

આરાધના સાર

શ્રુતસ્થવિર લગવાન શ્રીવીરભદ્ર
મહર્ષિપ્રાણીત-શ્રીચંદ્રસરણ પયત્રા
આદિ (૪) પયન્તાસૂત્રોઃ
મૂળ અને ભાવાનવાદ :



:-સંપાદક:-

પૂર્વ મુનિરાજ શ્રી કનકવિજયજી
મહારાજ

:- આાં શ્રીવિજયદાનસૂરિ જૈન ગ્રન્થમાલા ગ્રંથાંકઃ ૨૭ :-

આરાધનાસાર

શ્રી ચઉસરણ, શ્રીઆઉરપચ્ચકખાણ, શ્રીભત્તપરિણય,
શ્રીસંચારગ પરિણય, [૪] પચન્નાસૂત્રો :
મૂળ અને ભાવાનુવાદ :

∴

∴

∴ ભાવાનુવાદક :

પૂઁ મુનિરાજ શ્રીમદ
કનકવિજયજી મહારાજ

:- પ્રકાશક : આાં શ્રીવિજયદાનસૂરિ જૈન ગ્રન્થમાલા :-

: ગોપીપુરા, સુરત.

: પ્રકાશક :

માસ્તર હીરાલાલ રણછોડદાસ.

[માનદમત્રી]

આમ શ્રીવિજયદાનસૂરિ અન્યમાળા.

ગોપીપુરા, સુરત.

પ્રથમ આવૃત્તિ : વર્ષ. સં. ૧૯૯૭

વા. સં. ૨૪૬૭

મૂલ્ય : સદુપયોગ.

: સુદ્ધક :

૧૨૦ પૃષ્ઠ સુધી

જૈન ભાસ્કરોદય પ્રી. પ્રેસ, જામનગર.

શેષ ભાગ

શ્રી શારદા મુદ્રણાલય

પાનકોર નાકા-અમદાવાદ,

-:- પૂજ્યપાદ સકલાગભરહસ્યવેદી ઉદારચરિત -:-

.. પરમ કૃપાસાગર આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ ..



-:- વિજયદાનસૂરીશ્વરજી મહારાજ -:-

નિવેદન

પૂજનીય સાધુચરિત સકલાગમરહસ્યવેદી આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજયદાનસૂરીધરજી મહારાજના પુણ્યનામથી સંકળાયેલ 'આં શ્રીવિજયદાનસૂરિ ગ્રંથમાળા' આને આ નૂતનગ્રંથને પ્રકાશિત કરે છે. ગ્રંથમાલાનો પ્રાદુર્ભાવ થોડા સમય પૂર્વે થયો છે. સાધન કે સામગ્રી સ્થાયીરૂપે સંસ્થા પાસે નથી. છતાંયે પૂજનીય પરમ-ગુરૂદેવશ્રીના પુણ્યપ્રભાવે અને તેઓશ્રીના શાસનપ્રભાવક શિષ્ય-સમુદાયના યોગ્ય સહકારથી આ સંસ્થા ક્રમશઃ વિકાસને સાધે છે.

પ્રસ્તુત પ્રકાશનમાં, શ્રુતસ્થવિર શ્રીવીરભદ્રમહામુનિ, કે જેઓ ચરમતીર્થપતિ શ્રમણભગવાન શ્રી મહાવીર પરમાત્માના હસ્ત-દીક્ષિત શિષ્ય છે. તેઓએ સંકલિત કરેલ શ્રીચતુસરણ, શ્રી આઉર પચ્ચક્રપાણ, શ્રીભક્તપરિણય અને શ્રીસંચારગ પરિણય' આ ચાર પયત્રાસૂત્રો મૂળ અને ભાવાનુવાદ સાથે આરાધનાસાર તરીકે રજુ થાય છે.

આ પયત્રાસૂત્રોના ભાવાનુવાદનું કાર્ય, પૂજનીય મુનિરાજ શ્રીમદ્ કનકવિજયજી મહારાજ, કે જેઓ પૂજ્યપાદ પરમશાસન-પ્રભાવક સિદ્ધાન્તમહોદધિ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજયપ્રેમ-

સૂરીશ્વરજી મહારાજના પટ્ટપ્રભાવક પૂજનીય વ્યાખ્યાન વાચ-
સ્પતિ પરમશાસનપ્રભાવક આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજયરામ-
અન્દ્રસૂરીશ્વરજીમહારાજના વિદ્વાન શિષ્ય છે. તેઓએ પૂર્ણ-
કાળજી પૂર્વક, મૂળસૂત્રોના ભાવને સ્પર્શીને સ્પષ્ટતાથી સરળ
ભાષામાં કયું છે.

વળી પઠન-પાઠન વગેરેના કાર્યમાંથી સમય મેળવીને, તેઓએ
આ પ્રકાશન શુદ્ધ, સ્વચ્છ, અને સર્વગ્રાહ્ય અને તે સારૂ ઘટતી કાળજી
લીધી છે. શ્રુતમાનની ભક્તિના આ કાર્યમાં, પૂજ્ય મહારાજશ્રીએ આ
રીતિયે જે પરિશ્રમ લીધો છે તે, ખરે જ અનુમોદનીય અને પ્રશંસનીય
છે. તેથી તેમનો, તથા જે જે પુણ્યવાન મહાનુભાવોએ, આ ગ્રન્થના
પ્રકાશનકાર્યમાં સહકાર આપ્યો છે તે સર્વનો, આ પ્રસંગે હું
આભાર માનું છું.

પ્રાન્તે હું કહીશ કે: ‘પ્રસ્તુત ગ્રન્થના પ્રકાશનને શુદ્ધ અને
મનોરમ બનાવવા માટે શક્ય કાળજી રાખવામાં આવી છે, છતાંયે
પાઠકેર, મુદ્રણદોષ કે મુક્ર સુધારણાનો દોષ યા તેવા પ્રકારના અન્ય
કારણે ક્ષતિઓ રહી જવા પામી હોય તો તે ક્ષન્તવ્ય છે. આરાધ-
નાનો અભિલાષુક વાચક વર્ગ ક્ષીરનીર ન્યાયે આની વસ્તુને ગ્રહણ
કરશે, અને આના પઠન પાઠનથી આત્મકલ્યાણને સાધશે. ઐજ કામના.

— પ્રકાશક



—: આભાર દર્શન :—

સુરતનિવાસી ઝવેરી ધરમચંદ ઝવેરચંદના સુપુત્રી જહેન શ્રી લીલાવતીના, શ્રી વીસસ્થાનક તપની આરાધનાના પુણ્યસ્મરણાર્થે તેઓના તરફથી પ્રસ્તુત પુસ્તકના પ્રકાશનકાર્યમાં જે આર્થિક સહાય કરવામાં આવી છે, તેની આ સંસ્થા આભારપૂર્વક નોંધ લે છે.

આ કારણે : ખર્ચી આત્માઓને આ પુસ્તિકાઓ તેઓના તરફથી લેઈ તરિકે આપવામાં આવે છે.

— પ્રકાશક

— વિષય નિર્દેશ —

વિષય.	પૃષ્ઠ:
નિવેદન	૩
આભાર દર્શન	૫
વિષય નિર્દેશ	૬
શુદ્ધિસૂચન	૭
આદિવચન	૯
શ્રીચક્રસરળ પચન્ના મૂળ, ભાવાતુવાદ ...	૧
શ્રીઆકરપચ્ચક્રખાણુ ,, ,, ...	૨૬
શ્રીભક્તપરિણા ,, ,, ,, ...	૫૯
અનશન સ્વીકાર, પચ્ચક્રખાણુસૂત્ર ...	૧૧૮
શ્રીસંધારા પરિણા મૂળ, ,, ...	૧૨૧
પંડિત મૃત્યુ, મહામહોત્સવ ,, ...	૧૬૧
અન્તિમ આરાધના...	૧૬૬

—શુદ્ધિ સૂચન—

પૃષ્ઠ:	પંક્તિ:	અશુદ્ધિ:	શુદ્ધિ:
૧	૧	શ્રુતસ્થવીર	શ્રુતસ્થવિર
૩	૭	વર્તમાના	વર્તમાન
૩	૧૭	શ્રુતસ્થવીર	શ્રુતસ્થવિર
૬	૨૭	શ્રીતીર્થંકરદેવે	શ્રીતીર્થંકર દેવે
૭	૫	ચંડગમુહરણા	ચંડગદ્દહરણા
૯	૧૫	સર્વથા યોગ્ય છે	સર્વથા યોગ્ય
૧૩	૧૫	તદ્દન આવરી દેનારા;	સર્વથા જીતી લેનારા;
૧૫	૪	દુવાલસિક્કારસંગિણો	દુવાલસિક્કારસંગિણો
૧૯	૧૬	પ્રરૂપનાર;	પ્રરૂપનાર;
૩૨	૬	સર્વ દુષ્ટતોની	સર્વ દુષ્ટતોનું
૩૫	૨૨	વિકલ્પો કયો.	વિકલ્પ કયો.
૪૩	૬	ગરિહ્ણિજ્જં	ગરહ્ણિજ્જં
૪૪	૪	અકંપા	અકંપો
૪૯	૧૨	અતિયશય	અતિશય
૬૦	૩	પરદ્વાય	પરદ્વા બ
૬૫	૪	—નિકુરંપો	—નિકુરબો

પૃષ્ઠ:	પંક્તિ:	અશુદ્ધિ:	શુદ્ધિ:
૬૬	૨	ગુરુપાગમૂલેઽભિમ્મ	ગુરુપયામૂલેઽભિગમ્મ
૬૭	૭	દેહ	દેહ
૬૯	૬	—નમંતસાસસ્ત	—નમંતસીસસ્ત
૮૬	૯	ચઢાયો હતો	ચઢાવે છે
૯૯	૪	રમણાઅદંસણાઓ	રમણીઅદંસણાઓ
૧૨૯	૧૮	વિનયને ઉદેશીને	વિનયને ઉદેશીને
૧૩૬	૨	સોત હિં	સો તહિં
૧૩૯	૭	નિવેસિઆ	નિવેસિઆ
૧૬૧	૨	નરસત્તમ	નરસત્તમ:
૧૬૪	૧૯	દેનારા.	દેનારા છે.

શ્રી જૈનશાસનમાં સમાધિલાવે મરણને પ્રાપ્ત કરવું, એ અતિદુર્લભ ગણાય છે. જીવન પર્યન્તની સઘળીયે શુભ આરાધનાઓનું પરિણામ, મરણના કાલની આસપાસના સમાધિલાવ પર અવલંબે છે. આ કારણે સમાધિમરણનું મૂલ્ય અમાપ છે. અજ્ઞાન આત્માઓ સાથે જ દેવદુર્લભ સમાધિમરણની મહત્તાને કદાચ ન પણ સમજી શકે.

વાસ્તવિક વાત એ છે કે શ્રી જૈનશાસ્ત્રોમાં પ્રતિપાદિત કરવામાં આવેલ સમાધિમરણમાટેની અન્તિમ આરાધના, તત્ત્વજ્ઞાનનાં [Philosophy] પાયા પર નિર્ભર છે. સૂક્ષ્મ દૃષ્ટિથી તે ગ્રાહ્ય બને છે, એને સમજવા માટે આથી જ વસ્તુસ્વરૂપનાં પારમાર્થિક દૃષ્ટા તેમજ જ્ઞાતા બનવાની જરૂર રહે છે.

જ્યારે મરણ એ સ્વાભાવિક છે, જન્મ પામનાર પ્રત્યેક સંસારી આત્માને મૃત્યુના કારમા પાશમાં લીંસાયા વિના રહેવાનું નથી. આ કારણે મરણનો ડર, તત્ત્વજ્ઞાતા આત્માઓના

હૈયામાં તેવા પ્રકારનો ન હોય, જેવો જન્મ કર્મ અને કષાય-રૂપ સંસારની મૂળ બીજભૂત ત્રિપુટીનો હોય.

મરણની લયંકર યાતનાઓને સમલાવે વેદવા પૂર્વક આવા તત્ત્વજ્ઞ ધર્મશીલ આત્માઓ, સાચેજ અન્તિમ કાળે શ્રીજિનકથિત આરાધનાઓને સુખપૂર્વક સાધી શકે છે. આવી સ્થિતિનાં પરિણત આત્માઓ, શ્રીજિનપ્રણીત અન્તિમ-કાલીન આરાધનાવિધિની ઉપયોગિતા અવશ્ય પીછાણી શકે છે.

આ સિવાય જ્યાંસુધી દેહ અને આત્માના સંયોગોની એકાન્ત દુઃખરૂપતા; આત્માનો અજરામર સ્વભાવ; જન્મ મરણની પરંપરામાં રહેલી લયંકર દુઃખદતા; વગેરેનો વાસ્તવિક ખ્યાલ જે આત્માઓને ન હોય, ત્યાંસુધી મરણના અવસરે ઉપકારક બની શકવાના પ્રબલ સામર્થ્યવાળી અન્તિમ-કાલીન આરાધના વિધિની ઉપયોગિતાનો વિચાર, તે આત્માઓને ભાગ્યેજ આવી શકે.

તત્ત્વદષ્ટા પુરૂષો [Philosopher], કે જેઓ દેહ અને આત્માના સંબંધનો તથા તેના સ્વરૂપનો; વિચાર કરી શક્યા છે, પોતાના જીવન દરમિયાન જેઓ કર્મસમૂહને વિખેરી નાંખવાનું કાર્ય કરવાને તૈયાર રહેલા છે, તેમ શ્રી જિનેશ્વરદેવોએ પ્રરૂપેલ રત્નત્રયીની અખંડ આરાધનાઓમાં જેઓ સતત પ્રયત્નશીલ બન્યા છે, તેઓ પોતાના અન્તિમકાળને સુધારવાને ખૂબજ તૈયાર હોય છે.

કારણ કે : જન્માન્તરની ગતિનો આધાર મરણકાલની છેલ્લી ઘડિયે પડેલા આયુષ્યના બંધ ઉપર પ્રાયઃ રહે છે, એ વેળાયે જો જાગૃતિ ન રહી, તો કુગતિ કે દુર્ગતિનું

આયુષ્ય ખંધાઈ જાય છે. આથી લવાન્તરમાં ધર્મની આરાધના માટેની શુભ સામગ્રીઓ મળવી મુશ્કેલ બને છે. કદાચ સામગ્રીઓની પ્રાપ્તિ થતાં વિરાધના પણ થઈ જાય છે.

આ કારણે : મરણકાલની ઘડિઓ સંપૂર્ણ સાવધ-દશામાં શ્રી જિનકથિત આરાધનાઓમાં સંપૂર્ણપણે વ્યતીત થવી જોઈએ. આને સાડા આલંબનની આવશ્યકતા ખરી.

જે કે: અન્તિમ આરાધનામાટેનાં અનેક આલંબનો છે. છતાંયે તે આરાધનાના રહસ્યને; વિધિવિધાનોને; તથા તેવા પ્રકારની મનોભાવનાઓને; દરેક રીતિયે ઉપયોગી બની શકે તેવા પ્રકારનું સુંદર સાહિત્ય પણ અન્તિમ આરાધના કરનારા પુણ્યવાન આત્માઓ માટે અવશ્ય આલંબનરૂપ છે.

અન્તિમ આરાધનાના પ્રકારોને; વિધિવિધાનોને સ્હમ-જાવતું અનેક પ્રકારનું સાહિત્ય, શ્રીજૈનશાસનમાં વર્તમાનકાલે અસ્તિતાને ધરાવે છે. તેો પણ ચરમતીર્થપતિ આસન્ન ઉપકારી શ્રમણુલગવાનશ્રી મહાવીર પરમાત્માના હસ્ત-દીક્ષિત શિષ્ય, શ્રીવીરભદ્રશ્રુતસ્થવિરપ્રણીત ચાર પયન્ના-સૂત્રોમાં સંકલિત સાહિત્યવસ્તુ, સાચે અન્તિમકાલીન આરાધનાના માર્ગનું યથાર્થ દર્શન કરાવનાર છે.

‘ત્રિલોકનાથ શ્રી અરિહંતપરમાત્મા વગેરે ચાર શરણુસ્થાનોનાં શરણુનો સ્વીકાર; પૂર્વકૃત દુષ્કૃતની ગર્હા અને સુકૃતની અનુમોદના’ આ મુજબની ત્રણ-પ્રકારની આરાધના; શ્રીજૈનશાસ્ત્રોમાં સામાન્યરીતિયે અન્તિ-મસમયની આરાધ્યવસ્તુ તરિકે આદરણીય ગણાય છે. અન્તિમ આરાધનાનો સાર, આજ ત્રણ વસ્તુ મુખ્યતયા કહી શકાય તેમ છે.

અંગસૂત્રો, ઉપાંગસૂત્રો, પ્રકીર્ણસૂત્રો વગેરેમાં આને અંગે ઘણાં ઘણાં ઉદ્દેષો-વિવેચનો મળી રહે છે. કારણ સ્પષ્ટ છે, અન્તિમ આરાધનાનો વિષય જ એવો વ્યાપક, મહત્વનો તથા ગંભીર છે.

શ્રી ચતુસરણપયન્ના આદિ દશપયન્ના [પ્રકીર્ણક] સૂત્રો, વર્તમાનકાલમાં ૪૫ આગમોની ગણનામાં આગમસૂત્રો તરિકે ગણાય છે. તેમાંયે ઉપર જણાવ્યા મુજબ ‘શ્રી ચતુસરણ, શ્રીઆઉરપચ્ચક્ખાણુ, શ્રીભત્તપરિણુય, શ્રીસંથાર-ગપરિણુય’ આ ચાર પયન્નાસૂત્રોમાં ખાસ અન્તિમ આરાધનાની વસ્તુને, ખૂબ જ સ્પષ્ટતાથી મનોરમ પદ્ધતિયે જણાવવામાં આવી છે. એટલે કે: જીવનનો અન્તિમભાગ સુધારવા અને આગામિકાલની સફળતિને પ્રાપ્ત કરવા માટે આ ચારેય પયન્નાસૂત્રોમાં સુંદરરીતિયે જણાવાયું છે.

જો કે: અન્ય અનેક ગ્રંથોમાં અન્તિમકાલીન આરાધનાના વિવિધ લેદ-પ્રલેદોનું સૂચન કરવામાં આવ્યું છે. તેમાં મુખ્યતયા જે ^૧છ, દશ અધિકારોનો નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો છે, તે અધિકારો, શ્રી ચતુસરણપયન્ના આદિ સૂત્રોમાં સૂચિત અન્તિમકાલની ત્રણ પ્રકારની આરાધનામાં અન્તર્ભાવને પામી શકે છે. શ્રીજિનકથિત વિવિધ પ્રકારની સઘળીયે આરા-

૧ છ અધિકારો આ પ્રકારે: પાપકર્મોની નિન્દા, સર્વજીવાને ક્ષમાપના, શુભભાવના, શ્રી અરિહંત વગેરે ચાર શરણા, શ્રીનમસ્કાર મહામંત્ર, અને અનશન. તથા દશ અધિકારોમાં આ છ, અને સુકૃતનું અનુમોદન, વ્રતનો સ્વીકાર, પાપસ્થાનકોના ત્યાગ, અતિચારોની આલોચના. શ્રી પુણ્યપ્રકાશના સ્તવનમાં આ દશ અધિકારો છે.

ધનાઓમાં આ ત્રણેય આરાધનવસ્તુ, દૂધમાં રહેલા માખણ કે ઘીની જેમ સંકળાઈને રહેલ છે.

આથી શ્રીચંડસરણપયન્ના વગેરે ચાર પયન્નાસૂત્રો, આરાધક આત્માઓના આરાધનકાર્યમાં અત્યંત ઉપકારક અને યથાર્થ માર્ગદર્શક છે. આમાં અન્યસમયને સુધારવાને સાડ ઉપયોગી દરેક વિષયો સર્વજનગ્રાહ્ય પ્રાકૃતલાષામાં ગૂંથિત કરવામાં આવેલ છે.

સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકારુપ ચતુર્વિધસંઘ, આ ચારેય પયન્નાસૂત્રોને વિધિમુજબ ત્રણ ત્રણ આયંબીલની તપશ્ચર્યાપૂર્વક લાણવાને અધિકારી છે. પ્રાકૃતલાષાનો અભ્યાસી અને તેમાં રસ લેનારો વર્ગ, આ સૂત્રોના મૂળપાઠનું મનન કરતી વેળાયે સારામાં સારી રીતિયે આત્મજગૃતિને પ્રાપ્ત કરી શકે તેમ છે.

પણ પ્રાકૃતલાષાના અભ્યાસવિનાનો શ્રદ્ધાળુવર્ગ, કે જે શ્રીવીતરાગદેવપ્રરૂપિત આરાધના કરવાની સદાકાલ ઝંખના સેવે છે. તેમ જ તે આરાધના કરવાપૂર્વક પોતાના જીવનની ઘડિપળોને સુધારવાને અલિલષે છે, આવો આરાધકવર્ગ, આ પયન્નાસૂત્રોના મૂળપાઠના પરિશીલનરુપ સ્વાધ્યાયને કરતી વેળાયે તેના ગંભીરભાવની આછી પણ ઉપયોગી સ્પર્શના કરી શકે, તેજ એક આશયથી આ ચારેય સૂત્રોના ભાવાનુવાદનું કાર્ય મેં હાથ ધર્યું હતું.

પૂજનીય પરમશુદ્ધેવોની આજ્ઞા મુજબ જ્યારે વિ. સં. ૧૯૬૫ ની સાલનું માઈ ચાતુર્માસ મુંબઈ લાલબાગ[ભૂલેશ્વર] ખાતે થયું હતું. તે દરમ્યાન ‘ચાર પયન્નાસૂત્રોનો સ્પષ્ટ

તેમ જ સરળ લાવાનુવાદ સાદી ભાષામાં થાય તો ઇચ્છનીય છે? આ મુજબની તેના ખપી આત્માઓની-મુખ્યત્વે મૂળપાઠના સ્વાધ્યાયમાં રસ લેનાર શ્રાવિકવર્ગની વિનતિરૂપ માગણી થઈ. બાદ સમયની અનુકૂળતાએ શ્રી ચંડિસરણ આદિ ચારે પયન્નાસૂત્રોના લાવાનુવાદનું કાર્ય મેં નવેસરથી શરૂ કર્યું.

જો કે : અત્યાર અગાઉ આમાંના કેટલાક પયન્નાસૂત્રોના ગુજરાતી ભાષામાં અનુવાદો થયા છે. પણ તે અનુવાદોનું કાર્ય જોઈએ તે રીતિયે નથી થયું. તે અનુવાદોમાં ભાવની સ્પષ્ટતા, શબ્દગત સરળતા અને રોચકતા નથી આવી શકી, એમ મારે કહેવું પડે છે. વળી કેટલાક ભાષાન્તરો, જો કે વિસ્તૃત બન્યા છે, પણ મૂળમાંનો ભાવ તેમાં અસ્પષ્ટ અને સંદિગ્ધરૂપે રજૂ થયેલો જણાય છે.

આ બધા દ્વષણોથી પ્રસ્તુત લાવાનુવાદ પર છે, એમ કહેવાની ધૃષ્ટતા હું ન જ સેવી શકું. આમ કરવાથી આત્મ-પ્રશંસાના મહાપાપથી હું ભારે બનું. હા, આટલી સ્પષ્ટતા આ અવસરે મારે કરવી જ રહી, કે ‘પ્રસ્તુત લાવાનુવાદના કાર્યને અંગે શક્તિ અને સ્થિતિ મુજબની ખબરદારી રાખવામાં આવી છે. ભાવની સ્પષ્ટતા, શબ્દોની સરળતા વગેરે માટે પૂર્ણ કાળજી રાખવામાં આવી છે. અને અત્યાર અગાઉનાં ભાષાન્તરોનાં દ્વષણોની પુનરાવૃત્તિથી બચવા માટે પૂર્ણ તકેદારી રાખવામાં આવી છે.

પ્રસ્તુત લાવાનુવાદને અંગે વધુ એક વાત મારે કહેવાની રહે છે: કે, ‘મેં આ પયન્નાસૂત્રોના લાવાનુવાદ, મૂળકારના કથનાશયને મારી શક્તિ તથા સામગ્રી મુજબ સમજી,

વારંવાર ધારી, આનુબાનુના સંબંધની સંગતને પૂર્ણરીતિયે જાળવીને, અવચૂરી, ટીકા વગેરે પ્રાચીન ઉપલબ્ધ સાધનોની સહાયતાથી કર્યો છે.’

આ કારણે: કેવળ શબ્દશબ્દનો અર્થ આ અનુવાદમાં નહિ મળે, તો પણ મૂળની વસ્તુનું પરિશીલન કરવા ઇચ્છનારાઓને આમાંથી અવશ્ય ઉપયોગી મળી રહેશે. મૂળની વસ્તુને કેવળ ગૂર્જરભાષામાં ઉતારવાની ઇચ્છાથી જ આ પ્રયત્ન થયો છે. આથી વિલક્ષિતપ્રત્યયો કે સામાસિકવાક્યોનો શબ્દશઃ અર્થ, આમાંથી ન પણ મળે એ સંભાવ્ય છે, છતાંયે ભાવની સંગતિ; મૂળવસ્તુનો સંબંધ; વગેરે અખંડિત રહે તે માટે પૂર્ણ તકેદારી રાખવામાં આવી છે. વળી મૂળ ગાથાઓની શુદ્ધિમાટે લક્ષ્ય રાખવામાં આવ્યું છે. આ કારણે શ્રી દે. લા. સંસ્થા તરફથી છાયાસહિત પ્રકાશિત થયેલ શ્રી દશપયન્નાની પ્રતનો આદર્શ પ્રત તરિકે ઉપયોગ લેવામાં આવેલ છે.

આ પ્રકારે: પાપભીડ મનોવૃત્તિથી, જિનાસાને શિરોધાર્ય રાખીને મેં આ કાર્ય કર્યું છે. છતાંયે છદ્મસ્થસુલભ મતિદોષથી ચૂક્યો હોઈ; કે મૂલકારના આશયને સ્હમજવામાં હું ભૂલ્યો પણ હોઈ, તો આ વિષયના જ્ઞાતા પુરૂષો અવશ્ય મને માર્ગદર્શન આપશે. મારી સખલનાઓનું પરિમાર્જન કરવાપૂર્વક મને જણાવશે.

ઓછું ભણેલા કે અધિક ભણેલા સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, અને શ્રાવિકારુષ ચારેય પ્રકારના સંધને, આ ગ્રન્થમાં રજુ થયેલ વસ્તુ સાચે જ અત્યન્ત ઉપકારક છે. શ્રીજિનકથિત

અનેક પ્રકારની આરાધનાઓમાં આ આરાધ્યવસ્તુ સર્વસ્વ-
રૂપ છે. આ કારણે; આરાધનાઓનો સાર-આરાધના-
સાર તરિકે આ ગ્રન્થની વસ્તુ ઓળખી શકાય તેમ છે.

વર્તમાનકાલના પ્રાયઃ આરાધનાવિમુખ વાતાવરણમાં
લબ્ધ જનસમાજને, શ્રીજિનેશ્વરદેવપ્રણીત આરાધનામાર્ગમાં
સદાકાલ પ્રેરણા પાનાર આવા પ્રકારના સાહિત્યનો જેમ બને
તેમ ખડોગો પ્રચાર થવો-કરવો દરેક રીતિયે ઇચ્છનીય છે.
કારણ કે: આવા પ્રકારનું સાહિત્ય, એ વર્તમાનકાલના જડ-
વાતાવરણમાં પરમ આલંબનરૂપ છે. આત્મકલ્યાણના અભિ-
લાષુકોને માટે સાચે જ દૂષમકાલના ઝેરીલા નાગનું વિષ
ઉતારનાર મણિરત્ન છે.

સૌ કોઈ આરાધક આત્માઓ, આ ગ્રન્થનો સદુપયોગ
કરીને સ્વ-પર હિતને સાધો. એજ અખંડ અભિલાષા.

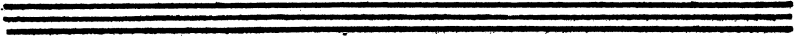
પોષ શુકલા. ૫. ગુરુવાર
વિ. સં. ૧૯૯૭. વી. સં. ૨૪૬૭
શાન્તિ ભુવન, મહાજનનો વડો.
શ્રીસિદ્ધક્ષેત્ર. [પાલીતાણા]

મુનિ કનકવિજય

શ્રુતસ્રવીર શ્રીવીરમદ્રમહાસુનિપ્રણીત—

॥ ચતુસરણપદ્મણયમ્ ॥

[મૂલગાથા—(૬૩); અને ભાવાનુવાદ.]



સૂચના

••

ત્રણ આયળીકની તપશ્ચર્યા પૂર્વક, મુનિહીત ગુરૂની
પાસે વિધિમૂજબ આ સૂત્રનું પઠન
કરવું જોઈએ.



સાવજ્ઞજોગવિરઈ ઉક્તિત્તળ ગુણવઓ અ પડિવસી ।
 સ્વલિખસ્સ નિંદણા વળતિગિચ્છ ગુણધારણા ચેવ॥૧॥

—: ભાવાનુવાદ :-

*મંગલસ્વરૂપ છ આવશ્યકો

રાગ અને દ્રેષથી અચરાતી સાવધ-સપાપ પ્રવૃત્તિઓની વિરતિ એ સામાયિક આવશ્યકની અર્થાધિકારરૂપ વસ્તુ છે. આરાધનાનો માર્ગ બતાવનાર વર્તમાનઃઅવસર્પિણીકાલના તીર્થંકર દેવોનું ઉત્કીર્તનસ્તવન કરવું તે ચઉવીસત્થો આવશ્યકની વસ્તુ છે. મૂલ અને ઉત્તરગુણોના ધરનાર નિર્ઘન્ય સાધુપુરુષોની પ્રતિપત્તિ-સેવા વંદણુ આવશ્યકનું સ્વરૂપ છે. મૂલ અને ઉત્તરગુણોની પાલનામાં થઈ ગએલી સખલનાઓની નિન્દા કરવી એ પડિક્કમણુ આવશ્યકની વસ્તુ છે. મૂલ અને ઉત્તરગુણરૂપ વ્રતના તીવ્ર અતિચારોરૂપ આત્માના ભાવ-વ્રણની પ્રતિકાર સમી-ચિકીત્સા એ કાઉસ્સગ્ગ આવશ્યકનો અધિકાર છે. મૂલ અને ઉત્તરગુણોને ધારણુ કરવા પૂર્વક નવા નવા ગુણોની પ્રાપ્તિને સાડ અલંબનરૂપ આચરણુ એ પરચક્ખાણુ આવશ્યકનો અધિકાર છે. (૧)

* શ્રી મહાવીર પરમાત્માના હસ્તદીક્ષિત શિષ્ય શ્રુતસ્થવીર શ્રીવીર-ભદ્રમુનિ, શ્રીચઉસરણુપયત્તા ગ્રન્થની શરૂઆત કરવા અગાઉ, ગ્રન્થની નિર્વાહ સમાપ્તિને સાડ મંગલ તરીકે જૈન શાસનમાં ઉભયકાલ અવશ્ય કર્તવ્ય ગણાતા છ આવશ્યકોને અત્ર યાદ કરે છે. ગા. ૧ થી ૭ સુધી સામાયિક આદિ આવશ્યકોના અર્થાધિકાર તેમજ તેના અનન્તર ફલનો નિર્દેશ છે.

ચારિત્તસ્સ વિસોહી કીરઝ સામાઝ્ઞણ કિલ્લ ઇહયં ।
 સાવજ્ઞેઅરજોગાણ વજ્ઞણાસેવણત્તણઓ ॥ ૨ ॥
 દંસણયારવિસોહી ચડવીસાયત્થણ કિચ્છઝ ય ।
 અચ્છબ્ભુઅગુણકિત્તણરૂવેણ જિણવરિંદાણં ॥ ૩ ॥
 નાનાઈઆ ઉ ગુણા તસ્સંપન્નપડિવત્તિકરણાઓ ।
 વંદણણં વિહિણા કીરઝ સોહિ ઉ તેસિં તુ ॥ ૪ ॥

શ્રી જ્ઞેન શાસનમાં સામાયિક મહામૂલ્યવાન છે. જઘન્યથી
 મુહૂર્ત કાલસુધી અશુભ-પાપ પ્રવૃત્તિઓનો ત્યાગ કરવા પૂર્વક,
 શુભ-નિરવધ પ્રવૃત્તિઓનું સેવન એ સામાયિકનું સ્વરૂપ છે. આ
 સામાયિક આવશ્યકથી નિઃશંકરીતિયે સર્વવિરતિ તેમજ દેશવિરતિરૂપ
 ચારિત્રધર્મની ક્રમશઃ વિશુદ્ધિ થાય છે. (૨)

વર્તમાન અવસર્પિણી કાલમાં પ્રથમ માર્ગ બતાવનાર શ્રી
 જિનેશ્વર દેવો છે. તે કારણે તે તીર્થંકર પરમાત્માના અતિઆશ્ચર્ય-
 કારી ગુણોની 'લોગસ્સ'ના પાઠથી સ્તવના કરવી તે અઢીવીસથો
 આવશ્યકની વસ્તુ છે. આ આવશ્યકથી દર્શનાચારની પરમશુદ્ધિ
 થાય છે. (૩)

જ્ઞાન આદિ ઉત્તમ પ્રકારના ગુણોના આધારસમા ગુણુવાન
 ગુરૂમહારાજને વિધિપૂર્વક વંદન કરવું તે વંદન આવશ્યકનું સ્વરૂપ
 છે. આ વંદન, વાંદણાના પાઠથી થાય છે. ગુણુવાન જનોની આ
 મૂજબની પ્રતિપત્તિ-સેવાથી, જ્ઞાન વિગેરે આત્માના ગુણોની નિર્મ-
 લતા થાય છે. (૪).

સ્વલિઅસ્સય તેસિપુણો વિહિણા જંનિંદણાઈ પડિકમણં
તેણ પડિકમણેણં તેસિંપિ અ કીરણ સોહી ॥ ૫ ॥

ષરણાઈયારાણં જહકમ્મં વણતિગિચ્છરૂવેણં ।
પડિકમણાસુદ્ધાણં સોહી તહ કાઉસમ્મેણં ॥ ૬ ॥

ગુણધારણરૂવેણં પચ્ચક્ષ્ણાણેણ તવહ્ઠારસ્સ ।
વિરિઆયારસ્સ પુણો સઁવેહિ વિ કીરણ સોહી ॥ ૭ ॥

મૂલ અને ઉત્તરગુણોની અનેક પ્રકારની સ્ખલના-ક્ષતિઓની વિધિપૂર્વક ગુરૂજનની સમક્ષ નિંદા કરવી-ગર્હા કરવી. તે પડિક્કમણુ આવશ્યકનું સ્વરૂપ છે. આથી સર્વવિરતિ તેમજ દેશવિરતિ ધર્મના મૂલ તેમજ ઉત્તર ગુણોની શુદ્ધિ થાય છે. (૫)

પ્રતિક્કમણુથી હજૂ નહિ શુદ્ધ થયેલ વ્રતના અતિચારોરૂપ આત્માના વ્રણને સારૂ શરીરના વ્રણની જેમ તીવ્ર ચિકીત્સા-પ્રતિકાર સમાન કઠિસઘ્ઘ આવશ્યક છે. આના યોગે આત્માના મૂલ-ઉત્તરગુણોમાં સવિશેષ નિર્મલતા જન્મે છે. (૬)

આત્માના વિરતિગુણુસ્વરૂપ જ્ઞાનાચાર વિગેરે આચારોમાં આત્માને સદાકાલ જાગૃત રાખનાર, અને નવા નવા ગુણોની પ્રાપ્તિને સારૂ આલંબનરૂપ પચ્ચક્ષ્ણાણુ આવશ્યક છે. આ મૂળ ગુણુધારણુ એ આનું મૂલ સ્વરૂપ છે. આથી તપાચારની શુદ્ધિ થાય છે. જ્યારે છયે પ્રકારના ઉપરના આવશ્યકની પાલનાથી મન-વચન અને કાયાનું બલ ફેરવવાનું હોવાને અંગે વીર્યાચારની નિર્મલતા થાય છે. (૭)

મયવસહસીહઅમિસેઅદામસસિદિણયરંઙ્ગયં કુંભં।
 પડમસર સાગરવિમાણ ભવણ રયણુચ્ચય સિર્હિંચા॥૮॥
 અમરિંદનરિંદમુણિંદવંદિઅં વંદિઅં મહાવીરં ।
 કુસલાણુબંધિ બંધુરમજ્ઞયણં કિત્તઙ્ગસ્સામિ ॥ ૯ ॥

મંગલસ્મરણ અને ઉપોદ્ઘાત—

તીર્થંકરોની સ્તુતિ એ પણ મંગલરૂપ છે. ગ્રન્થની આદિમાં મંગલ હોવું જોઈએ. આથી ચૌદ મહાસ્વમ્નોનાં નામસ્મરણપૂર્વક સર્વ-તીર્થંકરોની સ્તુતિ આ ગાથામાં કરી છે. ચૌદ મહા સ્વમ્નોનાં નામ—

*ગજ,^૧ વૃષભ,^૨ સિંહ,^૩ શ્રીદેવીનો અભિષેક,^૪ પુષ્પમાલા,^૫ ચન્દ્ર,^૬ સૂર્ય,^૭ ધ્વજ,^૮ રત્નમયપૂર્ણકલશ,^૯ પદ્મસરોવર,^{૧૦} ક્ષીરસાગર,^{૧૧} વિમાન-લવન,^{૧૨} રત્નરાશિ અને નિર્ઘૂમઅગ્નિ આ મૂળજ છે. (૮).

આ ચૌદ મહાસ્વમ્નોનાં નામસ્મરણથી સર્વ તીર્થંકર પરમાત્માની સામાન્ય સ્તુતિ થઈ. બાહ્યવર્તમાન શાસનના પ્રવર્તક આસન્ન ઉપકારી શ્રીમહાવીર ભગવાનને નમસ્કાર કરવારૂપ મંગલ આ રીતિયે છે—સુર અને અસુરના ઇન્દ્રો, માનવોના ઇન્દ્ર—ચક્રવર્તિઓ, તેમજ સાધુજનોમાં સર્વશ્રેષ્ઠ શ્રુત કેવલીઓ વિગેરે સઘલાયે, જે પરમાત્માના ચરણકમલમાં ભક્તિપૂર્વક સદાકાલ નમન કરે છે. તે દેવાધિદેવ શ્રીમહાવીર પરમાત્માને નમસ્કાર કરીને, કુશલના કારણભૂત અને એજ કારણે સુંદર આ અધ્યયનને હું કહીશ. (૯)

* શ્રીતીર્થંકર દેવો, જે રાત્રીએ માતાની કુક્ષીએ અવતરે છે. તે રાત્રીમાં તેઓની માતા આ ચૌદ મહાસ્વમ્નોને દેખે છે. જેઓ ઉર્ધ્વલોકથી આવીને અવતરે છે. તેમની માતા પારમા સ્વપ્નમાં વિમાનને દેખે છે, જ્યારે અન્યની માતા લવનને દેખે છે.

ચડસરણગમણ દુક્કડમરિહા સુકઢાણુમોઅણા ચેવ ।
 એસ ગણો અખવરયં કાયવ્વો કુસલહેઉત્તિ ॥ ૧૦ ॥
 અરિહંત સિદ્ધ સાહુ કેવલિકહિઓ સુહાવહો ધમ્મો ।
 એ એ ચડરો ચડમમુહરણા સરણં લહઈ ધન્નો ॥ ૧૧ ॥
 અહ સો જિણભત્તિમરુચ્છરંતરોમંચકંચુઅકરાલો ।
 પહરિસપણડમ્મીસં સીસંમિ કયંજલી મળઈ ॥ ૧૨ ॥

આ અધ્યયનમાં ત્રણ વસ્તુઓ કહેવાની છે. તે આ મૂળખ—

વિધિપૂર્વક શ્રીઅરિહંત પરમાત્મા આદિ ચાર શરણા-શરણુ-
 સ્થાનોનો સ્વીકાર, પૂર્વકૃત દુષ્કર્મની શત્યરહિતપણે નિન્દા, અને સ્વ-
 તેમજ પરના સુકૃતની શુભભાવપૂર્વક અનુમોદના; આ ત્રણેય
 અધિકારો કુશલનાં કારણરૂપ છે, માટેજ સદાકાલ તે કરવા યોગ્ય છે.
 જિનશાસનમાં આજ એક સારભૂત છે. તેમજ પરમાર્થભૂત છે. (૧૦)

શ્રીઅરિહંત પરમાત્મા, શ્રીસિદ્ધભગવાન, શ્રી નિર્ઞન્ય સાધુ-
 પુરૂષો અને શ્રીજિનકથિત સુખને આપનાર ધર્મ, આ ચારેય શરણુ-
 સ્થાનો-શરણાઓ; દેવ-નરક તિર્થંચ-અને મનુષ્યગતિરૂપ સંસારનાદુઃખોને
 ટાળનાર છે. ધન્યવાન પુરૂષજ આ શરણાઓને પામી શકે છે. (૧૧)

શ્રીઅરિહંતપરમાત્માનું શરણુ—

શ્રીજિનેશ્વરદેવની ભક્તિના સમૂહથી, ઉદ્ધાસના યોગે બખ્તરની
 પેઠે વિકસ્વર બનેલી રોમરાજીથી ઉન્નત-શોભતો ભાગ્યવાન આત્મા;
 અતિદુર્ભપૂર્વક મસ્તક પર બેહાથ બેડીને શ્રીઅરિહંત પરમાત્માના
 શરણુને સ્વીકારવાને સાડે આ મૂળખ કહે છે. + (૧૨)

* ચડસરણપયત્તા-અધ્યયની શરૂઆત કરતા પહેલાં ગ્રન્થકાર મહાપ
 શ્રોતાજનોને સન્મુખ વાલવાને સાડે આ મૂળખ કહે છે, આ અભિધેયનો
 નિર્દેશ કહેવાય. + મૂલની ૧૨ મી ગાથાથી ૨૨ મી ગાથા સુધી.

રાગદ્વેસારીણં હંતા કમ્મટ્ટગાઢ અરિહંતા ।
વિસયકસાચારીણં અરિહંતા હુંતુ મે સરણં ॥ ૧૩ ॥

રાયસિરિમુવક્કમિત્તા તવચરણં દુચ્ચરં અણુચરિત્તા ।
કેવલસિરિમરિહંતા અરિહંતા હુંતુ મે સરણં ॥ ૧૪ ॥

થુહવંદણમરિહંતા અમરિંદનરિંદપૂઅમરિહંતા ।
સાસયસુહમરહંતા અરિહંતા હુંતુ મે સરણં ॥ ૧૫ ॥

સર્વ હુઃખોનાં મૂલ કારણુ રાગ અને દ્વેષરૂપ શત્રુઓનો નાશ કરનારા, સંસારના મૂલ આઠ કર્મોનો સર્વથા ક્ષય કરનારા, અને વિષય તેમજ કષાયોને શત્રુની જેમ જીતી લેનારા શ્રી અરિહંત પરમાત્મા મારા શરણુ હો. (૧૩)

સર્વ પ્રકારની રાજ્યલક્ષ્મીનો ત્યાગ કરવા પૂર્વક અદ્ય સત્ત્વવાલા જીવોથી હુઃશ્ચર તપ તેમજ સંયમધર્મનું પાલન કરી, જેઓ કેવલ જ્ઞાનરૂપ લક્ષ્મીને લોગવવાને સમર્થ બન્યા છે, તે શ્રી અરિહંત દેવો મારા શરણુ હો. (૧૪)

લબ્યજીવોની સ્તુતિ તેમજ વંદનાને લાયક; વહી ઇન્દ્રો અને ચક્રવર્તિ વિગેરેની પૂજાને યોગ્ય; અને શાશ્વતસુખ-મોક્ષ સુખને મેલવવાને સમર્થ, શ્રીઅરિહંતદેવોનું શરણુ મને સર્વદા હો. (૧૫)

પરમણગયં મુણંતા જોહંદમહિંદ્વાણમરહંતા ।

ધમ્મકહં અરહંતા અરિહંતા હુંતુ મે સરણં ॥ ૧૬ ॥

સવ્વજિઆણમહિંસં અરહંતા સચ્ચવયણમરહંતા ।

બંભવ્વયમરહંતા અરિહંતા હુંતુ મે સરણં ॥ ૧૭ ॥

ઓસરણમવસરિત્તા ચડતીસં અહસણ નિસેવિત્તા ।

ધમ્મકહં ચ કહંતા અરિહંતા હુંતુ મે સરણં ॥ ૧૮ ॥

લોકોત્તર કેવલજ્ઞાનના યોગે અન્ય સર્વજીવોના મનમાં રહેલા ભાવોને જાણનારા; તેમજ યોગી પુરૂષોના ઇન્દ્ર શ્રી ગણધરદેવો અને દેવોના ઇન્દ્ર દેવેન્દ્રો વિગેરેથી સદાકાલ પરમધ્યેયરૂપ; અને વાસ્તવિક કલ્યાણને કરનારી ધર્મકથાને કહેવાને લાયક; શ્રીઅરિહંત-દેવો મારા શરણુ હો. (૧૬)

સર્વજીવોની પારમાર્થિક દયા-આર્હિસાનું પાલન કરવાને સમર્થ; સત્યવચનને ઉચ્ચારવાને યોગ્ય; તેમજ બ્રહ્મવ્રતનું પાલન કરવાને સર્વથા યોગ્ય છે, એવા ત્રિલોકનાથ શ્રી અરિહંતદેવો સર્વકાલ મને શરણુ હો. (૧૭)

દેવોના સમુદાયે ભક્તિથી રચેલા સમવસરણુમાં બેસી, ચોત્રીશ અતિશયોની લીલાને વીતરાગભાવે સેવવાપૂર્વક, પાંત્રીશ ગુણયુક્ત મનોહર વાણીથી સદા ધર્મકથાને કહેનારા શ્રીઅરિહંતદેવો મારા શરણુભૂત હો. (૧૮)

ઇગાઈ ગિરાડળેગે સંદેહે દેહિણં સમં છિત્તા ।
 તિહુયણમણુસાસંતા અરિહંતા હુંતુ મે સરણં ॥૧૧॥
 વયણામણ ભુવણં નિઘ્વાવિંતા ગુણેસુ ઠાવંતા ।
 જિઅલોઅમુદ્ધરંતા અરિહંતા હુંતુ મે સરણં ॥૨૦॥
 અચ્ચભુયગુણવંતે નિઅજસસસહરપસાહિઅદિઅંતે ।
 નિઅયમણાઈઅણંતે પડિવન્નો સરણમરિહંતે ॥૨૧॥

એક પ્રકારની—સમાન વાણીથી એકજ કાલે સર્વજીવોના સંશ-
 યોને છેદનારા; તેમજ ત્રણેય લોકના લવ્ય જનસમાજ પર ધર્મરૂપ
 શાસનને ચલાવનારા; શ્રીઅરિહંતદેવો મને નિરંતર શરણુ હો. (૧૬)

અમૃતસમા વચનથી ત્રણેય જગતના જીવોની વેદનાને શમા-
 વનારા તેમજ લવ્યજીવોને ગુણના માર્ગે સ્થાપનારા; વળી ભવભીરૂ
 આત્માઓને સંસારરૂપ ભયંકર ક્રૂપ-ક્રુવામાંથી ઉદ્ધારનારા; શ્રી
 અરિહંતદેવો મારા શરણુરૂપ હો. (૨૦)

અતિ આશ્ચર્યકારી ગુણોથી શોભાને પામનારા; અને પોતાના
 ચન્દ્રસમાન યશથી દિશાઓના અન્તભાગસુધી ગુણરૂપ પ્રકાશને
 વિસ્તારનારા; તેમજ શાશ્વત-આનાદિ અનન્ત એવા શ્રીઅરિહંત-
 દેવોના શરણુને હું સ્વીકારું છું. (૨૧)

૧ એક અરિહંતની અપેક્ષાએ, શ્રી અરિહંતદેવોને માટે વપરાયેલું
 આ વિશેષણ ન ઘટે. પણ ત્રણેય કાલના શ્રી અરિહંતદેવોની અપેક્ષાએ
 આ વિશેષણ સંગત છે.

उज्झिअजरमरणाणं समत्तदुक्खत्तसत्तसरणाणं ।
तिहुअणजणसुहयाणं अरिहंताणं नमो ताणं ॥२२॥

अरिहंतसरणमलसुद्धिलद्धसुविसुद्धसिद्धबहुमाणो ।
पणयसिररइयकरकमलसेहरो सहारिसं भणइ ॥२३॥

જરા-વૃદ્ધાવસ્થા અને મરણને સર્વથા ત્યજી દેનારા; તેમજ સંસારના અનેક પ્રકારના દુઃખોથી ખીડાતા લવભીરૂ આત્માઓને ધર્મનો માર્ગ દર્શાવવાપૂર્વક સાચા શરણુ-આશ્રયરૂપ; અને ત્રણેય લોકના લવ્યજીવોને સાચું સુખ આપનારા; શ્રી અરિહંતદેવોના ચરણોને હું નમું છું. (૨૨)

* શ્રીસિદ્ધલગ્નવાનહું શરણુ—

આ મૂળજી શ્રી અરિહંતદેવના શરણુથી કર્મભલની શુદ્ધિ થવાના યોગે; જેને શ્રી શુદ્ધસ્વરૂપમય સિદ્ધપરમાત્મા પરત્વે પૂર્ણ બહુમાન પ્રગટ થયું છે, તે પુણ્યવાન આત્મા; ભક્તિથી નમેલા પોતાના મસ્તકને વિષે વિકસ્વર કમલના ડોડાસમાન અંજલિ બેડીને હર્ષપૂર્વક આ રીતિયે કહે છે. (૨૩)

* મૂલની ૨૩ મી ગાથાથી ૨૬ મી ગાથા સુધી.

કમ્મટ્ઠકલ્પસિદ્ધા સાહાવિઅનાણદંસણસમિદ્ધા ।
સવ્વટ્ઠલક્કિસિદ્ધા તે સિદ્ધા હુંતુ મે સરણં ॥૨૪॥

તિઅલોઅમત્થયત્થા પરમપયત્થા અર્ચિતસામત્થા ।
મંગલસિદ્ધપયત્થા સિદ્ધા સરણં સુહપસત્થા ॥૨૫॥

મૂલુકલ્પપડિવલ્લા અમૂલલક્ષ્ણા સજોગિપચ્છલ્લા ।
સાહાવિઅત્તસુલ્લા સિદ્ધા સરણં પરમમુલ્લા ॥૨૬॥

સંસારના મૂલકારણસમા આઠેય પ્રકારના કર્મનો સર્વનાશ કરવા પૂર્વક સિદ્ધતાને પ્રાપ્ત કરનારા; તેમજ આત્માના સ્વાભાવિક ગુણો-જ્ઞાનદર્શન વિગેરેની સમૃદ્ધિથી શોભનારા; અને સર્વ અર્થો-પ્રયોજનોની પ્રાપ્તિથી સિદ્ધ; (ફરી જેને કોઈપણ પ્રકારનું કાર્ય સાધવું બાકી રહ્યું નથી.) એવા શ્રી સિદ્ધભગવંતો મને શરણ હો.

ત્રણ લોકના મસ્તકપર સિદ્ધશિલાનામના સ્થાનને વિષે રહેલા; તેમજ પરમપદ-મોક્ષપદને પ્રાપ્ત કરનારા; અને અચિન્ત્ય સામર્થ્યથી પરિપૂર્ણ; વળી પરમમંગલભૂત સિદ્ધપદને મેળવીને સદાકાલ અનુપમ આત્મારામ-સુખનો અનુભવ કરવાના કારણે પ્રશસ્ત; એવા શ્રી સિદ્ધભગવંતો મારા શરણરૂપ હો. (૨૫)

કર્મરૂપ ભાવશત્રુઓનું સર્વથા ઉન્મૂલન કરનારા; તેમજ અમૂલલક્ષ્ય-સદા ઉપયોગશીલ; વલ્લી જેઓના સ્વરૂપનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ સયોગી કેવલજ્ઞાનીઓજ ફક્ત કરી શકે છે; અને જેઓ સ્વભાવસ્થ પારમાર્થિક સુખનો ઉપભોગ સર્વકાલ કરનારા છે; તે પરમમુક્ત સ્વરૂપ શ્રી સિદ્ધભગવંતો મને શરણ હો. (૨૬)

પડિપિહ્લિઅપડિણીયા સમગ્ગઙ્ઘાણગ્ગિદ્દુમ્ભવવીઆ ।

જોઈસરસરણીયા સિદ્ધા સરણં સુમરણીયા ॥ ૨૭ ॥

પાવિયપરમાણંદા ગુણનીસંદા વિભિન્નભવકંદા ।

લહુઈકયરવિચંદા સિદ્ધા સરણં સ્વવિઅદંદા ॥૨૮॥

ઉવલદ્ધપરમવંભા દુલ્લહલંભા વિમુક્કસંરંભા ।

મુવણઘરધરણસ્વંભા સિદ્ધા સરણં નિરાસંભા ॥૨૯॥

પ્રત્યનીક સમા રાગ દ્વેષ વિગેરેનો તિરસ્કાર કરનારા; તેમજ સંસારના બીજરૂપ સકલકર્મોને અગ્નિની જેમ શુભધ્યાનથી બાળી નાખનારા; અને યોગીશ્વરોને પણ સર્વદા ધ્યેયરૂપ હોવાને કારણે કમરણુ કરવાને યોગ્ય; એવા શ્રી સિદ્ધલગવતો મારા શરણુ હો. (૨૭)

આત્મરમણુતાના યોગે સદાકાલ પરમ આનન્દનો અનુભવ કરનારા; તેમજ સકલગુણોના સારરૂપ; વલી ભવરૂપ કંદનો સર્વથા ભેદ કરનારા; અને શ્રીકેવલજ્ઞાનના પ્રકાશથી સૂર્ય તેમજ ચન્દ્રના પ્રકાશને તદ્દન આવરી દેનારા; તથા રાગ-દ્વેષ વિગેરે દુઃખરૂપ દ્વંદ્વો-યુગલોનો ક્ષય કરનારા; શ્રીસિદ્ધલગવતો મને શરણુ હો. (૨૮)

સર્વથા કર્મનાશના યોગે પરમશ્રદ્ધાસ્વરૂપ ચેતનદશાનો અનુભવ કરનારા; વલી જગતમાં દુર્લાભ ગણાતા લાભોને મેલવનારા; તેમજ અનેક પ્રકારના પાપમય સમારંભોને ત્યજી દેનારા; અને ત્રણુભુવનરૂપ ઘરને સાડે આધારભૂત સ્થંભસમા; તથા કોઈપણ પ્રકારના આરંભોથી રહિત શ્રીસિદ્ધલગવાન મારા શરણુ હો. (૨૯)

૧ આરંભ અને સમારંભ બન્ને શબ્દોના ભાવમાં શાસ્ત્રીયદૃષ્ટિએ ભિન્નતા છે.

સિદ્ધસરણે નવવંભહેડસાહુગુણજણિઅબહુમાણો ।
મેઈણિમિલંતસુપસત્થમત્થઓ તત્થિમં ભણઈ ॥૩૦॥

જિઅલોઅબંધુણો કુગઈસિંધુણો પારગા મહાભાગા ।
નાણાઈઈ સિવસુખસાહગા સાહુણો સરણં ॥૩૧॥

* શ્રી સાધુપુરૂષોત્તમ શરણ—

આ મૂળજી લક્ષિતપૂર્વક શ્રીસિદ્ધભગવંતોના શરણુના યોગે, જ્ઞાન અને બ્રહ્મના કારણભૂત સાધુતાશુણુ પરત્વે જેને પૂર્ણ અનુ-રાગ પ્રગટ્યો છે તે મહાનુભાવ આત્મા; પોતાના પ્રશસ્ત મસ્તકને ધરણીપર મૂકીને આ રીતિયે કહે છે— (૩૦)

પદ્મજ્વલિતકારુણ્ય જીવલોકના સાચા બંધુ સમા; ગંભીર અને અપાર સાગરની જેમ દુર્ગતિના પારને પામનારા; અને મહા-ભાગ્યવાન હોવાને કારણે સમ્યજ્ઞાનદર્શન ચારિત્રરૂપ રત્નત્રયીની આરાધનાના યોગે મોક્ષના સુખને સાધનારા; શ્રી સાધુપુરૂષો મારા શરણુ હો. (૩૧)

કેવલિણો પરમોહી વિઝલમર્દ સુઅહરા જિણમયંમિ ।
આયરિઅ ઉવજ્ઞાયા તે સઠ્ઠે સાહુણો સરણં ॥૩૨॥

ચડદસદસનવપુઠ્ઠી દુયાલસિક્કારસંગિણો જે અ ।
જિણકપ્પાહાલંદિઅ પરિહારવિસુદ્ધિસાહૂ અ ॥૩૩॥

સ્ત્રીરાસવમહુઆસવસંભિન્નસ્સોઅકુટ્ટબુદ્ધી અ ।
ચારણવેડઠ્ઠિવપયાણુસારિણો સાહુણો સરણં ॥૩૪॥

કેવલજ્ઞાનને ધરનારા; પરમાવધિજ્ઞાનને ધરનારા, તથા વિપુલ-
ભતિ મનઃ પર્યાયજ્ઞાનના ધારક; તેમજ જિનમાર્ગમાં રહેલા આચાર્ય-
દેવો અને ઉપાધ્યાયદેવો વિગેરે પદસ્થો, તે સર્વ સાધુતાશુભમાં
એકસમાન સાધુજનો મને શરણુરૂપ હો. (૩૨)

વક્ત્રી ચૌદપૂર્વને ધરનારા; દશપૂર્વને ધરનારા; અને નવપૂર્વને
ધરનારા પૂર્વધર મહાપુરૂષો, તેમજ બાર અંગના ધારક; અને
અંગીયાર અંગના ધારક વિગેરે અંગસૂત્રોના ધરનારા સાધુ મહા-
ત્માઓ; તથા જિનકલ્પને અંગીકાર કરનારા; યથાલન્દિક ચારિત્રવાળા
અને પરિહાર વિશુદ્ધિ સંયમવાળા વિગેરે વિશુદ્ધ સંયમને પાળનારા
નિર્ગન્થ સાધુપુરૂષો મને શરણુ હો. (૩૩)

તથા ક્ષીરાશ્રવલબ્ધિને ધરનારા; મધ્વાશ્રવલબ્ધિને ધરનારા
તેમજ સંલિન્નશ્રોતોલબ્ધિના ધારક વિગેરે લબ્ધિધારી મુનિવરો;
વળી કૌષ્ઠબુદ્ધિના ધરનારા સાધુઓ; અને ચારણશ્રમણસાધુઓ,
તથા વૈક્રિયલબ્ધિના ધારક અને પદાનુસારી લબ્ધિના ધરનારા મહા-
પુરૂષો; વિગેરે સાધુ મહાત્માઓ મને શરણુભૂત હો. (૩૪)

ઉજ્જયવદ્ધરવિરોહા નિચ્ચમદોહા પસંતમુહસોહા ।
અભિમયગુણસંદોહા હ્યમોહા સાહુળો સરણં ॥૩૫॥

શ્વંડિઅસિનેહદામા અકામધામા નિકામસુહકામા ।
સુપુરિસમણાભિરામા આયારામા મુળી સરણં ॥૩૬॥

મિલ્હિઅવિસયકસાયા ઉજ્જયઘરઘરણિસંગસુહસાયા
અકલિઅહરિસવિસાયા સાહૂ સરણં ગયપમાયા ॥૩૭॥

વૈર વિરોધ વિગેરેને ત્યજી દેનારા; તેમજ સદાકાલ અદ્રોહવૃ-
ત્તિવાલા; અને સર્વદા પ્રસન્નતાપૂર્ણ સુખથી શોભાને ધરનારા; વળી-
જ્ઞાન આદિઉત્તમગુણોનું બહુમાન રાખનારા; તથા કર્મસમૂહની મૂલ-
જડસમા મોહને હણનારા શ્રીસાધુ પુરૂષોનું મને શરણુ હો. (૩૫)

સ્નેહરૂપ બંધનને તોડી નાંખનારા; અને નિર્વિકારસ્થાનમાં
વાસ કરનારા; તેમજ વિકારરહિત સ્વાભાવિક સુખની અભિલાષા
રાખનારા; વળી સત્પુરૂષોના મનને આનન્દ આપનારા; તથા સદાકાલ
આત્મામાં રમનારા શ્રી સાધુજનો મારા શરણુ હો. (૩૬)

પાંચેય ઇન્દ્રિયોના વિષયોને તેમજ ચાર પ્રકારના કષાયોને દૂર
કરનારા; ઘર તથા સ્ત્રીસંગના પરિણામ કટુ સુખોને ઇચ્છાપૂર્વક
ત્યજી દેનારા; અને ઇષ્ટવિયોગ યા અનિષ્ટસંયોગ વિગેરેમાં હર્ષ કે
શોક આદિથી રહિત; વળી નિરંતર પ્રમાદને ત્યજનારા; શ્રી સાધુ
પુરૂષો મને શરણુરૂપ હો. (૩૭)

હિંસાદોસસુન્ના કયકારુન્ના સયંમુરુપ્પન્ના ।

અજરામરપહલુન્ના સાહુ સરણં સુકયપુન્ના ॥૩૮॥

કામવિડંબણચુક્કા કલિમલમુક્કા વિમુક્કચોરિક્કા ।

પાવરયસુરયરિક્કા સાહુ ગુણરયણચચ્ચિક્કા ॥ ૩૯ ॥

સાહુત્તસુટ્ટિયા જં આયરિઆઈ તઓ ય તે સાહુ ।

સાહુભણિણ ગહિયા તમ્હા તે સાહુણો સરણં ।૪૦

હિંસા આદિ મહાદોષોને ત્યજી દેનારા; કંડણાભાવને ધરનારા; તેમજ સ્વયંભૂરમણ સાગરના જેવી વિસ્તીર્ણ બુદ્ધિવાલા; તથા અંજરા-મર અવસ્થારૂપ મોક્ષના માર્ગે ગતિ કરનારા; અને અતિશય પુણ્યવાન શ્રી સાધુજનો મારા શરણુભૂત હો. (૩૮)

કામ-વિષયવિકારની વિટંબણાએથી મૂકાયેલા; અને પાપના મલથી રહિત; ચોરી બિગેરેનો ત્યાગ કરનારા; વલી પાપરૂપ રજના કારણુભૂત મૈથુન-વિષયકીડાને મૂકી દેનારા; તથા સાધુના ગુણસ્વરૂપ નિર્મલ રત્નની કાન્તિથી શોભાને ધરનારા શ્રી સાધુપુરૂષો મને શરણુ હો. (૩૯)

આચાર્ય તેમજ ઉપાધ્યાય વિગેરે પદસ્થો, સાધુતામાં સારી રીતિયે ઉજમાલ છે, તે કારણે આચાર્ય વિગેરે પદસ્થો સાધુ ગણાય છે. સામાન્ય રીતિયે સાધુ કહેવાથી તેઓ પણ સાધુ તરિકે સમજી શકાય છે. એથી એ સાધુપુરૂષો મને શરણુ હો. (૪૦)

પડિવન્નસાહુસરણો સરણં કાઠં પુણોવિ જિણધમ્મં ।
પહરિસરોમંચપવંચકંચુઅંચિઅતણૂ ભણઙ્ગ ॥ ૪૧ ॥

પવરસુકણ્હિં પત્તં પત્તેહિવિ નવરિ કેહિવિ ન પત્તં ।
તં કેવલિપન્નત્તં ધમ્મં સરણં પવન્નોઽહં ॥ ૪૨ ॥

પત્તેણ અપત્તેણ ય પત્તાણિ અ જેણ નરસુરસુહાઈં ।
મુક્કસુહં પુણ પત્તેણ નવરિ ધમ્મો સ મે સરણં । ૪૩ ।

શ્રી જિનકથિત ધર્મનું શરણુ—

આ મૂળજી શ્રી સાધુપુરૂષોના શરણુના સ્વીકારથી, અતિ હર્ષના યોગે કંચુકની પેઠે જેના શરીરની રોમરાજી-ફંવાટાનો સમૂહ વિકસ્વર થયો છે, એવો લાગ્યવાન આત્મા શ્રી જિનકથિત ધર્મના શરણુને અંગીકાર કરવાને સાડે ફરી આ રીતિયે બોલે છે—

સામાન્ય પુણ્યવાન આત્માઓને નહિ પ્રાપ્ત થનાર; તે કારણે પ્રવર સુકૃતના યોગેજ પ્રાપ્ત થઈ શકનાર; શ્રી સર્વજ્ઞલાપિત ધર્મના પુણ્ય શરણુને હું સદાકાલ સ્વીકારું છું. (૪૨)

શ્રી જિનકથિત ધર્મની પ્રાપ્તિ વિના પણ, મનુષ્યગતિ અને દેવગતિનાં સુખો મળી શકે છે. જ્યારે મોક્ષનાં શાશ્વતસુખોનો લાભ શ્રી જિનલાપિત ધર્મની આરાધનાના યોગેજ મળે છે. મારે તે શ્રી જિનકથિત ધર્મજી મારા શરણુરૂપ હો. (૪૩)

નિદ્વલિકલ્પસકમ્મો કયસુહજમ્મો ખલીકયઅહમ્મો
પમુહપરિણામરમ્મો સરણં મે હોઝ જિણધમ્મો ॥૪૪॥

કાલત્તણ્ણવિ ન મયં જમ્મણજરમરણવાહિસયસમયં ।
અમયં વ બહુમયં જિણમયં ચ સરણં પવન્નોઽહં ॥

પસમિઅકામપમોહં દિટ્ઠાદિટ્ઠેસુ ન કલિઅવિરોહં ।
સિવસુહફલયમમોહં ધમ્મં સરણં પવન્નોઽહં ॥૪૬॥

મલીન પાપક્રમોનો નાશ કરનાર; તેમજ જન્મને પવિત્ર
અને સફલ બનાવનાર; વળી અધર્મોને દૂર કરનાર; અને આરાધક
આત્માઓને આદિકાલમાં તથા અન્તકાલમાં સુખકર-સુંદર શ્રી
જિનપ્રણીત ધર્મ મને સર્વદા શરણુ હો. (૪૪)

ત્રણેય કાલમાં અમર-અવિનશ્વર; વળી જન્મ જરા અને મરણ
રૂપ સેંકડો ત્ર્યાધિઓને શમાવનાર; તથા અમૃતની પેઠે લવ્ય
આત્માઓને સર્વકાલ ઇષ્ટ; શ્રી જિનમતના શરણુને હું સ્વીકારૂ છું.

કામના ઉન્માદને સારીરીતિયે શમાવનાર; તેમજ પ્રત્યક્ષ યા
પરોક્ષ પદાર્થોને અવિરૂદ્ધપણે પ્રગ્નનાર; વળી મોક્ષના આત્યન્તિક
સુખરૂપ ફલને આપનાર; શ્રી જિનભાષિત ધર્મનું મને શરણુ હો.

નરયગઙ્ગમણરોહં ગુણસંદોહં પવાઙ્ગનિક્કલોહં ।
નિહણિઅવમ્મહજોહં ધમ્મં સરણં પવન્નોઽહં ॥૪૭॥

ભાસુરસુવન્નસુંદરરયણાલંકારગારવમહગ્ધં ।
નિહિમિવ દોગચ્ચહરં ધમ્મં જિણદેસિઅં વંદે ॥૪૮॥

ચતુસરણગમણસંચિઅસુચરિઅરોમંચઅંચિયસરીરો ।
કયદુક્કલગરિહાઅસુહકમ્મવલ્લયકંલિરો ભણઙ્ ॥૪૯॥

નરક આદિ દુર્ગતિના ગમનને રોકનાર; તેમજ અનુપમ ગુણ સમૂહનો આધાર; વળી પ્રબળ વાદિજનોથી પણ અક્ષોભ્ય; અને કામરૂપ સમર્થ યોદ્ધાને હણનાર; શ્રીજિનકથિત ધર્મ મારા શરણરૂપ હો.

પ્રકાશવાલા સુવર્ણ તેમજ સુંદર રત્નોના અલંકારો વિગેરેથી મહામૂલ્યવાન નિધિ-ધનભંડારની જેમ દુર્ગતિના પતનરૂપ દારિદ્ર-તાનો નાશ કરનાર શ્રીજિનલાપિત ધર્મને હું વંદન કરું છું. (૪૮)

*પૂર્વકૃત દુષ્કૃતની નિન્દા—

આ મૂળ અતિ હર્ષપૂર્વક ચારેય શરણાઓના સ્વીકારવાથી, સુકૃતના યોગે જેના શરીરની રોમરાણ વિકસ્વર થઇ છે, એવો પુણ્યવાન આત્મા, પૂર્વકૃત દુષ્કૃતની નિન્દા કરવાપૂર્વક અશુભ કર્મના ક્ષયની અભિલાષાવાલો આ મૂળ કહે છે— (૪૯)

× આ ગાથામાં નિધિ-ભંડારના સ્વરૂપને દર્શાવનારા સુવર્ણ-વિગેરે વિશેષણો ધર્મને પણ એક દૃષ્ટિએ ધટી શકે છે.

* મૂલ ગાથા ૪૯ થી ૫૪ સુધી.

इहभविअमन्नभविअं मिच्छत्तपवत्तणं जमहिगरणं ।
जिणपवयणपडिकुट्टं दुट्ठं गरिहामि तं पावं ॥५०॥

मिच्छत्ततमंधेणं अरिहंताइसु अवन्नवयणं जं ।
अन्नाणेण विरइयं इण्ह गरिहामि तं पावं ॥५१॥

सुअधम्मसंघसाहुसु पावं पडिणीअयाइ जं रइअं ।
अन्नेसु अ पावेसुं इण्ह गरिहामि तं पावं ॥५२॥

શ્રીજ્ઞેનશાસનમાં સર્વથા નિષિદ્ધ ગણાતી મિથ્યાત્વના પ્રવર્તનરૂપ અધિકરણની પાપપ્રવૃત્તિઓ; આ લવમાં કે અન્ય લવમાં મારાથી અજ્ઞાન વિગેરેના યોગે અચરાઇ ગઈ હોય તે સર્વ પાપપ્રવૃત્તિઓને હું નિન્દુ છું. પુનઃ પુનઃ ગુરુની સાક્ષીએ ગર્હુ છું.

મિથ્યાત્વરૂપ અંધકારથી અંધ બનીને, મેં શ્રી અરિહંતદેવ આદિ લોકોત્તર ઉપકારી મહાપુરૂષોના અવર્ણવાદ ઉચ્ચાર્યા હોય; અજ્ઞાનતાના યોગે જીવનકાલ દરમ્યાન અચરાઇ ગયેલ તે સર્વ પાપકાર્યોને આજે હું નિન્દુ છું-ગર્હુ છું. (૫૧)

શ્રી શ્રુતધર્મ, તેમજ શ્રી સંઘ, અને સાધુપુરૂષો વિગેરે શ્રી જ્ઞાનકથિત ધર્મના અનુપમ આદર્શનરૂપ સ્થાનોને અંગે, શત્રુભાવથી-પ્રત્યનીકભાવથી અવર્ણવાદ આદિ જે કાંઈ પાપ મેં આચર્યું હોય, તેમજ અન્ય જે કાંઈ પાપો મારાથી અચરાયા હોય, તે સર્વ પાપોને હમણાં હું ગર્હુ છું. (૫૨)

અન્નેસુ અ જીવેસું મિત્તીકરુણાઈગોયરેસુ કયં ।
 પરિઆવળાઈ દુઃખં ઈર્ણિહ ગરિહામિ તં પાવં ॥૫૩॥

જં મળવયકાઈહિં કયકારિઅઅણુમઈર્ણિં આયરિયં ।
 ધમ્મવિરુદ્ધમસુદ્ધં સવ્વં ગરિહામિ તં પાવં ॥૫૪॥

અહ સો દુઃકડગરિહાદલિઝકડદુઃકડો ફુડં મળાઈ ।
 સુકડાણુરાયસમુદ્ગન્નપુન્નપુલયંકુરકરાલો ॥ ૫૫ ॥

વળી મૈત્રી, કરૂણા તેમજ ઉપેક્ષાને યોગ્ય એવા અન્ય જીવોને પરિતાપના-સંકલેષ ઉપજાવવાપૂર્વક મેં જે કાંઈ દુઃખ આપ્યું હોય, આવોક કે પરલોક સંબંધી ભૂતકાલીન તે સર્વ દુષ્કૃતોને હમણાં હું ગર્હ છું. (૫૩)

મન, વચન તેમજ કાયાથી કરવા કરાવવા અને અનુમોદવા દ્વારાયે જે કાંઈ શ્રી જિનભાષિત ધર્મની વિરુદ્ધનું અશુભ-અશુદ્ધ, મારાથી અચરાઈ ગયું હોય તે સર્વ પ્રકારના પાપને આજે હું નિન્દુ છું-ગુરૂની સાક્ષીએ ગર્હુ છું. (૫૪)

×સુકૃતની અનુમોદના—

આ મૂળજ, પૂર્વજીવનનાં દુષ્કૃતોની નિન્દાથી પાપકર્મોનો નાશ કરનાર; વળી સુકૃતના અનુરાગ-બહુમાનના યોગે વિકસ્વર બનેલી પુણ્યમય રોમરાજીથી શોભાને ધારણ કરનાર; તે ભાગ્યવાન આત્મા પ્રગટપણે આ રીતિયે સુકૃતની અનુમોદના કરે છે. (૫૫)

× ૫૫ મી ગાથાથી ૫૮ મી ગાથા સુધી.

અરિહત્તં અરિહંતેસુ જં ચ સિદ્ધત્તણં ચ સિદ્ધેસુ ।
આયારં આયરિણ ઉજ્જાયાત્તં ઉવજ્જાણ ॥ ૫૬ ॥

સાહૂણ સાહુચરિઅં ચ દેસવિરહં ચ સાવયજણાણં ।
અણુમદ્દે સઠ્ઠેસિં સમ્મત્તં સમ્મદિટ્ઠીણં ॥ ૫૭ ॥

અહવા સઠ્ઠવં ચિઅ વીઅરાયવયણાણુસારિ જં સુકયં ।
કાલત્તણ્ણવિ તિવિહં અણુમોણ્ણમો તયં સઠ્ઠવં ॥ ૫૮ ॥

શ્રી અરિહંતદેવોનો ધર્મતીર્થનાં પ્રવર્તનરૂપ અરિહંતતાશુણુ; શ્રીસિદ્ધપરમાત્માનો સ્વસ્વરૂપની રમણુતારૂપ સિદ્ધત્વશુણુ; અને શ્રી આચાર્યદેવોનો પાંચ પ્રકારના આચારોના પાલવા પલાવવારૂપ આચાર્યત્વશુણુ; શ્રીઉપાધ્યાયદેવોનો પાંચેય પ્રકારના સ્વાધ્યાયનું પ્રવર્તન કરાવવારૂપ વાચકતાશુણુ; શ્રીસાધુપુરૂષોનો સાધુ-નિર્મલ ચારિત્રના આચરણસ્વરૂપ સાધુત્વશુણુ; શ્રીજિનકથિત ધર્મના આરાધક શ્રાવકવર્ગનો દેશવિરતિરૂપ શ્રાવકતાશુણુ; અને શ્રીસમ્યક્દષ્ટિ-આત્માઓનો શ્રીજિનભાષિત તત્ત્વોની શ્રદ્ધારૂપ સમ્યક્દર્શનશુણુ; આ મૂળજી ધર્મના નાયક તેમજ ધર્મના આરાધક આત્માઓના સર્વ પ્રકારના લોકોત્તરશુણ્ણોની હું અનુમોદના કરૂ છું. (૫૬-૫૭)

અથવા ઘણું કહેવાથી સર્થ, શ્રીજિન-વીતરાગના વચનને અનુસરનારૂં ધમારાધનરૂપ જે કાંઈ સુકૃત, મન-વચન અને કાયાથી કરવા કરાવવા કે અનુમોદવા દ્વારાયે ત્રણેય કાલમાં મેં આચર્યું હોય, તે સર્વ પ્રકારના સુકૃતની હું પુનઃ પુનઃ અનુમોદના કરૂ છું. (૫૮)

સુહરિણામો નિચ્છં ચડસરણગમાઈ આયરં જીવો ।
કુસલપયડીઝ બંધઈ બદ્ધાઝ સુહાણુબંધાઝ ॥૫૧॥

મંદણુભાવા બદ્ધા તિવ્વણુભાવાઝ કુણઈ તા ચેવ ।
અસુહાઝ નિરણુબંધાઝ કુણઈ તિવ્વાઝ મંદાઝ ॥૬૦॥

તા ઇયં કાયવ્વં બુહેહિ નિચ્છંપિ સંકિલેસમ્મિ ।
હોઈ તિકાલં સમ્મં અસંકિલેસંમિ સુકયફલં ॥૬૧॥

ફલનો સામાન્ય નિર્દેશ+

સર્વકાલ શુભ પરિણામવાળો મહાનુભાવ આત્મા, “આર શરણુઓનો સ્વીકાર, પૂર્વદુષ્કૃતની નિંદા અને સુકૃતની અનુમોદના” આ ત્રણેય પ્રકારની વસ્તુનાં સેવનથી પુણ્ય પ્રકૃતિઓને બાંધે છે. તથા પૂર્વે બાંધેલ અશુભ પ્રકૃતિઓને શુભ અનુબંધવાળી કરે છે.

વળી તે મહાભાગ આત્મા, પૂર્વકાલમાં બાંધેલી મંદરસવાળી શુભપ્રકૃતિઓને તીવ્ર રસવાળી કરે છે. તેમજ પૂર્વે બંધાઈ ગયેલી મંદરસવાળી અશુભપ્રકૃતિઓને અનુબંધ રહિત કરે છે. તથા તીવ્ર-રસવાળી અશુભપ્રકૃતિઓને મંદરસવાળી કરે છે. (૬૦)

આ કારણે પંડિતપુરુષોએ; સંકલેશ-રોગાદિના સમયે આ ત્રણેય વસ્તુઓનું આરાધન હંમેશા કરવું જોઈએ. તેમજ અસંકલેશ અવસ્થામાં પણ આત્મજગૃતિને માટે ત્રણેય કાળ આ વસ્તુઓનું સેવન કરવું. જે કારણે આ વસ્તુઓનું સેવન સુકૃતના ઉપાર્જનરૂપ ફલનું નિમીત્ત છે. (૬૧)

ચડરંગો જિણધમ્મો ન કઓ ચડરંગસરણમવિન કયં ।
ચડરંગભવુચ્છેઓ ન કઓ હા હારિઓ જમ્મો ॥૬૨॥

इअजीवपमायमहारिवीरभदंतमेअमज्झयणं ।
झाएसु तिसंझमवंझकारणं निव्वुइसुहाणं ॥६३॥

મનુષ્યલવને પામવા છતાંયે, દાન-શીલ તપ-અને ભાવરૂપ ચારેય અંગવાલો શ્રીજિનકથિત ધર્મ જેણે ન કર્યો હોય; ચાર પ્રકારના શરણુસ્થાનો જેણે ન સ્વીકાર્યા હોય; અને પૂર્વદુષ્કૃતની નિંદા કે સ્વ-પરના સુકૃતની અનુમોદના જેણે ન કરી હોય; તથા ચાર-ગતિસ્વરૂપ સંસારનો નાશ જેણે ન કર્યો હોય; તેનો મનુષ્યજન્મ ખરેખર નિષ્ફલ સમજવો. (૬૨)

હે આત્મનું! શ્રી અરિહંત આદિ ચારે પ્રકારના શરણુ-સ્થાનો વિગેરે ત્રણેય વસ્તુઓનું પ્રતિપાદન કરનાર આ ચઉસરણુપયત્તા સૂત્રનું અધ્યયન, તારે ત્રિકાલ કરવું જોઈએ. કારણકે-આ પ્રકારનું અધ્યયન, પ્રમાદરૂપ મહાન્ શત્રુને જીતનાર છે. પરિણામે ભદ્ર-કલ્યાણરૂપ છે. તેમજ મોક્ષસુખના અવન્ધ્ય-સફલ કારણરૂપ છે. (૬૩)



૧૫ મૂલગાથામાં 'વીરમદંત' એ પદ્ધતી ગ્રન્થકારનું નામ પણ ગર્ભિતરીતિયે સૂચિત થયું છે.

(૨)

શ્રુતસ્થવિર શ્રીવીરભદ્રમહાશ્વિનિ પ્રણીત—

શ્રી આરપચ્ચક્ષ્ણ પદ્મણયમ્

[મૂલ ગાથા. (૭૦); અને ભાવાનુવાદ.]

સૂચના

• •

ત્રણ આયંબીલની તપશ્ચર્યા પૂર્વક સુવિહીત ગુરૂની
પાસે વિધિ મૂજબ આ પચત્રા સૂત્રનો પાઠ
લેવો જોઈએ.

(૨)

દેસિક્કદેસવિરઓ સમ્મદિટ્ટી મરિજ્જ જો જીવો ।

તં હોઈ બાલપંડિયમરણં જિણસાસણે ભણિયં ॥૧॥

બાલપંડિતમરણુનું સ્વરૂપ *

સર્વવિરતિ ધર્મની અપેક્ષાએ, હિંસા આદિ પાપોનો એક દેશ ત્રસ હિંસા વિગેરે; તેનો એક દેશ-સંકટપૂર્વક નિરપરાધી જીવોની નિરપેક્ષપણે હિંસા; આ મૂળ્ય દેશના એક દેશ હિંસા વિગેરે પાપોથી વિરત સમ્યગ્દષ્ટી આત્મા, સમાધિપૂર્વક મરણુને પામે તે મરણુ શ્રી જૈનશાસનમાં બાલપંડિતમરણુ કહેવાય છે.(૧)

* શ્રીજૈનશાસનમાં પાંચ પ્રકારના મરણો દર્શાવ્યા છે. જીવનકાલની સઘળી પ્રવૃત્તિઓનું અન્તિમ પરિણામ મરણુની દશાથી માપી શકાય છે. બાલપંડિતમરણુ પંડિતમરણુ અને પંડિતપંડિતમરણુ એ ત્રણેય મરણો ક્રમશઃ અનુપમકોટિનાં ગણાય છે. ત્યારે બાલબાલમરણુ અને બાલમરણુ એ બન્ને પ્રકારનાં મરણો સામાન્યકોટિનાં છે. ગ્રન્થકાર મહામુનિ શ્રી વીરભદ્રન્નરપિ, આ આઉરપચ્ચખાણુપયન્ના નામના ગ્રન્થમાં સમાધિમરણુને પામવા ઇચ્છનાર પુણ્યવાન આત્માઓના હિતને માટે આ પાંચેય મરણો-માંના અનુપમકોટિનાં મરણોનું સ્વરૂપ સંક્ષેપથી દર્શાવે છે. શરૂમાં મૂલ-ગાથા ૧ થી ૯ સુધી, બાલપંડિતમરણુનું સ્વરૂપ દર્શાવવામાં આવ્યું છે.

પંચ ય અણુવ્વયાઈં સત્ત ઉ સિવ્વલા ઉ દેસજઙ્ઘમ્મો ।
સઠ્ઠેણ વ દેસેણ વ તેણ જુઓ હોઙ્ઘ દેસજઙ્ઘ ॥૨॥

પાણિવહમુસાવાણ અદત્તપરદારનિયમણેહિં ચ
અપરિમિઙ્ઘચ્છાઓઽવિ ય અણુવ્વયાઈં વિરમણાઈં ॥૩॥

જં ચ દિસાવેરમણં અણત્થદંડાઉ જં ચ વેરમણં ।
દેસાવગાસિયંપિ ય ગુણવ્વયાઈં ભવે તાઈં ॥ ૪ ॥

શ્રી જ્ઞનકથિતધર્મના અધિકારલેહથી મુખ્ય એ પ્રકારે છે. સર્વવિરતિધર્મ અને દેશવિરતિધર્મ આ બન્ને ધર્મના પ્રકારે છે. સર્વવિરતિધર્મ પાંચ મહાવ્રતમય છે. દેશવિરતિધર્મમાં પાંચ આણુવ્રતો, ત્રણ ગુણુવ્રતો અને ચાર શિક્ષાવ્રતો ગણાય છે. સર્વથી વિરતિને આદરનાર સર્વવિરત ગણાય છે. દેશથી વિરતિને આચરનારા દેશવિરત કહેવાય છે. (૨)

જીવની હિંસા, જૂઠું-મૃધાવચન, નહિં આપેલું લેવું-અદત્તનું ગ્રહણ, પરસ્ત્રીગમન અને પરિમાણુરહિત-નિર્મર્યાદાપૂર્વક ધન વિગેરે બાહ્યપદાર્થોના સંગ્રહ, આ મૂળ પાંચેય પાપોની દેશથી વિરતિ કરવી—નિયમ કરવો એ દેશવિરતિ ધર્મના આણુવ્રતો—લઘુવ્રતો છે. (૩)

દિશાઓમાં ગમનાગમનની મર્યાદા કરવારૂપ દિગ્વિરમણુવ્રત, આત્માને દંડરૂપ બનતી નિરર્થકની પ્રવૃત્તિઓનું રોકાણ અનર્થ-દંડ વિરમણુવ્રત અને દેશાવકાશિકવ્રત આ ત્રણેય ગુણુવ્રતો ગણાય છે. દેશવિરતિધર્મના પાંચ આણુવ્રતોની પાલનામાં આ વ્રતો સહાયક છે. માટે મૂલ આણુવ્રતોના ગુણરૂપ છે. (૪)

ભોગાણં પરિસંઘા સામાઙ્ગ્ય અતિહિસંવિભાગો ય ।
પોસહવિહી ય સઘ્વો ચરો સિઘ્વાઽ વુત્તાઓ ॥ ૫ ॥

આસુક્કારે મરણે અચ્છિન્નાણ ય જીવિયાસાણ ।
નાણહિ વા અમુક્કો પચ્છિમસંલેહણમકિચ્છા ॥ ૬ ॥

આલોઙ્ગ્ય નિસ્સલ્લો સઘરે ચેવારુહિત્તુ સંથારં ।
જઙ્ગ મરઙ્ગ દેસવિરઓ તં વુત્તં બાલપંડિયયં ॥ ૭ ॥

ભોગ અને ઉપભોગરૂપ ગણાતા પદાર્થોનું નિયમન ભોગોપ-
ભોગ વિરમણવ્રત. રાગ અને દ્વેષની પરિણિતિથી પર બનીને બે
ઘડિના કાલ સુધી સમતાની પ્રાપ્તિ માટેનું આરાધન સામાયિક-
વ્રત, અને અતિથિ—સાધુના પાત્રમાં વિધિપૂર્વકનો સદુપયોગ
અતિથિસંવિભાગવ્રત, વલી આહાર વિગેરેના ત્યાગ કરવાપૂર્વક
આત્મધર્મને પોષણ આપનારી નિરવધ પ્રવૃત્તિ પોષધવ્રત છે. આ
ચારેય શિક્ષાવ્રતો કહેલાં છે. (૫)

અચાનક મરણકાલ પ્રાપ્ત થાય, તથા જીવવાની આશા રહી
હોય, વલી સંલેખનાને સાડ સ્વજનોની અનુમતિ ન મલી હોય,
આ ત્રણમાંથી એક કોઈ કારણે મૃત્યુના અવસરે; સંલેખનારૂપ
અન્તિમ આરાધના ન થઈ શકે તો, દેશવિરતિધારી શ્રાવક,
શક્યને મૂકીને, આલોચનાપૂર્વક પોતાના ઘરમાં સંથારા ઉપર
રહીને, મરણને પામે તે બાલપંડિત મરણુ ગણાય છે. દેશથી
વિરત હોવાને કારણે દેશવિરતિને ધરનારો શ્રાવક બાલપંડિત
કહેવાય છે. (૬-૭)

જો ભત્તપરિન્નાણ ઉવક્કમો વિત્થરેણ નિદ્દિદ્ધો ।

સો ચેવ બાલપંડિયમરણે નેઓ જહાજુગ્ગં ॥ ૮ ॥

વેમાણિણસુ કપ્પોવગેસુ નિયમેણ તસ્સ ઉવવાઓ ।

નિયમા સિજ્ઞહ્મિ ઉક્કોસણ સો સત્તમંમિ ભવે ॥ ૯ ॥

ઇય બાલપંડિયં હોહ્મ મરણમરિહંતસાસણે દિદ્ધં ।

ઇત્તો પંડિય પંડિયમરણં વુચ્છં સમાસેણં ॥ ૧૦ ॥

શ્રી ભક્તપરિણા નામના અધ્યયનમાં વિસ્તારપૂર્વક જે વિધિને નિર્દેશ કર્યો છે. તે વિધિનું આરાધન બાલપંડિતમરણને પામનાર આત્માઓએ અવશ્ય કરણીય છે. માટે એને જાણવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. (૮)

આ મૂળબની વિધિથી બાલપંડિતમરણને પામનાર ભાગ્યવાન આત્મા; સમાધિપૂર્વક મરણને પામી વૈમાનિકમાં કદપોપન્ન-દેવલોકને વિષે ઉત્પન્ન થાય છે, તેમજ આવા પ્રકારની જાગૃતદશામાં રહેનારો તે ભાગ્યવાન ઉત્કૃષ્ટથી સાતમા ભવને વિષે નિયમા ભોક્ષને મેળવે છે. (૯)

શ્રી અરિહંતદેવના શાસનમાં બાલપંડિતમરણનું સ્વરૂપ આ મૂળબ દર્શાવેલું છે. હવે પંડિતમરણનું સ્વરૂપ સંક્ષેપથી હું અહીં દર્શાવું છું. વિદ્વાન પુરૂષોએ એકાગ્ર બનીને તે સાંભલવું જોઈએ. કારણકે પંડિતમરણ અનુપમ કોટિનું મરણ ગણાય છે. (૧૦)

ઇચ્છામિ મંતે ! ઉત્તમદ્વં પડિક્કમામિ અર્થ્યં પડિક્ક-
મામિ અણાગયં પડિક્કમામિ પચ્ચુપ્પન્નં પડિક્કમામિ,
કયં પડિક્કમામિ કારિયં પડિક્કમામિ અણુમોઙ્ગયં
પડિક્કમામિ, મિચ્છત્તં પડિક્કમામિ અસંજમં પડિ-

સર્વદુષ્કૃતોની પ્રતિક્રમણુ *

પંડિતમરણુને સ્વીકારનાર સાધુપુરૂષ ગુરૂજનની સમક્ષ પોતાનાં
સર્વપ્રકારના દુષ્કૃતોને આ મૂળળ પડિક્કમે+ છે—હે ભગવન્ !
અનશનને સ્વીકારવા અગાઉ સામાન્યપણે સઘલાં પાપવ્યાપારોને
હું પડિક્કમું છું. વહી વિશેષતઃ ભૂતકાલીન પાપોને નિન્દા દ્વારાયે
પડિક્કમું છું. તેમજ પચ્ચક્રખાણુ કરવાપૂર્વક ભાવિકાલના પાપોને
પડિક્કમું છું. અને સંવરથી વર્તમાનકાલના પાપોને હું પડિક્કમું છું.

જીવનકાલ દરમ્યાન મેં સ્વયં કરેલા પાપોને હું પડિક્કમું છું;
અન્યની પાસે કરાવેલા પાપોને હું પડિક્કમું છું. અને સ્વ કે પરના
પાપોની અનુમોદનાને હું પડિક્કમું છું; તથા પાપના મૂલ કારણુ
મિથ્યાત્વને પડિક્કમું છું; અવિરતિને પડિક્કમું છું.

* સર્વવિરતિ ધર્મનું આરાધન કરનારા નિર્ગ્રન્થ સાધુપુરૂષો, શ્રી
જ્ઞાનશાસનમાં પંડિતમરણુને અંગીકાર કરવાને યોગ્ય છે. પોતાના મૃત્યુકાલને
નજીક જાણીને પંડિતમરણુને અંગીકાર કરવાને તૈયાર થનારા સાધુએ, ગીતાર્થ-
ગુરૂની સમીપે પોતાના સર્વ દુષ્કૃતોને પડિક્કમવા જોઈએ. કારણુકે દુષ્કૃતોનું
પડિક્કમણુ એટલે કે દુષ્કૃતોથી પાછા હઠવું એ સમાધિમરણુનું અંગ છે.

+ અહિંથી શરૂ થતો મૂલપાઠ ગદ્યરૂપે છે. પડિક્કમવું એટલે પાછા
હઠવું. પાપોનું પડિક્કમણુ એટલે પાપોથી પાછા હઠવું.

ક્રમામિકસાયં પડિક્રમામિ પાવપ્પઓગં પડિક્રમામિ,
મિચ્છાદંસણપરિણામેસુ વા ઇહલોગેસુ વા પરલોગેસુ
વા સચ્ચિત્તેસુ વા અચ્ચિત્તેસુ વા પંચસુ ઇંદિયત્થેસુ વા,
અન્નાણંઙ્ગાણે અણાચારંઙ્ગાણે, કુદસણંઙ્ગાણે કોહંઙ્ગાણે
માણંઙ્ગાણે માયંઙ્ગાણે લોમંઙ્ગાણે રાગંઙ્ગાણે દોસંઙ્ગાણે

મિથ્યાદર્શનના પરિણામને વિષે, ઇહલોકને વિષે કે પરલોકને વિષે, વળી સચિત્ત પદાર્થોને વિષે કે અચિત્તપદાર્થોને વિષે તથા પાંચ ઇન્દ્રિયોના શબ્દાદિ વિષયોને વિષે, કોઇપણ નિમિત્તથી સુતા કે જાગતાં મેં જે કંઇ દુષ્કૃત ચિન્તવ્યું હોય તેને હું પડિક્કમું છું. માફ તે સર્વ દુષ્કૃત મિથ્યા થાઓ !

નીચે કહેવાતા ૬૩ પ્રકારના નિમિત્તોથી, સુતાં કે જાગતાં અતિક્રમ, વ્યતિક્રમ, અતિચાર તેમજ અનાચારરૂપ દુષ્કૃત મેં ચિન્તવ્યું હોય, તે સર્વ પ્રકારનું માફ દુષ્કૃત મિથ્યા થાઓ. તે નિમિત્તો આ મૂળખ—૧ જ્ઞાનપર કંટાળો આવવાના યોગે અજ્ઞાન સાફ એ વિકલ્પ કર્યો. ૨ આચારવિરુદ્ધ પ્રવૃત્તિઓનો વિકલ્પ કર્યો. ૩ મિથ્યાદર્શનો ઠીક છે એ વિકલ્પ કર્યો. ૪ ક્રોધવશ બની વિકલ્પ કર્યો. ૫ માનવશ બની વિકલ્પ કર્યો. ૬ માયાને વશ થઇ વિકલ્પ કર્યો. ૭ લોભને વશ બની વિકલ્પ કર્યો. ૮ રાગવશ બની વિકલ્પ કર્યો. ૯ દ્રેષને આધીન બની વિકલ્પ કર્યો. ૧૦ અજ્ઞાનને વશ બની વિકલ્પ કર્યો. ૧૧ કોઇપણ પૌદ્ગલિક પદાર્થની ઇચ્છાને વશ બની વિકલ્પ કર્યો. ૧૨ મિથ્યાદર્શનને આધીન બની વિકલ્પ કર્યો.

મોહંજ્ઞાણે ઇચ્છંજ્ઞાણે મિચ્છંજ્ઞાણે મુચ્છંજ્ઞાણે, સંકં-
જ્ઞાણે કંઘંજ્ઞાણે ગેહિંજ્ઞાણે આસંજ્ઞાણે તપહંજ્ઞાણે
લુહંજ્ઞાણે પંથંજ્ઞાણે પંથાણંજ્ઞાણે, નિદંજ્ઞાણે નિયાણં-
જ્ઞાણે નેહંજ્ઞાણે કામંજ્ઞાણે કલુસંજ્ઞાણે કલહંજ્ઞાણે-
જુજ્ઞંજ્ઞાણે નિજુજ્ઞંજ્ઞાણે, સંગંજ્ઞાણે સંગહંજ્ઞાણે
વવહારંજ્ઞાણે કયવિક્કયંજ્ઞાણે અળત્થદંડંજ્ઞાણે

૧૩ મૂચ્છાંવશ વિકલ્પ કર્યો. ૧૪ શંકાવશ બની વિકલ્પ કર્યો. ૧૫
અન્ય મતની વાંચના યોગે વિકલ્પ કર્યો.

૧૬ ઘરકુટુંબ આદિ ઋદ્ધિનો વિકલ્પ કર્યો. ૧૭ જલની
તરસના યોગે વિકલ્પ કર્યો. ૧૮ ક્ષુધાના યોગે વિકલ્પ કર્યો. ૧૯
સામાન્ય માર્ગના પરિશ્રમના યોગે વિકલ્પ કર્યો. ૨૦ કઠીન માર્ગની
પ્રતિકૂળતાને અંગે દુર્ધ્યાન કર્યું. ૨૧ ત્રિદ્રામાં દુર્ધ્યાન કર્યું. ૨૨
નિદાનનિયાણનો વિકલ્પ કર્યો. ૨૩ સ્નેહને વશ વિકલ્પ કર્યો. ૨૪
વિકારને વશ બની વિકલ્પ કર્યો. ૨૫ કલુષિતતાને અંગે વિકલ્પ કર્યો.
૨૬ કામવિષયને વશ બનીને વિકલ્પ કર્યો. ૨૭ કલેશને અંગેનો વિકલ્પ
કર્યો. ૨૮ યુદ્ધને માટે વિકલ્પ કર્યો. ૨૯ મહાયુદ્ધને અંગેનો વિકલ્પ
કર્યો. ૩૦ વિષયસુખોના સંગનો વિકલ્પ કર્યો. ૩૧ ધન ધાન્ય સંઘ-
રવાનો વિકલ્પ કર્યો. ૩૨ ઝઘડાની પતાવટ વિગેરે વ્યવહારને વશ
વિકલ્પ કર્યો. ૩૩ ખરીદીનો અને વેચાણનો વિકલ્પ કર્યો. ૩૪ નિરર્થક
અનર્થોના નિમિત્તોનો વિકલ્પ કર્યો. ૩૫ અશુભ ઉપયોગને વશ
બની વિકલ્પ કર્યો. ૩૬ અનુપયોગના યોગે વિકલ્પ કર્યો. ૩૭ દેવા-

આભોગંજ્ઞાણે અણાભોગંજ્ઞાણે અણાહૃદ્યંજ્ઞાણે વેરં-
જ્ઞાણે વિચક્કંજ્ઞાણે હિંસંજ્ઞાણે હાસંજ્ઞાણે પહાસંજ્ઞાણે
પઓસંજ્ઞાણે ફરુસંજ્ઞાણે ભયંજ્ઞાણે રૂવંજ્ઞાણે અપ્પ-
પસંસંજ્ઞાણે પરનિંદંજ્ઞાણે પરગરિહંજ્ઞાણે પરિગ્ગહં-
જ્ઞાણે પરપરિવાયંજ્ઞાણે, પરદૂસણંજ્ઞાણે આરંભંજ્ઞાણે
સંરંભંજ્ઞાણે પાવાણુમોયણંજ્ઞાણે અહિગરણંજ્ઞાણે
અસમાહિમરણંજ્ઞાણે, કમ્મોદયપચ્ચયંજ્ઞાણે ઇડ્ઢિ-

દાર દશાના યોગે વિકલ્પ કર્યો. ૩૮ તીવ્ર વૈરના યોગે વિકલ્પ કર્યો.
૩૯ પૌદ્ગલિક લાલને પામવાના વિર્તકથી વિકલ્પ કર્યો. ૪૦
હિંસાનો વિકલ્પ કર્યો. ૪૧ સામાન્ય હાસ્યને વશ થઈ વિકલ્પ
કર્યો. ૪૨ વિશેષ પ્રકારના હાસ્યને વશ બની વિકલ્પ કર્યો. ૪૩
અતિરોષને વશ વિકલ્પ કર્યો. ૪૪ કઠોર પાપકર્મનો વિકલ્પ કર્યો.
૪૫ ભયને વશ વિકલ્પ કર્યો.

૪૬ અન્યના સુંદર રુપને આધીન બનીને વિકલ્પ કર્યો.
૪૭ પોતાની પ્રશંસાનો વિકલ્પ કર્યો. ૪૮ અન્યની નિંદાનો વિકલ્પ
કર્યો. ૪૯ અન્યની ગહાનો વિકલ્પ કર્યો. ૫૦ ધન ધાન્યરુપ પરિગ્રહ
મેળવવાનો વિકલ્પ કર્યો. ૫૧ અન્યને કલેશ ઉપજાવવાનો વિકલ્પ
કર્યો. ૫૨ પોતાના દોષો અન્ય ઉપર આરોપવાનો વિકલ્પ કર્યો.
૫૩ પાપના આરંભનો વિકલ્પ કર્યો. ૫૪ વિષયની તીવ્ર અભિલા-
ષાના યોગે વિકલ્પ કર્યો. ૫૫ પાપકાર્યોની અનુમોદનાનો વિકલ્પ
કર્યો. ૫૬ જીવહિંસાના સાધનોને મેળવવાનો વિકલ્પ કર્યો. ૫૭
અસમાધિમરણનો વિકલ્પ કર્યો. ૫૮ ગાઢપાપકર્મના ઉદયથી વિકલ્પ

ગારવંઝાણે રસગારવંઝાણે સાચાગારવંઝાણે અવેર-
મણંઝાણે અમુત્તિમરણંઝાણે પસુત્તસ્સ વા પહિ-
બુદ્ધસ્સ વા જો મે કોઈ દેવસિઓ રાહો ઉત્તમદ્દે
અહ્કમો વહ્કમો અઈયારો અણાયારો તસ્સ
મિચ્છામિદુક્કહં.

एस करेमि पणामं जिणवरवसहस्स वद्धमाणस्स ।
सेसाणं च जिणाणं सगणहराणं च सव्वेसिं ॥११॥

કર્થો, ૫૯ ઋદ્ધિના ઉન્માદરૂપ ઋદ્ધિગારવના વિકલ્પો કર્યા. ૬૦
રસગારવના વિકલ્પો કર્યા. ૬૧ સાતાગારવના વિકલ્પો કર્યા. ૬૨
અવિરતિને અંગેના વિકલ્પો કર્યા. ૬૩ સંસારસુખની અભિલાષા-
પૂર્વકના મરણના વિકલ્પો કર્યા.

ઉપર મૂળળ આ ૬૩ સ્થાનોના વિકલ્પોના થોગે દિવસ
સંબન્ધી યા રાત્રી સંબન્ધી, સૂતાકે જાગતા, અતિક્રમ, વ્યતિક્રમ,
અતિચાર કે અનાચારરૂપ દુષ્કૃત, જીવનમાં મેં આચર્યું હોય, તે
સર્વ માફ દુષ્કૃત મિથ્યા થાઓ.

હવે પંડિત મરણને અંગીકાર કરવાની ભાવનાવાળા સાધુ-
પુરૂષ નમસ્કારરૂપ મંગલનો આ મૂળળ ઉચ્ચાર કરે. ‘શ્રી સામાન્ય
કેવલજ્ઞાની રૂપ જિનોને વિષે અનુપમ હોવાને કારણ વૃષભસમાન
શ્રીમહાવીરસ્વામીને, તેમજ અન્ય શ્રીજિનેશ્વર ભગવન્તોને તથા
શ્રી ગણધર દેવોને, સાગારિક અનશન કરવાને તૈયાર થયેલો
હું નમસ્કાર કરૂ છું.’

સઠ્ઠં પાણારંભં પચ્ચક્ખામિત્તિ અલિયવયણં ચ ।

સઠ્ઠમદિન્નાદાણં મેદ્દુણ્ણપરિગ્ગહં ચેવ ॥ ૧૨ ॥

સમ્મં મે સઠ્ઠમ્ભૂણ્ણસુ, વેરં મજ્ઝન ન કેણઈ ।

આસાઓ ઓસિરિત્તાણં સમાહિમણુપાલણ ॥ ૧૩ ॥

સઠ્ઠં ચાહારવિહિં સન્નાઓ ગારવે કસાણ ય ।

સઠ્ઠં ચેવ મમત્તં ચણ્ણમિ સઠ્ઠં યમાવેમિ ॥ ૧૪ ॥

સ્થૂલ કે સૂક્ષ્મસર્વ પ્રકારની ^૧જીવહિંસા, સર્વ પ્રકારનાં ^૨મૃષાવચનો, સૂક્ષ્મ કે સ્થૂલ સર્વ પ્રકારની ^૩અદત્તાદાનરૂપ ચોરી, વળી દેવ નનુષ્ય કે તિર્યચ સંબંધી અદાર પ્રકારની મૈથુન ^૪ક્રિયા, અને ધનધાન્યાદિ નવ પ્રકારનો બાહ્ય ^૫પરિશ્રદ્ધ તથા અભ્યન્તર પરિશ્રદ્ધ; આ પાંચેય મહાપાપોનું હું ત્રિવિધે ત્રિવિધે પચ્ચક્ખાણું કરું છું. ૧૨

જગતના સર્વ જીવો મારા મિત્રરૂપ છે, સર્વની સાથે મારી મૈત્રી અખંડિત છે; કોઈપણ જીવની સાથે મારે શત્રુભાવ નથી. અને ઉપકરણ, સ્વજનજન કે શરીર સંબંધી સર્વ પ્રકારની અભિલાષાઓને સર્વથા ત્યજવાપૂર્વક હવે હું સમાધિભાવને અંગીકાર કરું છું. ૧૩

અશન આદિ ચાર પ્રકારના આહારને, અને આહારઆદિ દશ સંજ્ઞાઓને હું ત્યજું છું. રસગારવઆદિ ત્રણ પ્રકારના ગારવને તથા સર્વ પ્રકારના કષાયોને હું છોડું છું. વલી બાહ્યના સર્વ પૌદ્ગલિક ભાવોના મમત્વ-મારાપણાને મૂકી દઉં છું. જગતના સર્વ જીવોને હું ખમાવું છું. ૧૪

હુજા ઇમંમિ સમણ ઉવક્કમો જીવિયસ્સ જહ મજ્ઞં ।
 ઇયં પચ્ચક્ખાણં વિઝલા આરાહણા હોઠ ॥ ૧૫ ॥

સઘ્વદુક્ખપહીણાણં, સિદ્ધાણં અરહો નમો ।
 સદ્દહે જિણપન્નત્તં, પચ્ચક્ખામિ ય પાવગં ॥ ૧૬ ॥

વર્તમાનકાળમાં જીવોના આયુષ્ય સોપક્રમ છે. કઇ વેલાએ
 કયા નિમિત્તથી આયુષ્યનો નાશ થાય એ અચોક્કસ છે. કદાચ
 આ અવસરે મારા આયુષ્યનો નાશ થાય તો સર્વ પ્રકારના મહા
 પાપોના આ (૧૨ મી ગાથા મૂળ્ય) પચ્ચક્રાણુ અને દર્શન
 જ્ઞાન અને ચારિત્રરૂપ રત્નત્રયીની વિસ્તારપૂર્વકની આરાધના
 મને હો. ૧૫

જન્મકર્મ અને કપાયરૂપ દુઃખોનો સર્વથા ક્ષય કરનારા
 શ્રીસિદ્ધલગવન્તોને,^૧ તથા નિરંતર ચોત્રીશ પ્રકારના અતિશયોની
 લક્ષ્મીના ધારક શ્રીઅરિહંતદેવોને^૨ હું નમસ્કાર કરું છું, વળી
 શ્રીજિનભાષિત ધર્મને સદ્દહુ^૩ છું. તથા સર્વ પાપ વ્યાપારોના
 પચ્ચક્રાણુને^૪ કરું છું.

નમુત્યુ ધુયપાવાણં, સિદ્ધાણં ચ મહેસિણં ।

સંથારં પડિવજ્જામિ, જહા કેવલિદેસિયં ॥ ૧૭ ॥

જં કિંચિવિ દુચ્ચરિયં તં સઠ્ઠં વોસિરામિ તિવિહેણં ।

સામાઙ્ગિયં ચ તિવિહં કરેમિ સઠ્ઠં નિરાગારં ॥૧૮॥

વજ્ઞં અભિંમતરં ઉવહિં સરીરાઙ્ગ સમોયણં ।

મળસા વયકાણ્હિં સઠ્ઠભાવેણ વોસિરે ॥ ૧૯ ॥

પાપોનો સર્વથા નાશ કરનારા શ્રીસિદ્ધભગવન્તોના અને શ્રીમહર્ષિ પુરૂષોના ચરણે મારા ફરી ફરી નમસ્કાર હો. મંગળરૂપ નમસ્કારને કરીને શ્રી સર્વજ્ઞકથિત સંથારાને હું વિધિપૂર્વક સ્વીકારું છું. ૧૭

આ લોક કે પરલોકમાં મેં જે કાંઈ દુષ્કૃત આચર્યું હોય, તે સર્વ દુષ્કૃતને મન, વચન અને કાયાના ત્રિવિધયોગે હું ત્યજું છું. વલી સમ્યક્ત્વ, શ્રુત, અને સર્વવિરતિરૂપ ત્રણ પ્રકારના સામાયિકોને અપવાદ રહિતપણે હું સ્વીકારું છું. ૧૮

વસ્ત્ર, પાત્ર વિગેરે બાહ્ય ઉપધિને, વલી રાગદ્વેષરૂપ અન્તર ઉપધિને તથા ભોજનસહિત શરીરઆદિને, હું મન વચન કાયરૂપ ત્રણેય યોગથી, સર્વથા ભાવપૂર્વક વોસિરાવું છું. ૧૯

સવ્વં પાણારંભં પચ્ચક્ખામિત્તિ અલિયવચણં ચ ।
સવ્વમદિન્નાદાણં મેઠ્ઠુણ્ણપરિગ્ગહં ચેવ ॥ ૨૦ ॥

સમ્મં મે સવ્વભૂણ્ણસુ વેરં મજ્ઝ ન કેણઈ ।
આસાઽ ઓસરિત્તાણં સમાહિમણુપાલણ ॥ ૨૧ ॥

રાગં બંધં પઓસં ચ હરિસં દીણભાવયં ।
ઉસ્સુગત્તં ભયં સોગં રઘં અરઘં ચ વોસિરે ॥ ૨૨ ॥

વળી ૧ સર્વ જીવોની હિંસા, ૨ સ્થૂલ કે સૂક્ષ્મ મૃષાવચન, ૩ સર્વ અદત્તાદાન, તથા ૪ મૈથુન-વિષયકીડા અને ૪ બાહ્ય-અભ્યન્તર પરિચ્છેદ: આ પાંચ મહાપાપોના પચ્ચક્રખાણુને ફરી અપવાદ રહિતપણે હું કહું છું. ૨૦

ફરી હું કહું છું: 'જગતના સર્વ જીવો મારા મિત્ર છે. કોઈની સાથે મારે વૈરભાવ નથી. સર્વ અભિલાષાઓને ત્યજવા પૂર્વક સમાધિભાવને હું સ્વીકારું છું.' ૨૧

^૧રાગ, ^૨દ્વેષ, વળી ^૩હર્ષ, ^૪દ્વીનભાવ, અને ^૫અપલતા તથા ^૬ભય, ^૭શોક, ^૮રતિ અને ^૯અરતિ, કર્મબંધના આ સઘલાયે નિમિત્તોને હું 'વોસિરાવું' છું. ત્યજી દઉં છું. ૨૨

મમત્તં પરિવજ્ઞામિ નિમ્મમત્તં ઉવટ્ઠિઓ ।

આલંબણં ચ મે આયા અવસેસં ચ વોસિરે ॥૨૩॥

આયા હુ મહં નાણે આયા મે દંસણે ચરિત્તે ય ।

આયા પચ્ચક્ખાણે આયા મે સંજમે જોગે ॥ ૨૪ ॥

एगो वच्चइ जीवो एगो चेषुववज्जई ।

एगस्स चैव मरणं एगो सिज्झइ नीरओ ॥२५॥

સંસારના મૂળકારણ મમત્વભાવને હું ત્યજી દઉં છું, આથી મારાપણાથી રહિત દશાને સાડું સાવધ રહું છું. તથા હુઃખમાંથી ઉદ્ધારનાર આલંબનરૂપ કેવલ મારો આત્મા છે. આ કારણે આત્મા સિવાય અન્ય સર્વને હું વોસિરાવું છું. ૨૩

જ્ઞાનમાં મારો આત્માજ આલંબનરૂપ છે, દર્શન તેમજ ચારિત્રમાં કેવલ મારો આત્મા આલંબન છે, પાપવ્યાપારોની નિર્વૃત્તિના પચ્ચક્ખાણમાં મને આત્માજ આલંબનરૂપ છે, અને સંયમ-થોગોમાં પણ મને કેવળ મારો આત્મા આલંબન છે. આથી આત્મા સિવાય અન્ય આલંબનોની મારે જરૂર નથી. ૨૪

કર્મવિવશ આત્મા સદાકાલ એકલો જાય છે, એકલો જન્મે છે, અને અશરણની પેઠે આત્મા એકલોજ મરણને પામે છે. વળી સકળ કર્મમલને દૂર કરી આત્મા એકલો નિર્વાણસ્થાનને પ્રાપ્ત કરે છે. ૨૫

एगो मे सासओ अप्पा नाणदंसणसंजुओ ।
सेसा मे बाहिरा भावा सव्वे संजोगलक्खणा ॥२६॥

संजोगमूला जीवेणं पत्ता दुक्खपरंपरा ।
तम्हा संजोगसंबंधं सव्वभावेण वोसिरे ॥ २७ ॥

मूलगुणे उत्तरगुणे जे मे नाराहिया पमाएणं ।
तमहं सव्वं निंदे पडिक्कमे आगमिस्साणं ॥२८॥

જ્ઞાન દર્શનગુણવાળો મારો આત્મા શાશ્વત છે, એ સિવા-
યના અન્ય સર્વ બાહ્ય પદાર્થો સંયોગજન્ય છે. આ કારણે ક્ષણ-
જીવી છે, આશુવિનશ્વર છે. ૨૬

હુઃખની પરંપરાનું મૂળ કારણ સંયોગ છે, અનાદિ સંસારમાં સંયોગના યોગે આત્મા હુઃખોને મેળવતો આવ્યો છે. તે કારણે સર્વ પુદ્ગલજન્ય સંયોગ સંબંધોને હું વોસિરાવું છું. ૨૭

વ્રતના મૂળગુણો અને ઉત્તરગુણોની જે આરાધનાને મેં પ્રયત્નપૂર્વક ન આચરી હોય, તે સર્વ વિરાધનારૂપ પાપોને હું નિન્દુ છું, તેમજ ભાવિકાલની વિરાધનાના પાપોને હું પડિક્કમુ છું. અર્થાત્ એ પાપોથી હું પાછો હટું છું. ૨૮

સત્ત મણ અદ્ધ મણ સન્ના ચત્તારિ ગારવે તિન્નિ ।
આસાયણ તેત્તોસં રાગં દોસં ચ ગરિહામિ ॥૨૯॥

અસ્સંજમમન્નાણં મિચ્છત્તં સઘ્ધમેવ ય મમત્તં ।
જીવેસુ અજીવેસુ ય તં નિંદે તં ચ ગરિહામિ ॥૩૦॥

નિંદામિ નિંદણિજ્જં ગરિહામિ ય જં ચ મે ગરિહણિજ્જં ।
આલોણમિ ય સઘ્ધં સઘ્ધિંતરવાહિરં ઉવહિં ॥૩૧॥

આજીવિકાલય. આદિ સાત પ્રકારના મહાલય, જાતિમદ્ધ
આદિ આઠ મદ્ધસ્થાનો; આહારસંજા વિગેરે ચાર સંજા; તથા
રસગારવ આદિ ત્રણ પ્રકારના ગારવ; તેત્રીશ મહાઅશાતના; અને
રાગ તેમજ દ્વેષ; કર્મબન્ધના કારણભૂત આ સઘળાંય મહાપાપોને
હું નિંદુ છુ. ૨૯

સત્તર પ્રકારનો અસંયગ; સર્વ પ્રકારનું અજ્ઞાન; પાંચ
પ્રકારનું મિથ્યાત્વ; તથા સર્વ સજીવ કે નિર્જીવ પદાર્થોને વિષેનો
મમત્ત્વભાવ; સંસારદુઃખના નિમિત્તભૂત આ સઘળાંય પાપસ્થાનોને
હું નિંદુ છુ. ગુરુજનની સમક્ષ પુનઃ પુનઃ ગર્હુ છુ. ૩૦

વળી નિંદવા યોગ્ય નિંદનીયને હું નિંદુ છુ. ગર્હાંને યોગ્ય
ગર્હણીય પાપોને હું ગુરુજનની સમક્ષ ગર્હુ છુ. તથા સર્વ પ્રકાર-
ની અવ્યન્તર અને બાહ્ય ઉપધિને હું આલોવું છુ. ૩૧

જહ બાલો જંપંતો કજ્જમકજ્જં ચ ઉજ્જુયં મળઇ ।
તં તહ આલોઙ્ગા માયામોસં' પમુત્તૂણં ॥ ૩૨ ॥

નાણંમિ દસણંમિ ય તથે ચરિત્તે ય ચડસુવિ અકંપો ।
ધીરો આગમકુસલો અપરિસ્સાવી રહસ્સાણં ॥૩૩॥

રાગેણ વ દોસેણ વ જં મે ! અકયન્નુયા પમાણં ।
જો મે કિંચિવિ મણિઓ તમહં તિવિહેણ સ્વામેમિ ॥

વડિલજનની સમક્ષ બાલક, જેમ સરળપણે કાર્ય કે અકાર્ય બોલી નાખે છે, તેમ માયામૃષાને કોરાણે મૂકીને, શલ્યરહિતપણે ગુરુજનની સમક્ષ સર્વ પ્રકારના પાપોની આલોચના લેવી જોઈએ.

જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, અને તપ; એ ચારેય આચારોના પાલનમાં અચલચિત્ત વળી ધીર, આગમકુશલ તથા અન્યના ગૂઢ રહસ્યોને ગંભીરતાથી પેટમાં રાખનાર ગુરુજનની પાસે સરળભાવે આલોચના લેવી જોઈએ.

૩૩

લગવેન્ ! રાગ, દ્રેષ, તથા અકૃતજ્ઞતા અને પ્રમાદ વિગેરે દોષોથી, આપને અંગે જે કાંઈ અકુશલ મેં કહ્યું કે કર્યું હોય તે સર્વને મન, વચન, કાયાથી હું ખમાવુ છું.

૩૪

૧ માયામદ પાઠા૦

૨ આલોચના આપનાર ગુરુની પાસે, આલોચના લેનાર શિષ્ય વિનીતભાવે આ મૂળ્ય કહે:

તિવિહં મળંતિ મરણં બાલાણં બાલપંડિયાણં ચ ।
તદ્વયં પંડિતમરણં જં કેવલિણો અણુમરંતિ ॥૩૫॥

જે પુણ અટ્ટમર્દ્યા પયલિયસન્ના ય વંકભાવા ય ।
અસમાહિણા મરંતિ ન હુ તે આરાહગા મળિયા ॥

શ્રીજૈનશાસનમાં મરણો ત્રણ પ્રકારનાં છે. અવિરત આત્મા-
ઓનું મરણ બાલમરણ ગણાય છે. દેશવિરત આત્માઓનું મરણ
બાલપંડિત મરણ ગણાય છે. બ્યારે શ્રીકેવલિણગવન્તોનું, અને
સર્વવિરતિ ધર્મની આરાધના કરનાર આત્માઓનું મરણ, પંડિત
મરણ ગણાય છે. ૩૫

જેઓ નિરંતર આઠમહસ્થાનોને સેવે છે, એ કારણે તત્ત્વનો
વિચારકરીશકવાને જેઓ સમર્થ નથી, સદાકાલ માયાભાવમાં રમ-
નારા તે આત્માઓ, અસમાધિથી મરણને પામે છે, નિશ્ચે આવા
આત્માઓ આરાધક થઈ શકતા નથી. ૩૬

*ટીપ્પણી (૧)માં જો કે પાંચ પ્રકારના મરણો દર્શાવ્યા છે, છતાંયે
આ બન્ને કથનો અપેક્ષાયે સંગત બની શકે છે. બાલબાલમરણ અને
પંડિતપંડિતમરણનો સમાવેશ, બાલમરણ અને પંડિતમરણમાં કરવાથી
આ કથન બટી શકે છે.

૪૬] :: :: :: :: શ્રી આદિરૂપચર્યામાણ પયજ્ઞા.

મરણે વિરાહિય દેવદુગ્ગઈ દુલ્લહા ય કિર બોહી ।
સંસારો ય અણંતો હોઈ પુણો આગમિસ્સાણં ॥૩૭॥

કા દેવદુગ્ગઈ કા અબોહિ કેણેવ વુજ્જઈ મરણં ।
કેણ અણંતમપારં સંસારે હિંડઈ જીવો ॥ ૩૮ ॥

અસમાધિના યોગે મરણુબગડે છે, મરણુ વિરાધવાના યોગે દેવલોકમાં ખરાબ, હલકું સ્થાન પ્રાપ્ત થાય છે, બોધિની પ્રાપ્તિ હુર્લિલ બને છે, વળી લાવિકાલમાં અનન્ત સંસાર વધે છે. ૩૭

‘મરણુકાલે અસમાધિલાવના યોગે મરણુ વિરાધાય છે, અને અનેક પ્રકારના અનર્થોની પ્રાપ્તિ થાય છે; એને અંગે વિશેષ સ્પષ્ટતાને સાડ, જિજ્ઞાસુવિનીત, ગુરૂજનને આ મૂળબ પૂછે છે: ભગવન્! ૧ દેવલોકને વિષે દુર્ગતિ કંઈ ?, ૨ અબોધિ એટલે શું ?, ૩ કયા કારણે સંસારમાં વારંવાર મરણુ પ્રાપ્ત થયા કરે ?, ૪ સંસારમાં જીવ અનન્તકાલ બ્રમણુ શા સાડ કરે ?.’ ૩૮

૧ મૂળગાથા-૩૮માં ચાર પ્રશ્નો છે. ૩૯ થી ૪૫ સુધીની ગાથાઓમાં તેનું સામાધાન છે.

કંદમ્પદેવકિલ્બિસઅભિઓગા આસુરી ય સંમોહા ।
તા દેવદુર્ગર્દઓ મરણંમિ વિરાહિણ હુંતિ ॥૩૯॥

મિચ્છદ્વંસણરત્તા સનિયાણા કળહલેસમોગાઢા ।
ઇય જે મરંતિ જીવા તેસિં દુલહા ભવે બોહી ॥૪૦॥

દેવલોકને વિષે, ૧ કંદર્પ,^૧ ૨ કિલ્બિષિક, ૩ આલિયોગિક, ૪ અસુર, અને ૫ સંમોહ આ પાંચેય દેવસ્થાનો હીન કેટિનાં ગણાય છે. સાધુપણાની પાલનામાં, અમૂક કોઈપણ પ્રકારની વિરાધનાના યોગે, મરણને વિરાધીને સંયતપુરૂષો દેવલોકનાં આ હીન-સ્થાનોને પ્રાપ્ત કરે છે. ૩૯

જેઓ મિથ્યાભાવમાં અતિશય રાચનારા છે, અને કૃષ્ણ-લેશ્યાના અધ્યવસાયોમાં વર્તતા થકાં જેઓ નિદાન કરવા પૂર્વક મરણને પામે છે. તે જીવો અસમાધિભાવના યોગે મરણને વિરાધીને આગામીકાલમાં ^૨દુર્લભોદિપણાને મેળવે છે. ૪૦

૧ કંદર્પદેવ મસ્કરા દેવ ગણાય છે, તેમનું સ્થાન હલકું મનાય છે. કિલ્બિષિક દેવો અન્ત્યજજેવા ગણાય છે. આલિયોગિકદેવો નોકરજેવા મનાય છે. અસુર દેવોનું સ્થાન દીન નોકર જેવું હોય છે. અને સંમોહદેવ સ્થાન બ્રહ્મ રખડુદેવો મનાય છે.

૨ ભાવિકાલમાં જેઓને તત્ત્વત્રયીની પ્રાપ્તિ દુર્લભ અને તેઓ દુર્લભોદિ કહેવાય છે.

સમ્મદ્વંસણરત્તા અનિયાણા સુક્કલેસમોગાઢા ।
 ઇય જે મરંતિ જીવા તેસિં સુલહા ભવે બોહી ॥૪૧॥
 જે પુણ ગુરુપડિણીયા બહુમોહા સસબલા કુસીલા ય ।
 અસમાહિણા મરંતિ તે હુંતિ અણંતસંસારી ॥૪૨॥
 જિણવયળે અણુરત્તા ગુરુવયળં જે કરંતિ ભાવેણં ।
 અસબલ અસંકિલિટ્ટા તે હુંતિ પરિત્તસંસારી ॥૪૩॥

જે પુણ્યવાન આત્માઓ, સમ્યક્દર્શનને પામેલા છે; અને શુદ્ધલક્ષ્યાના અધ્યવસાયમાં શુભ પરિણામપૂર્વક, કોઈપણ પ્રકારના નિદાનરહિતપણે, મરણને પામે છે. તેઓ સમાધિમરણના યોગે ભાવિકાલમાં સુલભબોધિપણાને પામે છે. અર્થાત્ તેઓને બોધિ-બીજની પ્રાપ્તિ સુલભ બને છે. ૪૧

જેઓ ગુરૂજનના શત્રુભાવને ધારણ કરનારા છે, અને તીવ્ર મોહના યોગે જેઓ દૂષણસહિત તેમજ કુશીલતાપૂર્વક મરણને પામે છે, તેઓ તેવા પ્રકારના અસમાધિમરણના યોગે અનન્ત સંસારને ઉપાર્જે છે. ભાવિકાલમાં તેઓનો અનન્ત સંસાર થાય છે.

જેઓ શ્રીજિનેશ્વરદેવનાં ઉપદેશોનાં વચનોમાં શ્રદ્ધાભાવ રાખનારા છે, તેમજ ગુરૂમહારાજના હિતવચનોને ભાવપૂર્વક સ્વીકારનારા છે. અને જેઓ દુઃશીલતા કે સંકલેશથી રહિત છે, તેઓનો સંસાર થોડો બાકી રહે છે. ૪૩

બાલમરણાણિ બહુસો બહુયાણિ અકામગાણિ મરણાણિ
મરિહંતિ તે વરાયા જે જિણવયણં ન યાણંતિ ॥૪૪॥

સત્યગ્રહણં વિસમકલ્પણં ચ જલણં ચ જલપવેસો ય।
અળયારમંડસેવી જમ્મણમરણાણુબંધીણિ ॥ ૪૫ ॥

શ્રી જિનકથિત વચનોને નહિ પામનાર ણિચારા આત્માઓ,
સંસારમાં વારંવાર બાલમરણોને પામે છે. તેમજ ઘણીવાર અકામ-
મરણોને પ્રાપ્ત કરનારા બને છે. ૪૪

૧ શસ્ત્રથી^૧ આપઘાત કરવો, ૨ ઝેરપીને મરીજવું, ૩ બળીને
મરવું, ૪ ડૂબા કે તળાવમાં પડીને પ્રાણ ગુંગળાવી મરવું, તેમજ
૫ અનેક^૨ પ્રકારની આચાર વિરુદ્ધ પ્રવૃત્તિઓમાં જીવન ગાળવું,
અને ૬ અતિયશય^૩ પ્રમાણમાં ઉપકરણો રાખવા, આ સઘળાંયે
નિમિત્તો સંસારમાં જન્મ મરણની પરંપરાને વધારનારા છે. ૪૫

૧ કાશી જેવા તીર્થક્ષેત્રોમાં કરવત મૂકાવવી વિગેરે. અથવા
નિદાનપૂર્વક અગ્નિમાં ઝંપાપાત કરવો.

૨ સાધુના વેશમાં રહેવા છતાંયે, શ્રીજિનશાસનની આરાધનાનું
રહસ્ય પામ્યા વિના અનાચારોને સેવીને મરવું.

૩ સાધુજીવનને ઉપયોગી ઉપકરણો ઉપરાંત મૂર્ખાભાવથી વધુ રાખવાં.

૫૦] :: :: :: :: શ્રી આઉરપચ્ચક્રાણ પયમા.

उद्धमहे तिरियंमिवि मयाणि जीवेण बालमरणाणि ।
दंसणनाणसहगओ पंडिअमरणं अणुमरिस्सं ॥४६॥

उव्वेयणयं जाई मरणं नरएसु वेयणाओ य ।
एयाणि संभरंतो पंडियमरणं मरसु इण्हि ॥४७॥

અનાદિ સંસારમાં, મેં; ઉર્ધ્વલોક, અધોલોક, અને તિર્થા-
લોકમાં અત્યારસુધી બાલમરણો પ્રાપ્ત કર્યા હતાં. પણ તત્ત્વશ્રદ્ધારૂપ
સમ્યગ્દર્શન અને જ્ઞાનગુણસહિત હું હવે પંડિતમરણને પ્રાપ્ત
કરવાને ઇચ્છુ છું.^૧ ૪૬

અસમાધિભાવથી મરણ પામવાના યોગે, જન્મ, મરણ, અને
નાસ્ક વિગેરે દુર્ગતિઓની વેદનાઓ તેં મેળવી છે. એ સઘળીયે
કારમી વેદનાઓને યાદ કર! અને ફરી એ વેદનાઓને ભોગવ-
વાનો અવસર ન પ્રાપ્ત થાય તે સારૂ, હાલ તું સાવધ બનીને
પંડિતમરણને મેળવ. ૪૭

૧ ૪૬ ગાથાથી ૫૬ ગાથા સુધી. સંયત આત્મા, મરણના અવસરે
સમાધિપૂર્વક આ મુજબ ગુરૂજનોની સમક્ષ કહે છે.

જઈ ઉપ્પજ્જઈ દુક્ખં તો દદ્ધવો સહાવઓ નવરં ।
 કિં કિં મણ ન પત્તં સંસારે સંસરંતેણં ? ॥ ૪૮ ॥
 સંસારચક્કવાલંમિ સઽવેવિ ય પુગ્ગલા મણ બહુસો ।
 આહારિયા ય પરિણામિયા ય નાહં ગઓ તિત્તિં ॥ ૪૯ ॥
 તણકદ્દેહિ વ અગ્ગી લવણજલો વા નઈસહસ્સેહિં ।
 ન ઇમો જીવો સક્કો તિપ્પેઽં કામભોગેહિં ॥ ૫૦ ॥

જ્યારે દુઃખ ઉત્પન્ન થાય ત્યારે આત્મસ્વભાવમાં રમણુતા કરવી. અનાદિ સંસારમાં પરવશતાથી ભોગવેલા વિશેષ દુઃખોને માદ કરવા. વિચાર કરવો કે: સંસારમાં કર્મવશ બનીને ભમતાં મેં કયા કયા દુઃખો મેળવ્યા નથી ? ૪૮

ક્ષુધાનું દુઃખ જ્યારે આત્માને મૂંઝવતું લાગે, ત્યારે આત્મ-સાક્ષીએ વિચારવું કે: સંસારચક્રમાં ભટકતાં મેં અનેકવેળાએ સર્વ પુદ્ગલોને આહાર કર્યો છે, ભોગવટો કર્યો છે, તેમજ સર્વ પ્રકારના પુદ્ગલોને પરિણુમાવ્યા છે, હજૂંયે હું તૃપ્તિ પામ્યો નહિ. ૪૯

તરણું કે લાકડાઓથી અગ્નિ કદિકાલે ઠંડો પડતો નથી, હજારો મહાનદીઓના જલથી લવણુસાગર પૂરાતો નથી, તે મુજબ આ આત્મા કામભોગોથી કોઈ દિવસે તૃપ્ત થનાર ^૧નથી. ૫૦

૧ કામભોગોથી નિવૃત્ત થયા વિના કોઈકાલે કામભોગોથી તૃપ્તિ નથી. પાંચ ઇન્દ્રિયોના પાંચ વિષયો કામ અને ભોગ શબ્દથી સંબોધાય છે. પણ વિશેષતા આ મુજબ છે: શબ્દ અને રૂપ એ વિષયો કામ કહેવાય છે. જ્યારે રસ, ગન્ધ, અને સ્પર્શ એ ત્રણ વિષયો ભોગ કહેવાય છે.

૫૨] :: :: :: :: શ્રી આઉરપચ્ચાણ પયત્રા.

આહારનિમિત્તેણં મચ્છા ગચ્છંતિ સત્તમિં પુઢવિં ।
સચ્ચિત્તો આહારો ન ચમો મણસાવિ પત્થેઽં ॥૫૧॥

પુઢવિં કયપરિકમ્મો અનિયાણો ઝહિઝ્ઞ મહ્વુદ્ધી ।
પચ્છા મલિયકસાઓ સજ્જો મરણં પઢિચ્છામિ ॥૫૨॥

અક્રંઢેઽચિરભાવિય તે પુરિસા મરણદેસકાલમ્મિ ।
પુઢ્વકયકમ્મપરિભાવણા઼ પચ્છા પરિવઢંતિ ॥૫૩॥

^૧આહારના કારણે, મત્સ્યો સાતમી નરકભૂમિમાં જાય છે. માટે કોઈપણ પ્રકારના સજીવ આહારને મેળવવાની અભિલાષા મનથી પણ કરવા જેવી નથી.

૫૧

અનશનનો સ્વીકાર કરવા પહેલાં મેં તેનો અભ્યાસ રાખ્યો છે; તથા મતિ અને બુદ્ધિથી કષાયના સ્વરૂપને વિચારીને મેં કષાયોને રોક્યા છે. આથી નિદાનરહિતપણે હમણાં હું અનશન દ્વારાયે મરણને સ્વીકાર છું.

૫૨

કારણકે: અભ્યાસવિના અકાળે અનશનને સ્વીકારનારાઓ, પૂર્વકૃત દુષ્કર્મના યોગે મરણના અવસરે અસમાધાન પામે છે. આથી તેઓ મરણને વિરાધી દુર્ગતિમાં પડે છે.

૫૩

૧ મહાસમુદ્રોમાં શૃંગી આદિ વિશાલકાય મત્સ્યોની આંખોની પાંપણમાં રહેતા તંદુલીયો મત્સ્ય કેવળ આહારના સંકલ્પથી સાતમી નરકમાં જાય છે.

તમ્હા ચંદગવિજ્ઞં સકારણં ઉજ્જુણ પુરિસેણં ।
 જીવો અવિરહિયગુણો કાયવ્વો મુક્ખમગ્ગમિ ॥૫૪॥
 બાહિરજોગવિરહિઓ અર્બિમતરદ્ધાણજોગમહ્લીણો ।
 જહ તંમિ દેસકાલે અમૂઢસન્નો ચચઈ દેહં ॥૫૫॥
 હંતૂણ રાગદોસં છિત્તૂણ ય અટ્ટકમ્મસંઘાયં ।
 જસ્મણમરણડરહટ્ઠં મિત્તૂણ ભવા વિમુચ્ચિહિસિ ॥૫૬॥

✓ આથી રાધાવેધના સાધક પુરૂષની જેમ, મોક્ષમાર્ગની આરાધનાને સારૂ, ઉદ્યમવાન પુરૂષે દર્શન, જ્ઞાન અને આસ્ત્રિરૂપ ગુણસમૂહથી આત્માને સદાકાલ વાસિત રાખવો. ૫૪

મરણના અવસરે, બાહ્ય વ્યાપારોથી રહિત બની; આભ્યન્તર ધ્યાનના યોગમાં લીન એવો મહાભાગ; અમૂઢતાથી સાવધાન મન સહિત બાગૃત દશામાં પોતાના દેહને ત્યજે છે. ૫૫

રાગ અને દ્વેષને હણવાથી, તથા આઠેય પ્રકારના કર્મસમૂહને છેદવાથી, લેમજ જન્મ મરણરૂપ ચેતને લેદવાથી, હે ^૧ભાગ્યવાન ! તું સંસારથી મૂકાશે ! ૫૬

૧ મૂલ ગાથા ૪૬ થી શરૂ થતી, ઉપદેશરૂપ હિતશિક્ષા; અનશનને સ્વીકારવાને તૈયાર થયેલ મુનિવર પોતાના આત્માને ઉદ્દેશીને આપે છે. એની પુર્ણાહુતિ અહિં થાય છે, માટે પુનઃ પોતાને ઉદ્દેશીને આ સંજોગન વચન છે.

૫૪] :: :: :: :: શ્રી આદિરપચ્ચક્રખાણ પચત્રા.

एयं सव्वुवएसं जिणदिट्ठं सद्वहामि तिविहेणं ।
तसथावरखेमकरं पारं निव्वाणमग्गस्स ॥ ५७ ॥

न हु तम्मि देसकाले सक्को बारसविहो सुयक्खंधो ।
सव्वो अणुचिंतेउं धणियंपि समत्थचित्तेणं ॥ ५८ ॥

एगंमिवि जम्मि पए संवेगं वीयरायमग्गंमि ।
गच्छइ नरो अभिक्खं तं मरणं तेण मरियव्वं ॥ ५९ ॥

શ્રીજિનકથિત આ મૂળખનો સર્વ હિતોપદેશ હું મન, વચન અને કાયાથી સદ્દહુ છું. કારણકે: આ ઉપદેશ ત્રસ અને સ્થાવર જીવોના કલ્યાણને કરનારો છે, તથા મોક્ષમાર્ગનો પાર આણનાર છે.

સમાધિલાવને અખંડિત રાખવાને સાડ શ્રીજિનકથિત શ્રુત-જ્ઞાનના પરિશીલનની આવશ્યકતા છે. પણ મરણના અવસરે, સમર્થ મનોયોગને ધરનાર આત્માઓથી પણ સર્વ બાર અંગરૂપ શ્રુત-જ્ઞાનનું ચિંતન કરી શકાતું નથી. ૫૮

✓ આથી વીતરાગના માર્ગમાં, જે કોઈપણ એક પદના ચિન્તન-નથી, આત્મા વારંવાર સંવેગને પામે છે. તે પદના ચિન્તન પૂર્વક સમાધિલાવે મરણને મરવું જોઈએ. ૫૯

તા એગંપિ સિલોગં જો પુરિસો મરણદેસકાલમ્મિ ।
આરાહણોવઉત્તો ચિંતંતો રાહગો હોઝ ॥ ૬૦ ॥

આરાહણોવઉત્તો કાલં કાઝુણ સુવિહિઓ સમ્મં ।
ઉક્કોસં તિન્નિ ભવે ગંતૂણં લહઝ નિઠ્ઠવાણં ॥ ૬૧ ॥

સમણોત્તિ અહં પઢમં વીયં સઠ્ઠતથ સંજઓમિત્તિ ।
સઠ્ઠં ચ વોસરામિ એયં મણિયં સમાસેણં ॥ ૬૨ ॥

તે કારણે જે આત્મા, મરણના અવસરે આરાધનામાં ઉપ-
યોગવાળો બનીને, શ્રીજિનકથિત એકપણ પદનું વારંવાર પરિશીલન,
મનન કરે છે, તે અવશ્ય આરાધક થાય છે. ૬૦

આરાધનામાં ઉપયોગવાળો સુવિહીત આત્મા, આ મૂળજ
સમાધિલાવથી કાલ કરીને, મરણને પામીને, ઉત્કૃષ્ટથી ત્રણ ભવમાં
મોક્ષને મેળવે છે. ૬૧

✓ પ્રથમ હું શ્રમણ છું, સર્વ પ્રકારના આશ્રવોની વિરતિરૂપ
શ્રમણગુણનો ધારક છું. બીજું હું સર્વ પરપદાર્થોના મમત્વરૂપ
અસંયમથી નિવૃત્ત છું, ઘણું કહેવાથી સચું ! સંક્ષેપથી કહું છું કેઃ
આથી સર્વ પ્રકારના સંબંધોને હું ત્યજી દઉં છું. ૬૨

લઙ્ગં અલઙ્ગપુઠ્વં જિણવયણ સુભાસિયં અમિયમૂયં ।

ગહિઓ સુગ્ગઙ્ગમગ્ગો નાહં મરણસ્સ બીહેમિ ॥૬૩॥

ધીરેણવિ મરિયઠ્ઠવં કાઠરિસેણવિ અવસ્સ મરિયઠ્ઠવં ।

દુળ્હંપિ હુ મરિયઠ્ઠવે વરં યુ સીલત્તણે મરિઙ્ગં ॥૬૪॥

સીલેણવિ મરિયઠ્ઠવં નિસ્સીલેણવિ અવસ્સ મરિયઠ્ઠવં ।

દુળ્હંપિ હુ મરિયઠ્ઠવે વરં યુ સીલત્તણે મરિઙ્ગં ॥૬૫॥

અનાદિ ભૂતકાલમાં અત્યાર અગાઉ નહિ પ્રાપ્ત થયેલ; અમૃતસમાન શ્રીજિનવચનરૂપ સુભાષિતને મેં મેલવ્યું, આથી શુભગતિનો માર્ગ મેં ગ્રહણ કર્યો છે. હવે મરણની બીક મને રહી નથી.

૬૩

ધીરપુરૂષ પણ મરે છે. અને કાયર, ડરપોક પુરૂષને પણ અવશ્ય મરવું પડે છે. બન્નેને મરવું જરૂર છે. આથી ધીરતાથી સમાધિલાભે મરણને પામવું એ ઉત્તમ છે. કારણકે: વારંવાર મરવું ન પડે.

૬૪

^૧શીલવાન પુરૂષ પણ મરણને પામે છે. તથા શીલબ્રહ્મ, પતિલ પુરૂષને પણ અવશ્ય મરવું પડે છે. બન્નેને મરવું જરૂર છે. આથી શીલધર્મની અખંડિત આરાધનાપૂર્વક મરણને પામવું એજ ઉત્તમ છે. જે કારણે અસમાધિ ન થાય.

૬૫

૧ અનશનને સ્વીકાર્યા પછી મરણના અવસરે પીડાના યોગે સ્વીકારેલા વ્રતને અંગે કલુષિત પરિણામ ન થઈ જાય તે સારૂ, આ વિચારણા છે.

નાણસ્સ દંસણસ્સ ય સમ્મત્તસ્સ ય ચરિત્તજુત્તસ્સ ।
જો કાહી ઉવઓગં સંસારા સો વિમુચ્ચિહિસિ ॥૬૬॥

ચિરડસિયબંભયારી પપ્ફોઢેઊણ સેસયં કમ્મં ।
અણુપુઘ્વીઙ્ગ વિસુદ્ધોગચ્છઙ્ગ સિદ્ધિં ધુયકિલેસો ॥૬૭॥

નિક્કસાયસ્સ દંતસ્સ સૂરસ્સ વવસાઙ્ગો ।
સંસારપરિભીયસ્સ પચ્ચક્ખાણં સુહં ભવે ॥ ૬૮ ॥

જે કોઈ પુણ્યવાન આત્મા, શ્રીજિનકથિત સામાન્ય વિશેષ ઉપયોગરૂપ જ્ઞાનદર્શન; તત્ત્વશ્રદ્ધાનસ્વરૂપ સમ્યક્ત્વ; અને સર્વ સાવધની વિરતિમય ચારિત્ર; આ રત્નત્રયીરૂપ મોક્ષમાર્ગમાં સદાકાલ પ્રયત્ન કરશે, તે અવશ્ય સંસારથી મૂકાશે. ૬૬

ચિરકાલીન બ્રહ્મચર્યનો ધારક આત્મા, શેષ રહેલાં કર્મોને ખપાવીને કમશઃ વિશુદ્ધ બને છે. અને સર્વથા કર્મના કલેશથી મૂકાયેલો તે સિદ્ધિને મેળવે છે. ૬૭

પચ્ચક્ખાણુને પામનાર આત્મા; કષાયરહિત, દાન્ટ, શૂર, તથા ઉદ્યમવાન અને સંસારબ્રમણથી ડરનારો હોવો જોઈએ. આવા આત્માઓનું પચ્ચક્ખાણુ ઉત્તમ હોય છે. ૬૮

૫૮] :: :: :: :: શ્રી આદિરપચ્ચદ્ધ્યાય પયત્રા.

ણયં પચ્ચક્ષણં જો કાહી મરણદેસકાલમ્મિ ।
ધીરો અમૂઢસન્નો સો ગચ્છહ સાસયં ઠાણં ॥૬૯॥

ધીરો જરમરણવિઝુ વીરો વિન્નાણનાણસંપન્નો ।
લોગસ્સુજ્જોયગરો દિસડુ યયં સવ્વદુક્ષણં ॥૭૦॥

મરણના અવસરે, જે આત્મા ધીરતાપૂર્વક મુંઝવણરહિતપણે,
આ પયત્રામાં કહેલ વિધિમુજબ પચ્ચદ્ધ્યાયને કરશે, તે અવશ્ય
શાશ્વત સુખના સ્થાન મોક્ષને મેળવશે. ૬૯

^૧ધીર, જન્મ અને મરણને જાણનાર, તથા કેવલદર્શન જ્ઞાન-
ગુણથી શોભાને પામનાર, અને લોકમાં વાસ્તવિક પ્રકાશને કરનાર
અરમતીર્થપતિ શ્રીવીરભગવાન મારા સર્વ હુઃખોનો ક્ષય કરે!!!

૧ સામાન્ય નિયમ એ છે કે: ગ્રન્થની શરૂઆતમાં, મધ્યમાં, અને
પૂર્ણાહતિમાં મંગળથી શિષ્યપરંપરામાં ગ્રન્થનું અખંડિત રીતિયે પરિશીલન
થાય. આથી ગ્રન્થકાર મહર્ષિએ, આ ગાથામાં ભગવાન શ્રીમહાવીર
પરમાત્માનું મંગલમય સ્મરણ કરવાપૂર્વક, પ્રાર્થના કરી છે. મૂળ ગાથામાંના
વીરો' એ પદ્યથી, ગ્રન્થકારનું નામ પણ એકરીતિયે સૂચિત થાય છે.

(૩)

શ્રુતસ્થવિર શ્રીવીરભદ્રમહાશુનિ પ્રણીત—

અથ ભક્તપરિન્નાપયણમ્

[મૂળ ગાથા, (૧૭૨;) અને ભાવાનુવાદ.]



ત્રણ આયળીસની તપશ્ચર્યા પૂર્વકે સુવિહીત ગુરૂજનની પાસે
વિધિગુજળ આ સૂત્રનો પાઠ લેવો જોઈએ.



(૩)

નમિઝળ મહાઙસયં મહાણુભાવં મુણિં મહાવીરં ।
મણિમો ભત્તપરિણં નિઅસરણદ્વા પરદ્વાય ॥ ૧ ॥

ભવગહણમમણરીણા લઢંતિ નિવ્વુઙ્ગસુહં જમલ્લીણા ।
તં કપ્પદુમકાણણસુહયં જિણસાસણં જયઙ્ગ ॥ ૨ ॥

મણુઅત્તં જિણવયણં ચ દુલ્લહં પાવિઝ સપ્પુરિસા ! ।
સાસયસુહિક્કરસિણ્હિં નાણવસિણ્હિં હોઅવ્વં ॥ ૩ ॥

શ્રીતીર્થંકર નામકર્મના ઉદયજનિત મહાન અતિશયોથી યુક્ત,
આ કારણે મહાન પ્રભાવશાળી શ્રમણુ લગવાન શ્રીમહાવીર
પરમાત્માને નમસ્કાર કરીને; પોતાના સ્મરણુને સાઙ્ તેમજ પરના
આત્મહિતને માટે ભક્તપરિણા પયન્નાને હું કહું છું. ૧

સંસારરૂપ ગહનવનમાં અનાદિકાલીન બ્રમણુના દુઃખથી
પીડાયેલા જીવો; જે શાસનની આજ્ઞાને ત્રિવિધયોગે શિરોધાર્ય
કરીને, મોક્ષના શાશ્વતસુખોને મેળવે છે. તે અચિન્ત્ય અને અપ-
રિમીત સુખને આપનાર શ્રીજિનશાસન, કલ્પવૃક્ષના મનોરમ
ઉદ્યાનની પેઠે જયવંતુ વર્તો ! ૨

માનવભવની પ્રાપ્તિ દુર્લભ છે, તથા શ્રીજિનેશ્વરદેવના વચ-
નોનું શ્રવણુ એ અતિ દુર્લભ છે; પૂર્વકાલીન ઉત્તરોત્તર પુણ્યના
યોગે આ અનુપમ સામગ્રીને પામીને પુણ્યવાન પુરૂષોએ; સમ્ય-
ગ્જ્ઞાન આદિ રત્નત્રયીની આરાધના પૂર્વક કેવળ મોક્ષના શાશ્વત
સુખના રસિક બનવું જોઈએ. ૩

જં અજ્ઞ સુહં ભવિણો સંભરણીઅં તયં ભવે કહ્લં ।
 મગ્ગંતિ નિરુવસગ્ગં અપવગ્ગસુહં બુહા તેણં ॥ ૪ ॥
 નરવિબુહેસરસુવ્ઘં દુવ્ઘં પરમત્થઓ તયં ચિંતિ ।
 પરિણામદારુણમસાસયં ચ જં તા અલં તેણ ॥ ૫ ॥
 જં સાસયસુહસાહણમાણાઆરાહણં જિણિંદાણં ।
 તા તીણ જહ્ઝઅવ્ઝં જિણવયણવિસુદ્ધબુદ્ધીર્હિં ॥ ૬ ॥

વિષયોના સેવનથી જનિત સુખો, આજે-વર્તમાનમાં કદાચ ટકી રહે; પણ આવતીકાલે તે સુખો અવશ્ય નાશ પામે છે. કારણ કે: ‘વિષયજનિત સુખો લાવિકાળમાં કેવળ સ્વપ્નની જેમ સ્મરણરૂપ રહે છે.’ માટે સમજી પુરૂષો, મોક્ષના શાશ્વત, સ્વાધીન અને નિરૂપદ્રવ સુખોનેજ ઇચ્છે છે. ૪

ઉપકારી મહાપુરૂષો એ મુજબ કહે છે: ‘મનુષ્યલોક અને દેવલોકનાં સુખો, પરમાર્થથી દુઃખરૂપ છે; કારણકે: તે સુખો પરિણામે દાગળ છે. અશાશ્વત છે આવા પ્રકારના આપાતરમ્ય તે સુખોથી સર્થ!’ આવા સુખોને મેળવવાની કે લોગવવાની અભિલાષા ન રાખવી જોઈએ. ૫

આ કારણથી શ્રીજિનેશ્વરદેવના વચનથી જેની બુદ્ધિ નિર્મલ બની છે, એવા સમજી પુરૂષોએ; અનન્ત ઉપકારી શ્રીજિનેશ્વરદેવોની આજ્ઞાનું આરાધન અવશ્ય કરવું જોઈએ. કારણકે: શ્રીજિનની આજ્ઞા એ મોક્ષનાં શાશ્વતસુખોની પ્રાપ્તિનું એક અને અનન્ય સાધન છે. ૬

તં નાણદસણાણં ચારિત્તતવાણ જિણપણીઆણં ।
 જં આરાહણમિણમો આણાઆરાહણં વિંતિ ॥ ૭ ॥
 પવ્વજ્ઞાણ અબ્બુજ્જઓવિ આરાહઓ અહાસુત્તં ।
 અબ્બુજ્જઅમરણેણં અવિગલમારાહણં લહઈ ॥ ૮ ॥
 તં અબ્બુજ્જુઅમરણં અમરણધમ્મેહિં વન્નિઅં તિવિહં ।
 ભત્તપરિણ્ણા ઇંગિણિ પાઓવગમં ચ ધીરેહિં ॥ ૯ ॥

‘શ્રીજિનકથિત સમ્યક્જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, અને તપનું નિરતિચાર આરાધન’ એ અનન્ત ઉપકારી શ્રીજિનેશ્વર દેવોની આજ્ઞા છે. આ મુજબની જિનાજ્ઞા એજ કર્મક્ષયનું પરમકારણ છે. સંસારના સર્વ દુઃખોને ટાળનારૂં ભાવ ઔષધ છે. ૭

સમાધિમરણ એ આરાધનાનું પરમ અંગ ગણાય છે. આથી આરાધક આત્માઓએ સમાધિપૂર્વકના મરણને સાડે પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. આ કારણેજ પ્રવ્રજ્યાના પાલનમાં અપ્રમત્ત એવો પુણ્યવાન આત્મા પણ મરણના અવસરે સૂત્રકથિત વિધિમુજબ આરાધના કરે તો તેની ચાવજીવની આરાધના અખંડિત બને છે. ૮

જેઓને ફરી સંસારમાં જન્મ મરણોરૂપ કાર્ય રહ્યું નથી, એવા લોકોત્તર ધીરપુરૂષોએ; શ્રીજિનકથિત ધર્મમાં ઉદ્યમવંત આત્માઓને યોગ્ય ત્રણ પ્રકારનાં સમાધિમરણ કહ્યાં છે. તેનાં નામ આ મુજબ છે: ‘૧ લક્ષ્મીપરિણામ મરણ, ૨ ઇંગિની મરણ, અને ૩ પાઠપોષગમ મરણ.’ ૯

મત્તપરિન્નામરણં દુવિહં સવિઆરમો ય અવિઆરં ।
સપરક્કમસ્સ મુણિણો સંલિહિઅતણુસ્સ સવિઆરં ॥

અપરક્કમસ્સ કાલે અપ્પહુપ્પંતંમિ જં તમવિઆરં ।
તમહં મત્તપરિન્નં જહાપરિન્નં મણિસ્સામિ ॥ ૧૧ ॥

૧ સવિચાર અને ૨ અવિચાર, એ રીતિયે લક્ષ્મીપરિજ્ઞા
નામના મરણના બે પ્રકારો છે. તેવા પ્રકારનાં શરીર સામર્થ્યવાળો
પુણ્યવાન ^૧સાધુપુરૂષ; સંલેખના કરવા પૂર્વક શરીરને દુર્બલ કરીને,
જે સમાધિમરણને પામે તે સવિચાર મરણ કહેવાય. ૧૦

જે પુણ્યવાન સાધુપુરૂષો તેવા પ્રકારનાં શરીર સામર્થ્યરહિત
છે. તેઓ સંલેખના કર્યા વિના સમાધિપૂર્વક જે મરણને પામે છે,
તે અવિચાર મરણ કહેવાય. આ અવિચાર લક્ષ્મીપરિજ્ઞા મરણ અત્ર
પ્રાસંગિક છે. માટે હું યથામતિ એનું સ્વરૂપકહીશ. ૧૧

૧ મૂળગાથાના મુણીણો એ પદ્ધતિ જો કે સાધુપુરૂષનો અધિકાર સમબળ
છે. છતાંયે પૂર્વાપર સંગતિથી ગૃહસ્થને પણ આ વસ્તુનો અધિકાર છે.

ધિઙ્ગલવિઅલાણમકાલમચ્ચુકલિઆણમકયકરણાણં
 નિરવજ્જમજ્જકાલિઅર્જ્જણ જુગ્ગં નિરુવસ્સગ્ગં ॥૧૨॥
 પંરમસુહર્સાપ્પવાસો અસોઅહાસો સજીવિઅનિરાસો ।
 વિસયસુહવિગયરાગો ધમ્મુજ્જમજાયસંવેગો ॥૧૩॥
 નિચ્છિઅમરણાવત્થો વાહિગ્ગત્થો જર્ઙ્ગિહત્થો વા ।
 ભવિઓ ભત્તપરિણાહ નાયસંસારનિગ્ગુન્નો ॥ ૧૪ ॥

જેઓ તેવા પ્રકારનાં ધૃતિબલથીરહિત છે, તથા જેઓને
 અકસ્માત મરણની સંભાવના છે, અને જેઓના વિરતજીવનમાં
 અનુપયોગથી વારંવાર અતિચારો થયાં કરે છે, એવા વર્તમાન-
 કાલીન નિરવધ, સુશીલ સાધુપુરૂષો; ઉપસર્ગરહિત અવિચાર
 મરણને પામે તે યોગ્ય છે. ૧૨

ઉપશમસુખની અભિલાષાવાળો, શોક તેમજ હાસ્યરૂપ
 નોકષાયોથી રહિત, વળી પોતાના જીવિતને વિષે સ્પૃહાવિનાનો,
 અને વિષય સુખની તૃષ્ણાથી મુક્ત, તથા ધર્મની આરાધનામાં
 ઉદત હોવાને કારણે સંવેગરૂપ અમૃતનો આસ્વાદ કરનાર; તેમજ
 પોતાના મરણકાલનું સામાન્યપણે જ્ઞાન કરનાર; અને સંસારની
 નિર્ગુણતાને સમ્યજ્ પ્રકારે જાણનાર મહાનુભાવ આત્મા રોગગ્રસ્ત
 દશામાં કે રોગરહિત દશામાં આ પ્રકારના અવિચાર ભક્તપરિણા
 મરણનો સ્વીકાર કરવાને યોગ્ય છે. ૧૩-૧૪

પચ્છાચાવપરદ્વો પિયધમ્મો દોસદૂસણસયણહો ।
અરહદ્ પાસત્થાઈવિ દોસદોસિલ્લકલિઓવિ ॥૧૫॥

વાહિજરમરણમયરો નિરંતરુપ્પત્તિનીરનિકુરંષો ।
પરિણામદારુણદુહો અહો ! દુરંતો ભવસમુદ્ધો ॥૧૬॥

અતિચારોરૂપ પાપના પશ્ચાતાપથી પીડાયેલા; વળી નિરતિચાર ધર્મની અભિલાષાવાળા; અને પોતાના દોષોની નિંદા કરવાને તત્પર; આવા પ્રકારના પાસત્થા વિગેરે સાધુઓ; દોષો અને દૂષણોથી યુક્ત હોવા છતાંયે ભક્તપરિણા મરણને પામવાને યોગ્ય છે. કારણ કે ‘પૂર્વના દોષો અને દૂષણોનો પશ્ચાતાપ; અને નિરતિચારધર્મની અભિલાષા; આ બંને ગુણો આરાધકભાવની પૂર્વ ભૂમિકા છે.’ ૧૫

તે પુણ્યવાન આત્મા, સંસારની અસારતાને આ રીતિયે વિચારે. ‘વ્યાધિ, જરા અને મરણરૂપ મગરમચ્છ વિગેરે ભયંકર જળચર પ્રાણીઓના સમૂહથી, જેના જન્મરૂપ જળાતરંગો નિરંતર તોફાને ચઢીને ઉછળ્યા કરે છે, એવો આ સંસારસમુદ્ર; સાચેજ પરિણામે દારૂણ દુઃખોને આપનારો છે. વળી ખેદની વાત છે, કે: તે દુઃખપૂર્વક અંત આવી શકે તેવો છે.’ ૧૬

इअ कलिउण सहसिसं गुरुपागमूलेऽभिम्म विणएणं ।

भालयलमिलिअकरकमलसेहरो वंदिउं भणइ ॥१७॥

आरुहिअमहं सुपुरिस ! भत्तपरिन्नापसत्थबोहित्थं ।

निज्जामएण गुरुणा इच्छामि भवन्नवं तरिउं ॥१८॥

कारुन्नामयनीसंदसुंदरो सोऽवि से गुरू भणइ ।

आलोअणवयखामणपुरस्सरं तं पवजेसु ॥ १९ ॥

આ રીતિયે લક્ષ્મણપરિણામરણને પામવાને યોગ્ય આત્માઓ; પરિણામ અનશનને સ્વીકારવા પૂર્વે શ્રીગુરૂમહારાજના કલ્યાણકર ચરણકમળની પાસે આવી, વિનયપૂર્વક કમલના ડોડાની પેઠે બંને હાથોને લાલસ્થલે લગાડીને, ગુરૂને યથાવિધિ વંદન કરી આ મુજબ કહે:

૧૭

‘હે સત્પુરુષ ! લક્ષ્મણપરિણામ પ્રશસ્ત વહાણ પર ચઢી, આપ જેવા નિર્યામકના સુકાનીપણા હેઠળ હું ભીમ અને ગહન એવા સંસારસાગરને ઉપદ્રવ રહિતપણે તરી જવાને ઇચ્છુ છું. કૃપાનાથ ! મારી આ મનોરમ અભિલાષાને પૂરવાની કૃપા કરો !’

યોગ્ય આત્માઓનું હિત કરવારૂપ કરુણાના અમૃતરસથી સુંદર તેમજ અકારણ ઉપકારી ગુરૂદેવ, ત્યારબાદ તે પુણ્યવાન શિષ્યને આ મુજબ કહે છે: ‘મહાનુભાવ ! પૂર્વના પાપોની આલોચના લઈ, વ્રતોને ફરી ઉચ્ચરી, અને સર્વ જીવરાશિને ખમાવવા પૂર્વક; તારે લક્ષ્મણપરિણામ અનશનને સ્વીકારવું.’ ૧૮

इच्छामुक्ति भणित्ता भत्तीबहुमाणसुद्धसंकप्पो ।
 गुरुणो विगयावाए पाए अभिवंदितुं विहिणा ॥२०॥
 सल्लं उद्धरिअमणो संवेगुव्वेअतिवसद्धाओ ।
 जं कुणइ सुद्धिहेउं सो तेणाराहओ होइ ॥ २१ ॥
 अह सो आलोअणदोसवज्जिअं उज्जुअं जहाऽऽयरिअं
 बालुव्व बालकालाउ देह आलोअणं सम्मं ॥२२॥

‘ભગવન્! આપ ફરમાવો છે તે બરોબર’ આ કહેવા પૂર્વક
 ગુરુમહારાજના વચનોને માથે ચઢાવનાર, તેમજ ભક્તિ અને
 બહુમાનના યોગે જેના હૃદયના સંકલ્પો નિર્મળ બન્યાં છે એવો
 તે મહાભાગ વિનેયઃ અનર્થોની પરંપરાને ટાળનારા, કલ્યાણકર
 એવા ગુરુદેવનાં ચરણોને ફરી વિધિપૂર્વક વાંદે. ૨૦

આ રીતિયે વંદન કર્યા બાદ પોતાના પાપરૂપ શત્રુઓને મૂળથી
 ઉદ્ધારવાની ઉત્કંઠાવાળો, અને સંવેગ તેમજ નિવેદનના નિર્મળ
 ભાવરસમાં ઝીલતો તે તીવ્ર શ્રદ્ધાવાળો આત્મા; આત્મશુદ્ધિને માટે
 શ્રીજિનકથિત જે કાંઈ આચરે છે, તેના યોગે તે આરાધક થાય છે.

આ અવસરે: કરૂણાસાગર ગુરુમહારાજ; આલોચનાના દોષોથી
 રહિત હોવાને કારણે આલોચનાને સ્વીકારવાને યોગ્ય, અને
 બાલકની જેમ સરલપરિણામી તે વિનેયને, બાલ્યકાળથી જે રીતિયે
 પાપો આચર્યા હોય તે મુજબ સમ્યક્ પ્રકારે આત્મશુદ્ધિને સાફ
 પ્રાયશ્ચિત આપે. ૨૨

ઠવિણ પાયચ્છિન્ને ગણિણા ગણિસંપયાસમગ્ગેણ ।
 સમ્મમણુમન્નિઅ તવં અપાવમાવો પુણો ભણહ ॥૨૩॥
 દારુણદુહજલયરનિઅરમીમભવજલહિતારણસમત્થે ।
 નિપ્પચ્ચવાયપોણ મહવ્વણ અમ્હ ઉચ્ચિવસુ ॥૨૪॥
 જહ્મવિ સ ચંડિઅચંડો અચંડમહવ્વઓ જહ્મ જહ્મવિ ।
 પવ્વજ્જવઉટ્ટાવણમુટ્ટાવણમરિહહ તહાવિ ॥ ૨૫ ॥

ગણિસંપત્ આચાર્યના ગુણોથી પૂર્ણ એવા ગણિ-ગણનાયક ગુરુમહારાજશ્રી પાસેથી યથાવિધિ પ્રાયશ્ચિત્તને સ્વીકારનાર, કલ્યાણનો અભિલાષુક તે શિષ્ય, કરુણાસાગર ગુરુમહારાજે કહ્યા મુજબ પ્રાયશ્ચિત્ત તરિકેના તપને સમ્યક્ પ્રકારે સ્વીકારીને અપાપ-ભાવવાળો બની ફરી ગુરુમહારાજશ્રીની સેવામાં આ પ્રમાણે બોલે:

‘ પૂજ્ય ગુરુદેવ ! દારુણ દુઃખરૂપ જળચર જીવોના સમૂહથી ભયંકર એવા સંસારસાગરથી, અમોને તારવાને સાડ સાચેજ આપ સમર્થ છો. આ કારણે આપ વિના અમારા માટે અન્ય કોઈ શરણુસ્થાન નથી. માટે દુઃસ્તર સંસારના પારને પમાડનાર કુશળ નાવ સમા શ્રીજિનકથિત મહાવ્રતો ફરી મને ઉચ્ચરાવો. ’ ૨૪

જો કે અત્યારે અનશનને સ્વીકારનાર સાધુના મહાવ્રતો, અખંડિત છે, કારણકે ક્રોધ વિગેરે કષાયોનો તેઓએ નિગ્રહ કર્યો છે. તો પણ ‘ સમ્યક્ પ્રકારે અનશનને સાડ ઉપસ્થિત થયેલા એવા તે મહામુનિએ, આ અવસરે ફરી મહાવ્રતોના ગ્રહણરૂપ ઉપસ્થાપના સ્વીકારવી જોઈએ ’ આ રીતિનું શાસ્ત્ર કથન છે. ૨૫

પદ્મુળો સુકયાણત્તિં ભઠ્ઠા પચ્ચપ્પિણંતિ જહ વિહિણા ।
 જાવજીવપદ્મુળાણત્તિં ગુરુણો તહા સોઽવિ ॥ ૨૬ ॥
 જો સાઙ્ગારચરણો આઠ્ઠિઅદંડખંડિઅવઓ વા ।
 તહ તસ્સ વિસમ્મમુવટ્ઠિઅસ્સ ઉઠ્ઠાવણા મણિઆ ॥
 તત્તો તસ્સ મહવ્વયપવ્વયમારોનમંતસાસસ્સ ।
 સીસસ્સ સમારોવઙ્ગ સુગુરૂવિ મહવ્વણ વિહિણા ॥ ૨૮ ॥

જેમ સેવકો સ્વામીની આજ્ઞાનું સમ્યક્ પાલન કરીને, સ્વામીને તે આજ્ઞા પાછી સોંપે છે. તેમ વિનયગુણમાં પરિણત શિષ્ય, ચારિત્રના પાલનરૂપ ગુરુમહારાજની આજ્ઞાને સમ્યક્ પ્રકારે પાળીને તે આજ્ઞાને પાછી સોંપે. ૨૬

વ્રતોને પાળવામાં જેણે અતિચારો લાગ્યા છે, અથવા જીવ-વિરાધનારૂપ દંડથી જેના વ્રતો ખંડિત થયા છે. આવો આત્મા પણ જો ઉપસ્થિત થાય તો તેને ઉપસ્થાપના કરવાનું શાસ્ત્રમાં વિધાન છે. ૨૭

પર્વતરૂપ મહાવ્રતોના ભારને સ્વીકારવાને સાઙ્ગ, બહુમાન પૂર્વક જેણે પોતાનું મસ્તક નીચું નમાવ્યું છે, એવા શિષ્યને, કૃપાસાગર ગુરુમહારાજ; વિધિપૂર્વક મહાવ્રતોનું આરોપણ કરે.^૧ ૨૮

૧ આ વિધિ સાધુને માટેની કહી. વ્રતધારી શ્રાવક ત્યારે અનશનને સ્વીકારે ત્યારે આગળ કહેવાલી વિધિ છે:

અહ દુજ્જ દેસવિરઓ સમ્મત્તરઓ રઓ અ જિણધમ્મે
તસ્સવિ અણુબ્વયાઈં આરોવિજ્જંતિ સુદ્ધાઈં ॥ ૨૯ ॥

અનિયાણોદારમણો હરિસવસવિસટ્ઠકંચુયકરાલો ।
પૂણ્ણ ગુરં સંઘં સાહમ્મિઅમાઈ ભત્તોણ ॥ ૩૦ ॥

નિઅદબ્બમપુઠ્ઠવજિણિંદભવણજિણબિંબવરપડ્ડાસુ ।
વિઅરડ્ડ પસત્થપુત્થયસુતિત્થતિત્થયરપૂઆસુ ॥૩૧॥

સમ્યગ્દર્શનગુણમાં પરિણુત અને જિનવચનને વિષે તત્પર
વ્રતધારી શ્રાવકને; અનશનના સ્વીકારની વેળાએ વિધિપૂર્વક અણુ-
વ્રતોનું આરોપણ કરવું જોઈએ. આ પ્રકારનું શાસ્ત્રીય કથન છે. ૨૯

નિહાનરૂપ શક્યથી રહિત તથા ઉદારચિત્તવાળો અને અતિશય
હર્ષના યોગે જેના શરીરની રોમરાણ વિક્કસ્વર થઈ છે એવો તે
વ્રતધારી શ્રાવક; તારક ગુરૂની, સંઘની અને સાધર્મિકની પૂર્ણ
આદરભાવથી ભક્તિ કરે. ૩૦

વળી તે વ્રતધારી શ્રાવક; શ્રીજિનમંદિર, શ્રીજિનગિમ્મ
વિગેરેની પ્રતિષ્ઠા આદિ, તેમજ પ્રશસ્ત પુસ્તકો, તીર્થસ્થાનો,
અને તીર્થંકરદેવોની પૂજા વિગેરેના શાસનની પ્રભાવનાના કાર્યોમાં
પોતાના દ્રવ્યનો ઉપયોગ કરે. ૩૧

જહ સોઽવિ સઠવિરઈકયાણુરાઓ વિસુદ્ધમહકાઓ ।
 છિન્નસયણાણુરાઓ વિસયવિસાઓ વિરત્તો અ ॥૩૨॥
 સંથારયપઠવજ્જં પઠવજ્જહ સોઽવિ નિઅમ નિરવજ્જં ।
 સઠવિરહપ્પહાણં સામાહઅચરિત્તમારુહહ ॥ ૩૩ ॥
 અહ સો સામાહઅધરો પઢિવન્નમહઠ્ઠવઓ અ જો સાહૂ ।
 દેસવિરઓ અ ચરિમં પચ્ચક્ખામિત્તિ નિચ્છહઓ ॥૩૪॥
 ગુરુગુણગુરુણો ગુરુણો પયપંકય નમિઅમત્થઓ મળહ ।
 મયવં ! મત્તપરિહં તુમ્હાણુમયં પવજ્જામિ ॥ ૩૫ ॥

તે વ્રતધારી શ્રાવકજે સર્વવિરતિ સંયમને વિષે અનુરાગવાળો, મન, વચન અને કાયાની વિશુદ્ધિને ધરનારો તથા સ્વજનવર્ગના અનુરાગ વિનાનો અને વિષયોના સેવન પરત્વે ખેદને ધરનારો હોય તો, આ અનશનના અવસરે સંથારારૂપ પ્રવ્રજ્યાને અવશ્ય સ્વીકારે તેમજ સર્વ પ્રકારના પાપ વ્યાપારોની નિર્વૃત્તિરૂપ સામાયિક ચારિત્રને અંગીકાર કરે.

૩૨ : ૩૩

આ રીતિયે સર્વવિરતિરૂપ સામાયિકને ધારણ કરનાર તેમજ મહાવ્રતને સ્વીકારનાર સાધુપુરુષઃ અને દેશવિરતિને આચરનાર વ્રતધારી શ્રાવકઃ અનશનને સ્વીકારવાને સાડ ચરમ પચ્ચક્ખાણુ કહે છે. આ પ્રકારના નિશ્ચયપૂર્વક, ગુરૂતાના કારણભુત ગુણસમૂહથી યુક્ત શ્રીગુરૂદેવનાં તારક પદકમલને વિષે નમસ્કાર કરીને આ મુજબ કહે: ‘હે ભગવન! આપની અનુમતિથી હું ભક્તપરિણા અનશનને અંગીકાર કરું છું.’

૩૪ : ૩૫

આરાહણાઈ છેવે તસ્સેવ ચ અપ્પણો અ ગણિવસહો ।
 દિવ્વેણ નિમિત્તેણં પડિલેહઈ રહરહા દોસા ॥૩૬॥
 તત્તો ભવચરિમં સો પચ્ચક્ખાઈત્તિ તિવિહમાહારં ।
 ઉક્કોસિઆણિ દઠ્ઠાણિ તસ્સ સઠ્ઠાણિ દંસિજ્ઞા ॥
 પાસિત્તુ તાઈં કોઈં તીરં પત્તસ્સિમેહિંં કિં મજ્ઞ ? ।
 દેસં ચ કોઈં મુચ્છા સંવેગગઓ વિચિંતેઈ ॥ ૩૮ ॥

અનશનને સ્વીકારનારને તેમજ પોતાને આરાધનાદિમાં ક્ષેમ-
 કુશલતા રહે તે માટે અનુકુળ દિવ્ય નિમિત્ત આદિને, અનશનને
 આપનાર ગુરૂમહારાજે અવશ્ય જોવાં. આવા પ્રસંગોમાં નિમિત્ત
 આદિ જ્યોતિષને નહિ જોવામાં દોષો રહેલા છે. ૩૬

અનશનને સ્વીકારનાર પુણ્યવાન આત્માનો સમાધિભાવ
 સ્થિરપણે રહી શકે તેને સાડ, ઉપકારી ગુરૂમહારાજ; તેને સર્વ
 ઉત્કૃષ્ટા બાદ દ્રવ્યો બતાવે. ત્યારબાદ તે મહાનુભાવ આત્મા ત્રણ
 પ્રકારનું ચાવજીવને માટે પચ્ચકખાણ કરે. ૩૭

આવા પ્રસંગે: ઉત્કૃષ્ટા બાદ દ્રવ્યોને જોઈને, કોઈ પુણ્યવાન
 આત્મા વિચારે કે: ‘ભવસાગરના કાંઠાને પામવાની તૈયારીવાળા
 મારે આ પદાર્થોથી શું ?’ જ્યારે કોઈ આત્મા; એ બાદ પદાર્થો
 ના અદ્યપભાગને ભોગવ્યા બાદ, પરમસંવેગવાસિત બનીને આ
 મુજબ વિચાર કરે: ૩૮

કિં ચત્તં નોવમુત્તં મે પરિણામાસુઈ સુઈ ।
 દિઢસારો સુહં જ્ઞાઈ ચોઅણેસાઽવસીઅઓ ॥ ૩૯ ॥
 ઉઅરમલસોહણઢા સમાહિપાણં મણુન્નમેસોઽવિ ।
 મહુરં પજ્ઞેઅઠ્ઠો મંદં ચ વિરેયણં સ્વમઓ ॥ ૪૦ ॥
 ઇલતયનાગકેસરતમાલપત્તં સસક્રરં દુહ્ધં ।
 પાઠ્ઠણ કઢિઅસીઅલસમાહિપાણં તઓ પચ્છા ॥

‘અનાદિ સંસારમાં મેં શું શું ભોગવીને છોડ્યું નથી ?
 પવિત્ર અને મનોરમ દેખાતાં આ પદાર્થો પરિણામે અપવિત્ર
 તેમજ બુદ્ધિસૂનીય છે.’ આ પ્રકારે જોણે પરમાર્થ જાણ્યો છે,
 એવો આત્મા સમાધિભાવને પામે વળી જે આત્મા આ પ્રસંગે
 અસમાધિમાં આવે તેને ગુરૂમહારાજ શુભ પ્રેરણા કરે. ૩૯

ઉદરમલની શુદ્ધિને સાફ મનોરૂ અને મધુર સમાધિપાન,
 અનશનને સ્વીકારનાર તે આત્માને હિતકર જાણીને ગુરૂમહારાજે
 આપવું, અને થોડું થોડું વિરેચન કરાવવું. ૪૦

સમાધિપાન આ મુજબ છે: ‘એલચી, તજ, નાગકેસર, અને
 તમાલપત્રની સાથે સાકરવાળું દૂધ ઉકાળીને ટાડું કરી પાવું તે
 સમાધિપાન કહેવાય છે.’ આના પીવાથી અનશનને સ્વીકાર કરવાને
 સજ્જ થયેલા આત્માના શરીરનો તાપ શમી જાય છે. પેટનો
 કચરો સાફ થાય છે. ૪૧

મહુરવિરેઅળમેસો કાયઠ્ઠો ફોફલાઈદઢ્ઠેહિં ।
નિઢ્ઠાવિઓ અ અગ્ગો સમાહિમેસો સુહં લહઈ ॥

જાવજીવં તિવિહં આહારં વોસિરઈ ઇહં યવગો ।
નિજ્જવગો આયરિઓ સંઘસ્સ નિવેઅણં કુણઈ ॥૪૩॥

આરાહણપચ્ચઈઅં યમગસ્સ ય નિરુવસગ્ગપચ્ચઈઅં ।
તો ઉસ્સગ્ગો સંઘેણ હોઈ સઢ્ઠેણ કાયઠ્ઠો ॥૪૪॥

સમાધિપાનના આખ્યા પછી, ફેફલાદિ મધુર ઔષધોના સેવનપૂર્વક તે આત્માને રેચ આપવો જોઈએ, કારણ કે પેટનો અગ્નિ આ રીતિયે શમે તો અનશનનો સ્વીકાર કરનાર આત્મા મુખપૂર્વક સમાધિલાવને મેળવે. ૪૨

આ મુજબની વિધિ થયા બાદ, નિર્યામણા કરાવનાર આચાર્ય મહારાજ શ્રીસંઘને આ પ્રકારે કહે છે: ‘અનશનને સ્વીકારનાર આ તપસ્વી, યાવજીવ ત્રણ પ્રકારના આહારને વોસિરાવે છે.’ ૪૩

અનશન કરવાને ઉત્સુક તે ક્ષપકની આરાધનાને સાડ, તેમજ ક્ષેમકુશલતાને સાડ, સર્વ સંઘે તે અવસરે સ્થિરભાવે રપદ શ્વાસોશ્વાસનો કાઉસ્સગ્ગ કરવો. ૪૪

પચ્ચક્ષાર્વિતિ તઓ તં તે સ્વમયં ચડવિહારં ।
સંઘસમુદાયમજ્ઞે ચિદ્વંદનપુઠ્વયં વિહિના ॥૪૫॥

અહવા સમાહિદેઝં સાગારં ચયદ્ધ તિવિહમાહારં ।
તો પાણયંપિ પચ્છા વોસિરિઅઠ્ઠં જહાકાલં ॥૪૬॥

તો સો નમંતસિરસંઘડંતકરકમલસેહરો વિહિના ।
સ્વામેદ્ધ સઠ્ઠસંઘં સંવેગં સંજણેમાણો ॥ ૪૭ ॥

તે પ્રસંગે: નિર્યામક આચાર્ય મહારાજ; ચૈત્યવંદનની વિધિ પૂર્વક, સકલ સંઘના સમુદાયની મધ્યે, તે ક્ષપકને ચાર આહારનાં પચ્ચક્ષુખાણુ કરાવે. ૪૫

અથવા સમાધિભાવની સ્થિરતાના કારણે, તે ક્ષપકને ત્રણ આહારનું અપવાદ સહિત પચ્ચક્ષુખાણુ આપે. વળી યોગ્ય અવસરે પાણીને પણ તે ક્ષપકે સર્વ પ્રકારે વોસિરાવવું. ૪૬

નમેલા મસ્તકને વિષે મુકુટની પેઠે બે હાથને જોડીને, અનેક ભવ્ય આત્માઓને સંવેગભાવ ઉત્પન્ન કરાવનાર એવો તે પુણ્યવાન ક્ષપક; અનશનને અંગીકાર કરવા અગાઉ વિધિપૂર્વક સર્વ સંઘને, ખમાવે. અને આ મુજબ થોલે: ૪૭

આયરિઅ ઉવજ્ઞાણ સીસે સાહમ્મિણ કુલગણે ય ।
જે મે કેઙ્ કસાયા સઠ્ઠે તિવિહેણ ચામેમિ ॥૪૮॥

સઠ્ઠે અવરાહપણ ચામેહ(મિ)અહં ચમેઉ મે ભયવં ! ।
અહમવિ ચમામિ સુદ્ધો ગુણસંઘાયસ્સ સંઘસ્સ ॥

ઇઅ વંદણચમણગરિહણાહિં ભવસયસમજ્ઞિઅં કમ્મં ।
ઉવણેઙ્ ચણેણ ચયં મિઆવર્ઙ્ રાયપત્તિવ્વ ॥૫૦॥

‘ શ્રી આચાર્યદેવ, શ્રી ઉપાધ્યાય મહારાજ, સાધર્મિક સાધુ
સમુદાય અને શિષ્ય, કુલ, તેમજ ગણના પ્રત્યે, મેં જે કાંઈ
કષાયો કર્યા હોય તે સર્વને હું ત્રિવિધ યોગે ખમાવું છું. ૪૮

હે ભગવન્ ! સર્વ પ્રકારના મારા અપરાધના સ્થાનોને હું
સર્વ રીતિયે ખમાવું છું. ગુરુદેવ ! મને ક્ષમા આપો ફરી હું
ગુણના સમૂહવાળા એવા શ્રીસંઘને શુદ્ધ બનીને ખમાવું છું. ૪૯

આ પ્રકારે તે મહાનુભાવ આત્મા; વંદન, ક્ષમાપના; અને
પોતાના દુષ્કર્મોની નિન્દા ગર્હાથી; સેંકડો ભવોનું ઉપાર્જીતું કર્મ
એક ક્ષણમાત્રમાં રાજપત્ની મૃગાવતીની પેઠે ક્ષય કરે છે. ૫૦

અહ તસ્સ મહવ્યસુદ્ધિઅસ્સ જિણવયણભાવિઅમહસ્સ
પચ્ચક્ખાયાહારસ્સ તિવ્વસંવેગસુહયસ્સ ॥ ૫૧ ॥

આરાહણલાભાઓ કયત્થમપ્પાણયં મુણંતસ્સ ।
કલ્હસકલતરણલટ્ઠિં અણુસદ્ધિં દેહ ગણિવસહો ॥૫૨॥
કુગ્ગહપરૂઢમૂલં મૂલા ઉચ્છિદ વચ્છ ! મિચ્છત્તં ।
ભાવેસુ પરમતત્તં સમ્મત્તં સુત્તનીર્હણ ॥ ૫૩ ॥

મહાવ્રતોની પાલનામાં સદાકાલ નિશ્ચલ; વળી શ્રીજિનેશ્વર-
દેવોના વચનથી ભાવિત મનોવૃત્તિવાળો; અને અશનઆદિ ચારેય
પ્રકારના આહારને ત્યજી દેનાર; તથા તીવ્ર સંવેગથી પરમસુખને
પ્રાપ્ત કરનાર; તેમજ અન્તિમકાલની આરાધનાના લાભથી પોતાના
આત્માને કૃતાર્થ માનનાર; તે પુણ્યવાન જીવને, આ અવસરે ઉપકારી
ગુરુમહારાજ પાપરૂપ કલુષિત કાઢવને સુખપૂર્વક લાંબી જીવને
સાફ લોકડીના ટેકા સમાન આ શિક્ષાપાઠ આપે. ૫૧ : ૫૨

વત્સ ! કદાચહથી જેના મૂળ પ્રગ્ઢ બન્યાં છે તે મિથ્યાત્વરૂપ
વૃક્ષને તું આ વેળાયે મૂળથી ઉખેડીને ફેંકી દે, કારણકે અનન્ત
દુઃખની પરંપરાનું મૂળનિમિત્ત મિથ્યાત્વ છે. વળી મિથ્યાત્વનો
નાશ કરી સૂત્રની વિધિ મુજબ તું સમ્યગ દર્શનરૂપ તત્ત્વનો
વિચાર કર. * ૫૩

*અત્રથી ૧૫૩ ગાથા સુધી શિષ્યજનને ઉદ્દેશાને આ શિક્ષાપાઠ છે.

ભક્તિં ચ કુણસુ તિઘં ગુણાણુરાણ ગીઅરાયાણં ।
 તહ પંચનમુક્કારે પવયણસારે રઙ્ગ કુણસુ ॥ ૫૪ ॥
 સુવિહિઅહિઅનિજ્ઞાણ સજ્ઞાણ ઉજ્જુઓ સયા હોસુ ।
 નિચ્છં પંચમહઠ્ઠવયરક્ખં કુણ આયપચ્ચક્ખં ॥ ૫૫ ॥
 ઉજ્જસુ નિઆણસહ્લં મોહમહહ્લં સુકમ્મનિસ્સહ્લં ।
 દમસુ અ મુણિંદસંદોહનિંદિણ ઇંદિઅમયંદે ॥ ૫૬ ॥

‘તથા હે વિનેય ! ગુણો પરત્ત્વેના તીવ્ર અનુરાગ પૂર્વક
 શ્રીવીતરાગ લગવાનની પરમભક્તિને આચર. અને સકલ પ્રવચનના
 સારરૂપ શ્રીપંચપરમેષ્ઠિના નમસ્કારને વિષે પૂર્ણ આદરભાવથી
 તું અનુરાગ ધર.’ ૫૪

‘વળી સુવિહિત પુરૂષોથી સદાકાળ ધ્યેય અને કલ્યાણને
 કરનાર એવા સ્વાધ્યાયરૂપ આત્મધર્મમાં તું સદા ઉદ્યમ કર. અને
 આત્માને પ્રત્યક્ષ રીતિયે કલ્યાણકર આ પાંચ મહાવ્રતોની રક્ષાને
 તું આત્મસાક્ષીયે આચર.’ ૫૫

‘અજ્ઞાનના યોગે ખૂબ વૃદ્ધિલાવને પામતા અને શુભ ધર્મ-
 કાર્યોના આચરણમાં શલ્યસમાન આલોક કે પરલોકના પૌદ્ગલિક
 પદાર્થોની અભિલાષારૂપ નિદાનશલ્યને તું છોડી દે. તેમજ સાધુ-
 પુરૂષોના સમૂહે નિન્દનીય ગણેલા ઇન્દ્રિયોરૂપ કૂર સિંહોતું
 તું દમન કર.’ ૫૬

નિઘ્વાણસુહાવાણ વિઙ્ગનિરયાઙ્ગદારુણાવાણ ।
 હણસુ કસાયપિસાણ વિસયતિસાણ સઙ્ગસહાણ ॥
 કાલે અપદ્વુપ્પંતે સામન્ને સાવસેસિણ ઇણિંહ ।
 મોહમહારિડદારણઅસિલઠિં સુણસુ અણુસઠિં ॥૫૮॥
 સંસારમૂલભીઅં મિચ્છત્તં સવ્વહા વિવજ્જેહિ ।
 સમ્મત્તે દઢવિત્તો હોસુ નમુક્કારકુસલો અ ॥૫૯॥

‘તથા હે કલ્યાણકામિન! મોક્ષસુખમાં અન્તરાયભૂત અને નરકાદિ દુર્ગતિઓના દાણુ પતનનું કારણ વળી વિષયોની તૃષ્ણાને સદા સહાય કરનાર એવા ક્રોધ વિગેરે સંસારલાલનાં કારણભૂત કષાયોને તું સર્વથા ત્યજ દે.’

૫૭

‘મરણકાળ હજી નથી આવ્યો, ચારિત્રનું પાલન હજી શેષ છે. આ કારણે હે મુમુક્ષુ! મોહરૂપ મહાવૈરીનો નાશ કરવાને સાઙ્ગ દાણુ, (તીક્ષ્ણ) તલવાર, ડાંગ વિગેરે આયુધ સમાન આ હિતશિક્ષા સાવધ બનીને વિચાર!’

૫૮

‘વિનેય! અનાદિ અનન્ત લવબ્રમણનાં મૂળકારણ મિથ્યાત્વને તું સર્વ પ્રકારે ત્યજ દે. તથા આત્મઋદ્ધિની પ્રાપ્તિનાં પરમ નિમિત્ત શ્રી સમ્યક્ત્વધનની રક્ષા કર. અને શ્રીપંચપરમેષ્ઠી ભગવંતોના નમસ્કારરૂપ ધ્યાનમાં કુશળ થા.’

૫૯

મગતિર્નિહાહિ તોઅં મન્નંતિ નરા જહા સતળહાણ
સુખ્વાઈં કુહમ્માઓ તહેવ મિચ્છત્તમૂઢમણો ॥૬૦॥

નવિ તં કરેઈ અગ્ગી નેઅ વિસં નેઅ કિળહસપ્પો અ
જં કુળઈ મહાદોસં તિવ્વં જીવસ્સ મિચ્છત્તં ॥૬૧॥

પાવઈ ઇહેવ વસણં તુરુમિણિદત્તુવ્વ દારુણં પુરિસો ।
મિચ્છત્તમોહિઅમણો સાહુપઓસાઠ પાવાઓ ॥૬૨॥

‘જળપાનની અત્યન્ત અભિલાષાના યોગે, અજ્ઞાનજીવો જેમ
ઝાંઝાના નીરને-મૃગજળને વાસ્તવિક માનીને જંગલોમાં ભમે છે.
તેમ મિથ્યાત્વથી મૂઢ મનોવૃત્તિવાળા જીવો કુધર્મને પણ સુખનું
કારણ માની ભવરૂપ ગહન વનમાં અટવાય છે.’ ૬૦

‘ભડભડ સળગતો અગ્નિ, કાતીલ ઝેર કે કૂંડાડા મારતો
કૃષ્ણસર્પ આ બધાં આત્માને જે મહોદોષ નથી કરી શકતા, તેના
કરતાંયે અત્યન્ત મહોદોષ, મિથ્યાત્વ કરે છે.’ ૬૧

‘મિથ્યાત્વરૂપ મૂઢતાના યોગે, અસ્વસ્થ મનોવૃત્તિવાળો આત્મા;
નિર્વર્થક સાધુપુરૂષો પર દ્વેષભાવને ધરે છે. આ કારણે મિથ્યાભાવમાં
આગ્રહી આત્માઓ, શ્રીકાલિકાસૂરિજીને યજ્ઞનું ક્ષણ પૂછનાર
તુરુમણિનગરીના દત્તરાજની જેમ આ લોકમાંજ દારૂણ સંકટોને
મેળવે છે.’ ૬૨

મા કાસિ તં પમાયં સમ્મત્તે સઠ્ઠદુક્ખનાસણ્ણ ।
જં સમ્મત્તપહ્ઠ્ઠાઈં નાણતવવિરિઅચરણાઈં ॥ ૬૩ ॥

ભાવાણુરાયપેમાણુરાયસુગુણાણુરાયરત્તો અ ।
ધમ્માણુરાયરત્તો અ હોસુ જિણસાસણે નિચ્છં ॥ ૬૪ ॥

દંસણમહો મહો ન હુ મહો હોઈ ચરણપઘ્મહો ।
દંસણમણુપત્તસ્સ હુ પરિઅહણં નત્થિ સંસારે ॥ ૬૫ ॥

‘માટે હે હિતકાંક્ષિન! સર્વ પ્રકારના દુઃખનો નાશ કરનાર તત્ત્વશ્રદ્ધારૂપ શ્રીસમ્યગ્દર્શનને વિષે સ્હેજ પણ પ્રમાદભાવ ન કરીશ. કારણકે: શ્રીજિનકથિત સમ્યગ્જ્ઞાન, તપ, વીર્ય અને ચારિત્ર એ સઘળાંયે નિર્મળ ગુણો સમ્યગ્દર્શનના આધારે સ્થિરતાને મેળવે છે.’

‘મહાનુભાવ! સ્વપર કલ્યાણકર શ્રીજિનશાસનને વિષે ભાવ-પૂર્વક, પ્રેમની લાગણીથી, ગુણો પરત્વેના આદરભાવથી તું હંમેશા ધર્માનુરાગને ધારણ કર. આવા પ્રકારના અનુરાગના યોગે તું મહાનન્દ પદને મેળવીશ.’

૬૬

ચારિત્રગુણથી ચૂકેલ આત્મા, સર્વને ચૂકતો નથી. જ્યારે એ વસ્તુ નિશ્ચિત છે કે: શ્રીજૈનશાસનના અનુરાગરૂપ સમ્યગ્દર્શનથી બ્રહ્મ આત્મા, સર્વગુણોથી બ્રહ્મ બને છે આ કારણે: સમ્યગ્દર્શનને પામેલ આત્મા, અનાદિ અનન્ત સંસારના પરિબ્રમણને ટાળે છે.

દંસણમદ્દો મદ્દો દંસણમદ્દસ્સ નત્થિ નિઠ્ઠવાણં ।
 સિજ્ઞંતિ ચરણરહિઆ દંસણરહિઆ ન સિજ્ઞંતિ ॥
 સુદ્ધે સમ્મત્તે અવિરઓઽવિ અજ્ઞેઙ્ગ તિત્થયરનામં ।
 જહ આગમેસિમદ્દા હરિકુલપદ્ધુસેણિઆઈયા ॥૬૭॥
 કલ્હાણપરંપરયં લહંતિ જીવા વિસુદ્ધસમ્મત્તા ।
 સમ્મદંસણરયણં નઽઘઙ્ગ સસુરાસુરે લોણ ॥ ૬૮ ॥

ચારિત્રથી બ્રહ્મ આત્મા જ્યારે મોક્ષને મેળવે છે, પણ
 સમ્યગ્દર્શનગુણથી પતિત જીવને કર્મક્ષયરૂપ મોક્ષની પ્રાપ્તિ નથી.
 કેમકે: સમ્યગ્દર્શનગુણથી બ્રહ્મ આત્મા, સર્વ પ્રકારના ગુણોથી
 બ્રહ્મ બને છે. ૬૬

સમ્યગ્દર્શનરૂપ નિર્મળ ગુણને ધારણ કરવા માત્રથી તે
 આત્માઓ ધોર અવિરતિના ઉદયે વિરતિધર્મના પરિણામ ન હોવા
 છતાંયે શ્રીતીર્થંકર નામકર્મને ઉપાર્જન કરે છે, આ કારણે: કેવળ
 સમ્યગ્દર્શનના યોગે જેનું ભાવિકાલમાં કલ્યાણ થવાનું છે એવા
 હરિવંશકુલના પ્રભુ શ્રીકૃષ્ણમહારાજ તેમજ મગધ દેશના નાથ
 શ્રીઅણ્ણિકમહારાજ વિગેરે રાજાઓ શ્રીતીર્થંકરપદને પ્રાપ્ત કરનાર છે.

નિર્મળ સમ્યગ્દર્શનગુણના યોગે જીવો, કલ્યાણની પરંપરાને
 પ્રાપ્ત કરે છે. આથી સમ્યગ્દર્શનરૂપ સુવિશુદ્ધ રત્ન; સુર, અસુર
 લોકને વિષે મહામૂલું છે. અતિ હૃદયલ છે. ૬૮

તેલુકસ્સ પહુત્તં લઝૂળવિ પરિવડંતિ કાલેણં ।
સમ્મત્તં પુણ લઝું અક્ખયસુક્ખં લહ્હ મુક્ખં ॥૬૯॥

અરિહંતસિદ્ધચેડ્યપવયણઆયરિઅસવ્વસાહૂસું ।
તિવ્વં કરેસુ ભત્તિં તિગરણસુદ્ધેણ ભાવેણં ॥ ૭૦ ॥

एगावि सा समत्था जिणभत्ती दुग्गइं निवारेउं ।
दुलहाइं लहावेउं आसिद्धि परंपरसुहाइं ॥ ७१ ॥

ત્રણ લોકની પ્રભુતાને પ્રાપ્ત કરનાર આત્માઓ કાલક્રમે પતનને પામે છે. પણ સમ્યગ્દર્શનરૂપ આત્મગુણને પામનાર આત્માઓ અક્ષયસુખના સ્થાનરૂપ મોક્ષને નિઃશંકપામે છે. સમ્યગ્દર્શનગુણની આ અનુપમ વિશિષ્ટતા છે. ૬૯

વળી હે મહાભાગ! શ્રીઅરિહંત પરમાત્મા, શ્રીસિદ્ધ ભગવંત, શ્રીજિનપ્રતિમા, શ્રીજિનપ્રવચન, શ્રીઆચાર્યદેવ અને સર્વ સાધુપુરુષોને વિષે, મન, વચન, તેમજ કાર્યરૂપ ત્રિકરણયોગે વિશુદ્ધભાવથી તું તીવ્ર ભક્તિ કર. આવા પ્રકારની ભક્તિ એ કલ્યાણની પ્રાપ્તિનું પરમ કારણ છે. ૭૦

શ્રીજિનેશ્વરદેવ વિગેરેની એક પરમભક્તિ માત્ર પણ, આત્માને દુર્ગતિના ગમનથી રોકે છે. અને જ્યાંસુધી સકલ કર્મનો ક્ષય ન થાય ત્યાંસુધી સંસારમાં સર્વ પ્રકારની અનુકુળતાને આપે છે. વળી પરંપરાયે તે જિનભક્તિ દુર્લભ મુક્તિસુખને પણ દે છે.

વિજ્ઞાવિ ભક્તિમંતસ્સ સિદ્ધિમુવયાઈ હોઈ ફલયા ય ।
કિં પુણ નિવ્વુઈવિજ્ઞા સિજ્ઞિહિઈ અભક્તિમંતસ્સ ? ॥

તેસિં આરાહણનાયગાણ ન કરિજ્ઞ જો નરો ભક્તિ ।
ધણિઅંપિ ઉજ્ઞમંતો સાલિં સો ડસરે વવઈ ॥૭૩॥

બીણ વિના સસ્સં ઇચ્છઈ સો વાસમબ્ભણ વિના ।
આરાહણમિચ્છંતો આરાહ્યભક્તિમકરંતો ॥ ૭૪ ॥

ભક્તિની મહત્તા અનુપમ છે. વિદ્યા પણ ભક્તિવાન આત્માને
ફલપ્રદ બને છે. જ્યારે સામાન્ય સાંસારિક લાલો પણ ભક્તિવિના
સિદ્ધ થતા નથી. ત્યારે મોક્ષરૂપ પરમવિદ્યાની પ્રાપ્તિ, શ્રીજિન-
ભક્તિથી રહિત એવા આત્માઓને કઈ રીતિયે થઈ શકે ? ૭૨

સર્વ પ્રકારની આત્મકલ્યાણકર આરાધનાના નાયક સમા
શ્રીઅરિહંતદેવ વિગેરેની, બહુમાનપૂર્વકની ભક્તિ જેઓ નથી
કરતા તે આત્માઓની સઘળી આરાધનાઓ, ઉપરબૂમિ પર ડાંગર
ઉગાડવાની જેમ નિષ્ફળ જાય છે. ૭૩

આરાધનાના માર્ગમાં પરમ આલંબનસમા શ્રીઅરિહંતદેવ
આદિની ભક્તિને નહિ કરનારો આત્મા સાચેજ ખીજને જમીનમાં
વાવ્યા વિના ધાન્યને ઇચ્છે છે, તેમજ વાહણાં વિના વૃષ્ટિને વાંચે
છે. આ એક બાલીશતા છે. મહામોહનું કૂટ નાટક છે. ૭૪

ઉત્તમકુલસંપત્તિં સુહનિષ્પત્તિં ચ કુણ્ડ જિણભત્તી ।
મણિયારસિદ્ધિજીવસ્સ દહુરસ્સેવ રાયગિહે ॥ ૭૫ ॥

આરાહણાપુરસ્સરમણન્નહિયઓ વિસુદ્ધલેસાઓ ।
સંસારક્ષયકરણં તં મા મુંચી નમુક્કારં ॥ ૭૬ ॥

અરિહંતનમુક્કારોઽવિ હવિજ્જ જો મરણકાલે ।
સો જિણવરોહિં દિટ્ઠો સંસારુચ્છેઅણસમત્થો ॥૭૭॥

ત્રિલોકનાથ શ્રીજિનેશ્વરદેવની બહુમાનપૂર્વકની ભક્તિના યોગે,
રાજશૃદ્ધીના મણિયાર શેઠના જીવ દર્દીરક દેવની જેમ પુણ્યવાન
આત્માઓને ઉત્તમ કુલની પ્રાપ્તિ તેમજ સુખની સંપત્તિ મળે છે.
શ્રીજિનભક્તિનું આ સામાન્ય ફલ છે. પરંપરાયે મોક્ષસુખ પણ
પ્રાપ્ત થાય છે. ૭૫

આથી હું મહાનુભાવ ! આરાધનામાં આત્માને જોડવાપૂર્વક
અનન્ય ચિત્તવૃત્તિથી વિશુદ્ધ દેશ્યામાં ઉપયુક્ત બનીને તું સંસારના
ક્ષયને કરનાર શ્રીનમસ્કાર મહામંત્રનું મંગળ સ્મરણ કરજે. એ
મંત્રને કોઈકાળે તારે ભૂલવો નહિ. ૭૬

કારણકે: શ્રીજિનેશ્વરદેવોએ આ સુબળ કહ્યું છે: ‘મરણના
અવસરે વિશુદ્ધભાવથી શ્રીઅરિહંત પરમાત્માને કરેલો એક પણ
નમસ્કાર, પુણ્યવાન આત્માના સંસારરૂપ રોગનો નાશ કરવાને
પરમ ઔષધસમાન છે.’ ૭૭

મિંઠો કિલિટ્ટકમ્મો નમો જિણાણંતિ સુકયપણિહાણો ।
કમલદલકલ્લો જલ્લો જાઓ ચોરુત્તિ સૂલિહઓ ॥

ભાવનમુક્કારવિવજ્જિઆઈં જીવેણ અકયકરણાઈં ।
ગહિયાણિ અ મુક્કાણિ અ અણંતસો દઠ્ઠવલિંગાઈં ॥

આરાહણાપઢાગાગહણે હસ્થો ભવે નમોક્કારો ।
તહ સુગઈમગ્ગમણે રહુઠ્ઠવ જીવસ્સ અપ્પહિહઓ ॥

જેના પર ચોરીનો આરોપ મૂકાયો હતો; અને રાજાના આદેશથી જેને શૂલીપર ચઢાવ્યો હતો તે માઠાં પાપકર્મોને આચરનાર મહાવત; ‘નમો જિણાણં’ એ મુજબના ઉચ્ચારપૂર્વક શુભ ધ્યાનથી કમળના પત્ર જેવાં નેત્રોવાળો કમલદલાક્ષ યક્ષ થયો. ૭૮

ભાવપૂર્વકનાં નમસ્કારથી રહિત હોવાને કારણે, અનાદિકાલીન સંસારમાં આત્માએ અનન્તા દ્રવ્યલિંગો ગ્રહણ કર્યાં અને મૂક્યાં તે પણ નિર્ચયક થયાં, ભાવની શૂન્યતાના યોગે એનું સંકળ પરિણામ ન આવી શક્યું. ૭૯

શ્રી નમસ્કાર મહામંત્ર, આરાધનારૂપ પતાકાને ગ્રહણ કરવાને સાડે હાથની જેમ જીવને પરમ સહાયક છે. તેમજ સદ્ગતિના માર્ગમાં નિર્વિઘ્ને લઈ જવાને માટે અપ્રતિહત રથ સમાન છે. ૮૦

અન્નાણીઽવિ અ ગોવો આરાહિત્તા મઓ નમુકારં ।
 ચંપ્રાણ સિટ્ઠિસુઓ સુદંસણો વિસ્સુઓ જાઓ ॥૮૧॥

વિજ્ઞા જહા પિસાયં સુટ્ટુવઉત્તા કરેહ પુરિસવસં ।
 નાણં હિઅયપિસાયં સુટ્ટુવઉત્તં તહ કરેહ ॥ ૮૨ ॥

ઉવસમહ્ કિળ્હસપ્પો જહ મંતેણ વિહિણા પડત્તેણં ।
 તહ હિયયકિળ્હસપ્પો સુટ્ટુવઉત્તેણ નાણેણં ॥ ૮૩ ॥

અજ્ઞાની એવો ગોવાળ, શ્રીનમસ્કાર મહામંત્રની શ્રદ્ધાપૂર્વકની આરાધનાના યોગે, મરણને પામી ચંપાનગરીમાં ઋષભદત્ત-શ્રેષ્ઠીને ત્યાં શ્રીસુદર્શનશ્રેષ્ઠી તરિકે જન્મ પામ્યો. કમશઃ સુદર્શન-શ્રેષ્ઠીએ શ્રીજિનકથિત ધર્મને આરાધી અનુત્તર સુખને મેળવ્યું.

પિશાચસાધિની વિદ્યાનું સમ્યગ્ પ્રકારે આરાધન કરવાથી, જેમ સાધક પુરૂષ પિશાચને સ્વવશ કરે છે, તે રીતિયે શ્રીજિનકથિત વિધિ મૂળજ્ઞ જ્ઞાનનું સમ્યગ્ આરાધન કરવાથી પુણ્યવાન આત્માઓ દુષ્ટ મનરૂપ પિશાચને સ્વાધીન કરે છે. ૮૨

વિધિપૂર્વક આરાધન કરેલા મંત્રપદો જેમ કાળમુખા સર્પના ઝેરને શમાવે છે, તેમ સારી રીતિયે આરાધન કરેલું સમ્યગ્ જ્ઞાન, અશુભ વૃત્તિઓના ઝેરથી ભયંકર મનરૂપ સર્પને સ્વવશ કરે છે.

જહ મક્કડઓ खणमवि मज्झत्थो अच्छिउं न सक्केइ ।
 तह खणमवि मज्झत्थो विसएहिं विणा न होइ मणो ॥
 तम्हा स उट्ठिउमणो मणमक्कडओ जिणोवएसेणं ।
 काउं सुत्तनिबद्धो रामेअव्वो सुहज्झाणे ॥ ૮૫ ॥
 सूई जहा ससुत्ता न नस्सई कयवरंमि पडिआवि ।
 जीवोऽवि तह ससुत्तो न नस्सइ गओवि संसारे ॥
 खंडसिलोगेहि जवो जइ ता मरणाउ रक्खिओ राया ।
 पत्तो अ सुसामन्नं किं पुण जिणउत्तसुत्तेणं ? ॥ ૮૭ ॥

માંકડાનો સ્વભાવ એ છેઃ ક્ષણવાર પણ તેનાથી નિશ્ચય રહી શકાતું નથી. અનાદિકાલીન મોહભાવમાં પરવશ મન, આ રીતિયે એક ક્ષણ પણ વિષયોના વિકલ્પો વિના મધ્યસ્થ રહી શકતું નથી. આ કારણેઃ અસ્થિર મનરૂપ મર્કટને, શ્રીજિનકથિત સદુપદેશરૂપ સાંકળ સૂત્ર-દોરડાથી બાંધીને શુભ ધ્યાનને વિષે સદાકાલ રમાડવું (વે.) બેઠએ. ૮૪ : ૮૫

દોરા-સૂત્રથી પરોવાયેલી સોય, કચરામાં રખડતી હોવા છતાંયે શીઘ્ર મળી રહે છે. તે મુજબ શ્રુતજ્ઞાનરૂપ સૂત્રથી સહિત આત્મા સંસારમાં રહેવા છતાંયે અલ્પકાળમાં પોતાના સ્વાભાવિક સ્થાનને મેળવી શકે છે. નાશ પામતો નથી. ૮૬

છૂટા છૂટા લૌકિક શ્લોકોનો મુખપાઠ કરવાના યોગે; શ્રીયવ-રાજપિંચે, રાજનું મરણથી રક્ષણ કર્યુંઃ અને અન્તે તે રાજાએ પણ શ્રદ્ધાવાસિત બની શ્રીચારિત્રધર્મનો સ્વીકાર કર્યો. તો શ્રીજિનકથિત શ્રુતજ્ઞાનની વાતજ શી કરવી ? તેનું માહાત્મ્ય, સાચે અનુપમ છે. ૮૭

અહવા ચિલાદ્વપુત્તો પત્તો નાણં તહાઽમરત્તં ચ ।
 ઉવસમવિવેગસંવરપયસુમરણમિત્તસુઅનાણો ॥૮૮॥
 પરિહર છજીવવહં સમ્મં મળવયણકાયજોગેહિં ।
 જીવવિસેસં નાઠં જાવજીવં પયત્તેણં ॥ ૮૯ ॥
 જહ તે ન પિઅં દુક્ખં જાણિઅ એમેવ સવ્વજીવાણં ।
 સઠ્ઠાયરમુવઉત્તો અત્તોવમ્મેણ કુણસુ દયં ॥ ૯૦ ॥

અથવા મુનિવરની પાસેથી ઉપશમ, વિવેક, અને સંવર એ ત્રણ પદના શ્રવણમાત્રથી, કૂર કર્મોને આચરનાર ચિલાતીપુત્રે, સમ્યગ્ જ્ઞાનને પ્રાપ્ત કર્યું. કમશઃ રત્નત્રયીની નિર્મળ આરાધના કરીને તેણે દેવપણાને મેળવ્યું. ૮૮

આ કારણે: અનશનને સ્વીકારવાને ઉત્સુક એવા તારે જીવના ભેદ વિગેરેને સમ્યગ્ જાણીને, યાવજજીવ મન, વચન અને કાયાના શુભ યોગોથી પ્રયત્નપૂર્વક ષટ્કાય-ત્રસસ્થાવર જીવોના વધનો ત્યાગ કરવો જોઈએ. તારા માટે આ શુભ અવસર છે. ૮૯

*વિનેય! તને જેમ દુઃખ પ્રિય નથી, અપ્રિય છે. તે રીતિયે સંસારના સર્વ જીવોને દુઃખ અપ્રિય છે. અનિષ્ટ છે. આ મુજબ જાણીને સર્વ પ્રકારના આદરવડે ઉપયુક્ત બની ધર્મની આરાધનાપૂર્વક તારે જીવહયાનું પાલન કરવું. ૯૦

* ગાથા ૧૩૪ સુધી પાંચ મહાપાપોના ત્યાગનો કમશઃ ઉપદેશ છે.

તુંગં ન મંદરાઓ આગાસાઓ વિસાલયં નત્થિ ।
 જહ તહ જયંમિ જાણસુ ધમ્મમહિંસાસમં નત્થિ ॥
 સઠ્ઠેવિ ય સંબંધા પત્તા જીવેણ સઠ્ઠજીવેહિં ।
 તો મારંતો જીવે મારઙ્ગ સંબંધિનો સઠ્ઠે ॥ ૧૨ ॥
 જીવવહો અપ્પવહો જીવદયા અપ્પણો દયા હોઙ્ગ ।
 તા સઠ્ઠજીવહિંસા પરિચત્તા અત્તકામેહિં ॥ ૧૩ ॥

જગતમાં મેરૂપર્વતથી કોઈ ઉંચું નથી. આકાશથી વિશાલ અન્ય કોઈ નથી. તે પ્રકારે શ્રીજિનભાષિત અહિંસા ધર્મ સિવાય જગતને વિષે અન્ય કોઈ ધર્મ નથી. શ્રીજૈનશાસનમાં અહિંસા ધર્મનું વાસ્તવિક સ્વરૂપ દર્શાવવામાં આવ્યું છે. એ ધર્મ અન્ય શાસનોમાં શોધ્યો જડે તેમ નથી. ૯૧

સંસારમાં આ જીવે, સર્વ જીવોની સાથે અનેક વેળાએ સર્વ પ્રકારના સંબંધો બાંધ્યા છે. આ કારણે: સર્વ જીવો, આ જીવના સંબંધી છે. માટે કોઈપણ જીવની હિંસાને કરનાર જીવ, પોતાના સંબંધી જનોની હિંસાને કરે છે, આ વાત તદ્દન યથાર્થ છે. ૯૨

કોઈપણ અન્ય જીવનો વધ તે આપણો પોતાનોજ વધ છે. તેમજ કોઈપણ અન્ય જીવની દયા તે આપણી જાતનીજ દયા છે. કારણકે: પર જીવની હિંસા કે દયાના યોગે, આત્માના ભાવપ્રાણોની હિંસા કે રક્ષા થાય છે. આથી આત્માના સુખને ધ્વંષ્ટનારાઓએ સર્વ જીવોની હિંસાને ત્યજવી જોઈએ. ૯૩

જાવડઆઈં દુઝ્વાઈં હુંતિ ચઝગડગયસ્સ જીયસ્સ ।
સઘ્વાઈં તાઈં હિંસાફલાઈં નિઝણં વિઆણાહિ ॥૧૪॥

જંકિંચિ સુહમુઆરં પહુત્તણં પયડસુંદરં જં ચ ।
આરુગ્ગં સોહગ્ગં તં તમહિંસાફલં સઘ્વં ॥ ૧૫ ॥

પાણોઽવિ પાઢિહેરં પત્તો છૂઢોઽવિ સુંસમારદહે ।
એગેણવિ એગદિણઽજ્ઞિણઽહિંસાવયગુણેણં ॥ ૧૬ ॥

ચાર ગતિમાં ભટકતા જીવે, જે જે ઇષ્ટ વિયોગ, અનિષ્ટ સંયોગ વિગેરે દુઃખોને પ્રાપ્ત કર્યા છે, તે સઘનાંયે દુઃખો હિંસાના ફલરૂપ છે. હે વિનેય! આ વસ્તુ સૂક્ષ્મબુદ્ધિથી તારે સમજવી જોઈએ. ૯૪

જગતમાં પ્રભુતા, સુંદરપણું, આરોગ્ય, સુભગતા વગેરે જે કાંઈ ઉદાર સુખો દેખાય છે, તે સર્વનું મૂળ કારણ શ્રીજિનભાષિત અહિંસા ધર્મ છે. અહિંસા વૃક્ષના આ સુમધુર ફળો છે. આ વાત તદ્દન સારી છે. ૯૫

નિર્દોષ હોવા છતાંયે, ખોટા દોષના, આરોપથી સુસુમારદ્રહમાં ફેંકાયેલો ચંડાલ, એકજ દિવસમાં એક જીવની દયારૂપ અહિંસા-વ્રતના ગુણથી દેવની પરમ સહાયને મેળવીને, તે પરંપરાયે અનુપમ સુખનો ભોક્તા બન્યો. જીવદયાનો આ પ્રભાવ છે. ૯૬

પરિહર અસચ્ચવચનં સર્વંપિ ચઙ્ગિહં પયસેણ ।
સંજમવંતાવિ જઓ ભાસાદોસેણ લિપ્પંતિ ॥૧૭॥

હાસેણ વ કોહેણ વ લોહેણ મણેણ વાવિ તમસર્વે ।
મા મણસુ મણસુ સચ્ચં જીવહિઅત્થં પસત્થમિણં ॥

વિસ્સસણિજ્ઞો માયા વ હોઈ પુજ્ઞો ગુરુવ લોઅસ્સ ।
સયણુવ સચ્ચવાઈ પુરિસો સર્વસ્સ હોઈ પિઓ ॥૧૯॥

હે વિનેય! આરેય પ્રકારનાં અસત્ય વચનનો સર્વ પ્રકારે તું ત્યાગ કર. કારણકે: સંયમવાન આત્માઓ પણ ભાષાના દોષથી લેપાય છે. અસત્યના ચાર પ્રકારો આ રીતે છે: ૧ અછતાંનું પ્રગટ કરવું. ૨ બીજા શબ્દથી બીજો અર્થ કહેવો. ૩ છતાંનો અપલાપ કરવો. ૪ ખોટી નિંદા કરવી. ૯૭

તેમજ હે મુમુક્ષુ! હાસ્યથી, ક્રોધથી, લોભથી કે ભયથી તું અસત્ય વચન કદિ ન બોલ. કદાચ બોલવાનો અવસર હોય તો જીવને હિતકર અને પ્રશસ્ત વચન તારે બોલવું. ૯૮

સત્યવાદી પુરૂષ માતાની પેઠે વિશ્વાસ રાખવા લાયક બને છે. ગુરૂની જેમ સર્વને માટે પૂજવા યોગ્ય હોય છે. અને સ્વજનવર્ગની જેમ સૌને પ્રિય-વદ્ધ થાય છે. ૯૯

હોડ વ જડો સિંહંડી મુંડી વા વક્કલી વ નગ્ગો વા ।
લોણ અસચ્ચવાઈ મન્નઈ પાસંડચંડાલો ॥ ૧૦૦ ॥

અલિઅં સંઈપિ મળિઅં વિહળઈ વહુઆઈં સચ્ચવયળાઈં
પડિઓ નરયંમિ વસૂ ઇક્કેળ અસચ્ચવયળેળં ॥૧૦૧॥

મા કુળસુ ધીર ! બુદ્ધિ અપ્પં વ વહું વ પરધળં ઘિતું ।
દંતંતરસોહળયં કિલિંચમિત્તંપિ અત્રિદિન્નં ॥૧૦૨॥

જટાધારી હોય કે શિખાધારી હોય, મુંડમસ્તકવાળો હોય કે
ઝાડની છાલને ધારણ કરનાર હોય; અથવા સર્વાંગ નમ્ર
હોય તો પણ અસત્યવાદી એવો તે, લોકને વિષે પાખંડી યા
ચાંડાલ તરિકે ઓળખાય છે. સામાન્ય લોકમાં પણ અસત્યવચન
આ મુજબ નિન્દનીય ગણાય છે. ૧૦૦

એક વેળાયે પણ અસત્ય વચનનો ઉચ્ચાર, પૂર્વકાલના ઘણા
સત્ય વચનોનો નાશ કરે છે. આ કારણે સત્યવાદી તરિકે પ્રખ્યાત
થયેલ વસુરાજ, એક વેળાના એકજ અસત્ય વચનથી નરકગતિમાં
ગયો. ૧૦૧

વળી હે ધીર ! થોડું કે વધારે પારકું ધન ગ્રહણ
કરવાની બુદ્ધિને તું હવે ત્યજ દે. કારણકે દાંતને ઓતરવાની
લાકડાની સળી માત્ર પણ પૂછ્યા વિના લેવાની બુદ્ધિ કરવાથી
મહાદોષ ભાગે છે. ૧૦૨

જો પુણ અત્થં અવહરહ તસ્સ સો જીવિઅંપિ અવહરહ।
જં સો અત્થકણં ઉજ્જહિ જીઅં ન ઉણ અત્થં । ૧૦૩।

તો જીવદયાપરમં ધમ્મં ગહિઉણ ગિણ્હ માઽદિન્નં ।
જિણગણહરપડિસિદ્ધં લોગવિરુદ્ધં અહમ્મં ચ ॥ ૧૦૪॥

ચોરો પરલોગંમિઽવિ નારયતિરિણ્ણસુ લહહિ દુક્ખાહં ।
મણુઅત્તણેવિ દીણો દારિદ્ધોવદુઓ હોહિ ॥ ૧૦૫ ॥

જે પુરૂષ, પરને પૂછ્યા વિના તેના ધનને હરી લે છે, તે તેનાં જીવિતનો નાશ કરનાર બને છે, કારણ સ્પષ્ટ છે: જગતના જીવો પૈસાને માટે પોતાના પ્રાણો આપી દે છે. પણ પૈસો મળતો નથી. પ્રાણો કરતાંયે પૈસાનું મહત્ત્વ અવસરે વધે છે. ૧૦૩

માટે હે વિનેય! જીવહયાપ્રધાન શ્રીજિનધર્મને મેળવીને, તું કદિકાળે અદત્ત વસ્તુને ગ્રહણ કરતો મા, આથીજ શ્રીજિનેશ્વર-દેવોએ તથા ગણધર ભગવન્તોએ; અદત્તાદાનનો સ્પષ્ટ નિષેધ કરેલો છે. વળી આ પાપ, લોકવિરુદ્ધનું અધર્મ કાર્ય ગણાય છે. ૧૦૪

અદત્તાદાનરૂપ પાપકાર્યનો વિપાક ભયંકર છે. કારણકે: ચોરીને કરનારા ચોર લોકો પરલોકમાં નરક, તિર્યંચ આદિ દુર્ગતિ-ઓમાં ભયંકર ચાતનાઓને ભોગવે છે. વળી મનુષ્યગતિમાં દીન, હીન તેમજ દરિદ્રતાથી પીડાયેલા રહે છે. ૧૦૫

ચોરિક્કનિવિત્તીણ સાવયપુત્તો જહા સુહં લહઈ ।
 કિઠિ મોરપિચ્છચિત્તિઅ ગુટ્ટીચોરાણ ચલણેસુ ॥૧૦૬॥
 રવ્વાહિ વંભચેરં વંભગુત્તીહિં નવહિં પરિસુદ્ધં ।
 નિચ્ચં જિણાહિ કામં દોસપકામં વિઆણિત્તા ॥૧૦૭॥
 જાવડઆ કિર દોસા ઇહપરલોણ દુહાવહા હંતિ ।
 આવહઈ તે ડ સવ્વે મેહુણસન્ના મણૂસસ્સ ॥૧૦૮॥

સંગદોષથી ચોરલોકોના ટોળામાં લણેલો શ્રાવકપુત્ર, એક
 અવસરે ચોરીના પાપથી નિવૃત્ત થવાના કારણે સુખને પામ્યો. એ
 આ રીતિયે: એક નગરમાં કીઠી નામની ડોશીને ત્યાં ચોરીને
 સાડ ચોરો આવ્યા, નિયમ હોવાથી શ્રાવકપુત્ર, તેઓની સાથે નથી.
 ડોશીએ ચોરીના પગોમાં મોરપિંછથી અંગૂઠો ચીતર્યો. તેથી
 શ્રાવકપુત્ર સિવાય રાજાએ સૌને પકડીને શિક્ષા કરી. ૧૦૬

વળી હે ધીર ! નવ પ્રકારની પ્રહ્મગુપ્તિથી વિશુદ્ધ પ્રહ્મચર્ય
 વ્રતનું તારે રક્ષણ કરવું તથા દોષોના અત્યન્ત સ્થાનસમા કામને
 તારે સદા ભૂતવો. ૧૦૭

આ લોક કે પરલોકને વિષે, જીવોના દુઃખની પરંપરાનું કારણ
 જે જે દોષો છે, તે સઘળાએ દોષોનું મૂળ ઉત્પત્તિસ્થાન મૈથુનસંજ્ઞા
 છે. આ કારણે મૈથુનસંજ્ઞાને ત્યજી જોઈએ. કલ્યાણનો આ વાસ્ત-
 વિક માર્ગ છે. ૧૦૮

રહઅરહતરલજીહાજુણ સંકપ્પઉબ્બડફળેણં ।
વિસયવિલવાસિણા મયમુહેણ વિબ્બોઅરોસેણં ॥

કામભુઅંગેણ દદ્ધા લજ્જાનિમ્મોઅદપ્પદાઢેણં ।
નાસંતિ નરા અવસા દુસ્સહદુઃખાવહવિસેણં ॥૧૧૦॥

લલ્લકનિરયવિઅણાઓ ઘોરસંસારસાયરુઘ્વહણં ।
સંગચ્છઈ ન ય પિચ્છઈ તુચ્છત્તં કામિઅસુહસ્સ ॥

રતિ અને અશતિરૂપ ચંચળ જીવવાયુક્ત, સંકલ્પરૂપ પ્રચંડ ક્ષણાને ધરનાર તેમજ બીલની પેઠે વિષયોમાં વસનાર; વળી મદ-રૂપ ભયંકર મુખવાળો કામચેષ્ટારૂપ દાણુ કુંદાડાને મારનાર તથા લગ્નરૂપ કાંચળીને ત્યજી દેનાર અહંકારરૂપ ઝેરીલી દાઢવાળો અને દુઃસહ દુઃખને કરનારા તીવ્ર વિષથી વ્યાપ્ત એવા કામરૂપ સર્પના ડંશથી રીબાતા પરાધીન જીવો નાશને પામે છે. મરણને શરણુ ખને છે. હા!! કામની પીડા કારમી છે. ૧૦૯:૧૧૦

કામી જીવો, કામની આધીનતાના યોગે અનેક પ્રકારનાં પાપકર્મો કરીને, લલ્લકનામના નરકાવાસમાં રૌદ્ર દુઃખોને વેદે છે. તેમજ દાણુ સંસાર સાગરનું વહન કરે છે. છતાંયે કામમુખોની તુચ્છતાને, કે પરિણામ કદુતાને સમજી શકતા નથી. ૧૧૧

વમ્મહસરસયવિદ્ધો ગિદ્ધો વણિઠવ્વ રાયપત્તોષ ।
પાઠક્ખાલયગેહે દુગ્ગંધેઽગેગસો વસિઓ ॥૧૧૨॥

કામાસત્તો ન મુણઙ્ગમ્માગમ્મંપિ વેસિઆણુવ્વ ।
સિદ્ધી કુબેરદત્તો નિઅયસુઆસુરયરરરત્તો ॥૧૧૩॥

પડિપિલ્હિઅકામકલિંકામઘત્થાસુમુઅસુઅણુબન્ધં ।
મહિલાસુ દોસવિસવલ્હરીસુ પયઙ્ગં નિયચ્છંતો ॥૧૧૪॥

કામના સેંકડો બાણોથી વિંધાયેલો શ્રેષ્ઠીપુત્ર લલિતાંગ,
રાબાની પટ્ટરાણીના રૂપમાં આસક્ત બનવાના યોગે પાયખાનાની
ગંદકીમાં લાંબા કાળ સુધી વિટંબણાને પામ્યો. હા! વિષયસુખોની
આસક્તિના યોગે જીવો રીબાય છે. ૧૧૨

હા! અતિ ખેદની વાત છે: કામથી આંધળા બનેલા જીવો,
પોતાની માતાને ભોગવનાર વૈશ્યાયનતાપસની જેમ ગમ્ય કે
અગમ્યનો વિવેક કરી શકતા નથી. વળી કુબેરદત્ત શ્રેષ્ઠીની પેઠે
પોતાની માતાની સાથે અને બહેનની સાથે વિષયની ક્રીડા કરતાં
પણ શરમાતા નથી. ૧૧૩

કામવિષયોથી પૂર્ણ, આ કારણે: દ્વૈષારૂપ વિષની વિશાળ
વેલ્લડીઓ સમી સ્ત્રીઓને વિષે; કામક્રીડાથી ઉદ્ભવતા અતિ
આસક્તિભાવને; હે વિનેય! તારે સર્વથા ત્યજ દેવો જોઈએ. ૧૧૪

મહિલા કુલં સુવંસં પિયં સુઅં માયરં ચ પિઅરં ચ ।
 વિસયંધા અગણંતી દુઃખસમુદ્દમ્મિ પાઢેઙ્ ॥૧૧૫॥
 નીઅંગમાહિં સુપઓહરાહિં ઉપ્પિચ્છમંથરગઈહિં ।
 મહિલાહિં નિન્નયાહિ વ ગિરિવરગુરુઆવિ ભિજ્જંતિ ॥
 સુદ્ધુવિ જિઆસુ સુદ્ધુવિ પિઆસુ સુદ્ધુવિ પરૂઢપેમાસુ ।
 મહિલાસુ ભુઅંગીસુ વ વીસંભં નામ કો કુણઙ્ ? ॥

વિષયોમાં અંધ બનેલી શીલવિમુખ સ્ત્રીઓનો એ સ્વભાવ છે: કે ‘કુલ, સુવંશ, પ્રિય, પુત્ર, માતા કે પિતા વગેરે સ્નેહી જનોના સ્નેહને ભૂલીને પણ અવસરે સૌને દુઃખસમુદ્રમાં ફેંકે છે.’ હા! વિષયોની અભિલાષા વિષમ છે. ૧૧૫

*સુંદર અને મંદગતિને કરનારી, જળપૂર્ણ પ્રવાહોને વહન કરનારી અને નીચાણવાળા પ્રદેશમાં ગમના કરવાના સ્વભાવવાળી નદીની જેમ; વિષયવિકારને પરવશ બનેલી સ્ત્રીઓ, સાચેજ મેઝ-પર્વત જેવા અડગ આત્માઓને પણ અવસરે ભેદી નાખે છે. ૧૧૬

સારી રીતિયે પરિચિત ભાવને પામેલી, અતિશય પ્રિયપણને મેળવી ચૂકેલી બળી ખુબજ પ્રેમના પાત્રરૂપ બનેલી પણ સ્ત્રીઓ, અવસરે કામની આધીનતાના કારણે વિકરાળ સાપણરૂપ બને છે. ખડ્ડં છે કે: સ્ત્રીઓને વિષે કોણ વિશ્વાસ રાખી શકે? ૧૧૭

*મૂળ ગાથામાં નદીને જે વિશેષણો મૂક્યા છે, તે સ્ત્રીપક્ષમાં પણ ખરી શકે છે.

વીસંમનિબ્ભરંપિ હુ ઉવચારપરં પરૂદ્ધપણયંપિ ।
કયવિપ્પિઅં પિઅં જ્ઞત્તિ નિંતિ નિહણં હયાસાઓ ॥

રમણાઅદંસણાઓ સોમાલંગીઓ ગુણનિવદ્ધાઓ ।
નવમાલહમાલાઉ વ હરંતિ હિઅયં મહિલિઆઓ ॥

કિં તુ મહિલાણ તાસિં દંસણસુંદરજણિઅમોહાણં ।
આલિંગણમહરા દેહ વજ્જમાલાણ વ વિણાસં ॥૨૦॥

એક વેળાએ વાંકું પડતાં કામની પરવશતાના યોગે જેની આશાઓ હુણાઈ ગઈ છે એવી અધમ સ્ત્રીઓ અતિ વિશ્વાસને રાખનાર, ઉપકાર પરાયણ અને પ્રેમને ધારણ કરનાર પોતાના પરમ આધારરૂપ પતિને પણ શીઘ્ર મારી નાખે છે. ૧૧૮

દેખાવમાં મનોરમ, સુકુમાર અગવાળી, કળાગુણથી સુંદર સ્ત્રીઓ, નવા જાઈના પુષ્પોની માળાની જેમ ભટકતા ભ્રમરોરૂપ કામપરવશ પુરૂષોના નિર્બળ હૃદયોને ખીંચે છે. ૧૧૯

દેખાવની સુંદરતાથી સ્ત્રીઓને વિષે મોહમૂઢ બનનારા આત્માઓ, તે સ્ત્રીઓના આલિંગનરૂપ મહિરાતું પાન કરે છે. આ કારણે; *વધ્ય પુરૂષને ગળે પહેરાવવામાં આવતી કણેરની માળાની જેમ સ્ત્રીઓ તેઓનો નાશ કરે છે. ૧૨૦

*પૂર્વકાલીન રાજ્યશાસનોમાં એ નિયમ હતો: કે શૂળીએ ચઢાવવામાં આવનાર વધ્યપુરૂષના ગળામાં કણેરના પુષ્પોની માળા પહેરાવવામાં આવતી.

રમણીણ દંસણં ચેવ સુંદરં હોઝ સંગમસુહેણં ।
 ગંધુચ્ચિય સુરહો માર્લઈઝ મલણં પુણ વિણાસો ॥
 સાકેઅપુરાહિવઈ દેવરઈ રજ્જસુક્કવપબ્ભટ્ટો ।
 પંગુલહેતું છૂઢો બુઢો અ નઈઝ દેવીણ ॥ ૧૨૨ ॥
 સોઅસરીદુરિઅદરીકવડકુડી મહિલિઆકિલેસકરી ।
 વઙ્ગરવિરોઅણઅરણી દુક્કવ્વણી સુક્કવ્વપડિવક્કવા ॥

ખરેખર સ્ત્રીઓનું દર્શન સુંદર છે. પણ તે સુંદરતાની પૂઠે
 મોહનો વિકરાળ સર્પ ફૂંકાડા મારી રહ્યો છે. માટે તેના સંગમના
 સુખોથી સર્થુ. મનોહર પુષ્પોની સુગંધ મ્હેકતી માળાઓનું મર્દન
 કરવાથી તે માળાઓનો નાશ થાય છે. તેમ સ્ત્રીના સંગમથી પુરુષ
 અને સ્ત્રી બન્નેના બલ, કાન્તિ, શરીરસ્વાસ્થ્ય, અને આત્માનો
 નાશ થાય છે. ૧૨૧

સાકેતનગરનો અધિપતિ દેવરતિ નામનો રાજા, કેવળ વિષય-
 સેવનની અતિશય આસક્તિના યોગે રાજ્યના સુખોથી બ્રષ્ઠ થયો.
 વિશ્વાસભાજન, પ્રેમપાત્ર રાણીએ પાંગળા પરના રાગના કારણે તે
 રાજાને નદીમાં ફેંકી દીધો. અને તે નદીમાં ડૂબ્યો. હા! વિષયોની
 લાલસાનું ભયંકર પાપ!! ૧૨૨

તત્ત્વજ્ઞાની પુરુષો કહે છે: 'વિષયોની આધીનતાના કારણે,
 સ્ત્રીઓ શોકની નદી છે. પાપકર્મોનું નિવાસસ્થાન ગુફા છે. કપટની
 કેવળ કોટડી છે, કલેશને કરનાર છે, અને વૈરના અગ્નિની ઉત્પત્તિનું
 કારણ અરણીકાષ્ઠ છે. દુઃખોની ખાણ છે, તથા સર્વ પ્રકારના
 સુખોની પ્રતિપક્ષ છે.' ૧૨૩

અમુણિઅમણપરિકમ્મો સમ્મંકો નામ નાસિંતં તરહ્મ ।
વમ્મહસરપસરોહે દિટ્ઠિચ્છોહે મયચ્છીણં ? ॥૧૨૪॥

ઘણમાલાઓ વ દૂરુન્નમંતસુપઓહરાત વહ્મંતિ ।
મોહવિસં મહિલાઓ અલક્કવિસં વ પુરિસસ્સ ॥

પરિહરસુ તઓ તાસિં દિટ્ઠિં દિટ્ઠીવિસસ્સ વ અહિસ્સ ।
જં રમણિનયણબાણા ચરિત્તપાણે વિણાસંતિ ॥૧૨૬॥

જેઓએ સત્યાશ્રના પરિશીલનથી, સુગુરુઓના ઉપદેશથી મનને સાચી રીતિયે કેળવ્યું નથી એવા પુરૂષો, વિષયવિવશ સ્ત્રીઓના કામરૂપ બાણોના સમૂહ સમા નયનના કટાક્ષો, શરીરની લલિત ચેષ્ટાઓ, મનોહર ગતિ વગેરેના યોગે કદી રીતિયે અહિંસના માર્ગથી આશા ખસી શકે ? ૧૨૪

અતિ ઉન્નત, દૂર એવી બનઘોર મેલની ઘટાઓ જેમ હડકા-યેલા કુતરાના હડકવાના ઝેરને વધારી મૂકે છે. તે રીતિયે ઉન્નત સ્તનવાળી મનોહર સ્ત્રીઓ દૂરથી પણ મોહરૂપ હડકવાના ઝેરથી પરાધીન બનેલા પુરૂષોના મોહઝેરને વધારનારી બને છે. ૧૨૫

આ કારણે હે ભદ્ર ! દૃષ્ટિવિષ સર્પની જેમ વિષયાધીન સ્ત્રીઓના પરિણામ કટુ દૃષ્ટિપાતને તું સર્વથા ત્યજ દે. એ વાત સાચી છે : 'વિષયોની સાક્ષાત્ મૂર્તિસમી સ્ત્રીઓનાં નેત્રો બાણુની જેમ પુરૂષોના નિર્મળ ચારિત્રરૂપ પ્રાણોનો નાશ કરે છે.' ૧૨૬

મહિલાસંસર્ગીએ અગ્ની ઇવ જં ચ અપ્પસારસ્સ ।
મયણં વ મણો મુણિણોઽવિ હંત સિગ્ધં ચિઅ વિલાઈ ॥

જઈવિ પરિચત્તસંગો તવતણુઅંગો તહાવિ પરિવડઈ ।
મહિલાસંસર્ગીએ કોસાભવણૂસિઅવ રિસી ॥૧૨૮॥

સિંગારતરંગાએ વિલાસવેલાઈ જુઠ્ઠવણજલાએ ।
પહસિઅફેણાઈ મુળી નારિનર્દાએ ન બુઢંતિ ॥૧૨૯॥

અગ્નિના સંસર્ગમાત્રથી જેમ મીણુ ઓગળી જાય, તેમ કામ-
પરવશ સ્ત્રીઓના કેવળ સંસર્ગના યોગે અદ્યપસત્ત્વવાળા વૈરાગ્યવાસિત
મુનિજનોના શુભ પરિણામ પણ શીઘ્ર નાશને પામે છે. હા!
કામની દશા કારમી છે. ૧૨૭

જે કે અન્ય સર્વ પ્રકારનાં સંસર્ગથી દૂર રહેલા, કઠોર તપથી
શરીરને શોષવી નાખનારા મહામુનિઓ પણ કોશાના ઘરમાં એક
દિવસ રહેનારા સિંહચુકાવાસી મુનિની જેમ ક્ષણમાત્રમાં પતનને
પામે છે. ૧૨૮

શૃંગારરૂપ ઉછળતાં તરંગોવાળી; અનેક પ્રકારનાં હાવલાવ,
વિલાસ, કટાક્ષોસ્વરૂપ ભરતીવાળી; મનોરમ યૌવનજળથી અતિશય
ધૂધવાતી-તોફાને ચઢેલી; હાસ્ય, ક્રીડા વગેરે ફેણથી ચોમેર અવાળે
ઢરવી અપાર સ્ત્રીનદીમાં ધીર મુનિવરો નથી ડુબતા. ૧૨૯

વિસયજલં મોહકલં વિલાસવિબ્બોઅજલયરાઈન્નં ।
મયમયરં ઉત્તિન્ના તારુન્નમહન્નવં ધીરા ॥ ૧૩૦ ॥

અભિંમતરવાહિરણ સવે સંગે (ગંથે) તુમં વિવજ્જેહિ ।
કયકારિઅણુમઈહિં કાયમણોવાયજોગેહિં ॥૧૩૧॥

સંગનિમિત્તં મારઈ મળઈ અલીઅં કરેઈ ચોરિક્કં ।
સેવઈ મેહુણ મુચ્છં અપ્પરિમાણં કુણઈ જીવો ॥૧૩૨॥

વિષયોરૂપ જળથી પરિપૂર્ણ; મોહરૂપ કાદવથી સંકળાયેલ;
વિલાસ અને અભિમાન સમા જલચર જીવોથી અપાર; મદ્દરૂપ
મહામગરમચ્છાથી લયંકર યૌવનવયરૂપ સમુદ્રને સાથેજ ધીર પુરૂષો
સુખપૂર્વક તરી ગયા છે. ૧૩૦

હો કલ્યાણકામી ! કરવા, કરાવવા અને અનુમોદવા દ્વારાયે
કાય, મન, તેમજ વચનના વ્યાપારોથી; ધન, ધાન્ય વગેરે બાહ્ય
તથા કામ, ક્રોધ આદિ આન્તર પરિગ્રહને તું ત્યજ દે. ૧૩૧

કોરણ કે પરિગ્રહ એ સર્વ પાપનું મૂળ છે. પરિગ્રહની
મૂર્છાના યોગે મોહમૂઠ બનેલો જીવ, હિંસાને કરે છે, જૂઠું બોલે
છે. ચોરીને કરે છે. મૈથુન સેવે છે. અને પરિણામ સહિત મૂર્છાને
પણ વધારે છે. આથી મૂર્છા એ સર્વ પ્રકારે ત્યાગ્ય છે. ૧૩૨

સંગો મહાભયં જં વિહેડિઓ સાવણ સંતેણં ।
 પુત્તેણ હિણ અત્થંમિ મુણિવર્દ કુંચિણ જહા ।૧૩૩।
 સઠ્ઠવગંથવિમુક્કો સીર્ડમૂઓ પસંતચિત્તો અ ।
 જં પાવડ મુત્તિસુહં ન ચક્કવટ્ટીવિ તં લહડ ॥૧૩૪॥
 નિસ્સહ્લસ્સેહ મહઠ્ઠવયાઈં અવ્ઠ્ઠાનિઠ્ઠવણગુણાઈં ।
 ઉવહમ્મંતિ અ તાઈં નિયાણસહ્લેણ મુણિણોઽવિ ।૧૩૫।

પરિગ્રહ મહાભયરૂપ છે. કારણ કે: સઘળાંયે ભયો પરિગ્રહના થોગે જન્મે છે. શાસ્ત્રમાં એક પ્રસંગ આવે છે; પોતાના પુત્રે પૂછ્યા વિના ભંડારમાંથી ધનને ઉપાડ્યું, આવસ્તુથી અજ્ઞાત પણ મૂર્ખા મૂઠ શ્રાવક પરિગ્રહની મમતાના કારણે મુનિપતિનામના સાધુને કુંચીથી મારે છે. ૧૩૩

સર્વપ્રકારના પરિગ્રહથી મૂકાયેલા; શીતળ અને સ્વસ્થ; પ્રશાન્ત મનોવૃત્તિવાળા તેમજ સંવેગરસના નિર્મળ ઝરણાઓમાં સ્નાન કરનારા મહામુનિવરો, જે પ્રકારે નિર્લોભદશાના પરમસુખનો આસ્વાદ કરે છે, તે સુખસાગરના ઝિન્દુનો પણ સ્વાદ મહાન ચક્રવર્તિઓ લઈ શકતા નથી. ૧૩૪

અનશનને સ્વીકારવાને ઉદ્યત થયેલ હિતકામી આત્માઓ, અવશ્ય સર્વપ્રકારના શલ્યોને તેમજ વિશેષતઃ નિદાનશલ્યને ત્યજવું જોઈએ. કારણ કે: કેવળ નિદાનશલ્યના થોગે, સાધુના અખંડિત તેમજ અતિઆર વિનાના મહાવ્રતો પણ હણાઈ જાય છે. ૧૩૫

અહ રાગદોસગઢ્ઢં મોહગઢ્ઢં ચ તં ભવે તિવિહં ।
ધમ્મતથં હીણકુલાઇપત્થણં મોહગઢ્ઢં ચ ॥ ૧૩૬ ॥

રાગેણ ગંગદત્તો દોસેણં વિસ્સમૂઢમાઈઆ ।
મોહેણ ચંડપિંગલમાઈઆ હુંતિ દિટ્ઠંતા ॥ ૧૩૭ ॥

ણિઅ જો મુક્ખસુહં કુણઈ નિઆણં અસારસુહહેડં ।
સો કાયમણિકણં વેરુહ્ણિઅમણિં પણાસેઈ ॥૧૩૮॥

✓ આ નિદાનશલ્યના ત્રણ પ્રકારો છે. જે આ રીતિયે: ૧ રાગ-ગર્ભ, ૨ દ્વેષગર્ભ, ૩ મોહગર્ભ; ૧ રાગવૃત્તિથી જે નિદાન કરવું તે રાગગર્ભ. ૨ દ્વેષના અંગે દુષ્ટ્યનિથી પ્રેરાઈને નિદાન કરવું તે દ્વેષગર્ભ. ૩ જ્યારે ધર્મની આરાધના માટે કુલાદિકની પ્રાર્થના તે મોહગર્ભ-અજ્ઞાનગર્ભ. આ મુજબ ત્રણ નિદાનો સમજવા. ૧૩૬

આ ત્રણેય પ્રકારના નિદાનશલ્યને અંગે શાસ્ત્રોમાં આ મુજબ દૃષ્ટાંતો આવે છે: ‘રાગગર્ભ નિદાનને અંગે ગંગદત્ત વિગેરે, દ્વેષ-ગર્ભ નિદાનને અંગે વિશ્વલૂતિ આદિ, તેમજ મોહગર્ભ નિદાનને અંગે ચંડપિંગલ પ્રમુખ;’-આ આત્માઓ આ પ્રકારના નિદાન કરવાના યોગે વિરાધકલાવને પામ્યા હતા. ૧૩૭

મોક્ષના પરમસુખની અવગણના કરીને, કેવળ અસાર પૌદ્ગલિક સુખોની ખાતર જે આત્માઓ નિદાનને કરે છે. તે આત્માઓ કાચના ટુકડાની ખાતર વૈદુર્ય મણિનો નાશ કરે છે. ૧૩૮

દુઃખવચ્ચ કમ્મવચ્ચ સમાહિમરણં ચ બોહિલાભો અ ।
 એઅં પત્થેઅઠ્ઠં ન પત્થણિજ્ઞં તઓ અન્નં ॥ ૧૩૯ ॥

उज्झिअनिआणसल्लो निसिभत्तनिअत्तिसमिइगुत्तीहि ।
 पंचमहवयरक्खं कयसिवसुक्खं पसाहेइ ॥ १४० ॥

इंदिअविसयपसत्ता पडंति संसारसायरे जीवा ।
 पक्खिअव छिन्नपक्खा सुसीलगुणपेहुणाविहूणा ॥

✓ પરમસુખની અભિલાષાવાળા પુણ્યવાન આત્માઓને માટે આટલીજ વસ્તુઓ પરમાર્થથી પ્રાર્થનીય રહે છે. તે આ: '૧ સર્વ દુઃખનો ક્ષય, ૨ દુઃખના કારણભૂત સર્વ કર્મોનો ક્ષય, ૩ સમાધિમરણ, અને ૪ બોધિણીજનો લાભ'—આ સિવાય અન્ય કંઈ પ્રાર્થનીય રહેતું નથી. ૧૩૯

✓ રાત્રિભોજનની નિવૃત્તિ, પાંચસમિતિ અને ત્રણગુપ્તિ, આ ઉત્તર-ગુણોના પાલનથી; મોક્ષસુખના પરમકારણભૂત પાંચ મહાવ્રતોનું રક્ષણ કરનાર પુણ્યવાન આત્માએ નિદાનશલ્યનો સર્વથા ત્યાગ કરવો જોઈએ. ૧૪૦

✓ ઈંદ્રિયોના વિષયોમાં આસક્ત બનેલા મોહમૂઢ જીવો; સુશી-લતાગુણથી રહિત બની પીછાઓ વિનાના અને છેદાયેલી પાંખો-વાળા પંખીઓની જેમ સંસારરૂપ સાગરમાં ડુબી મરે છે. ૧૪૧

ન લહઈ જહા લિહંતો મુહિહિઅં અદિઅં રસં સુળઓ ।
સો તઈ તાલુઅરસિઅં વિલિહંતો મન્નણ સુક્ખં ॥

મહિલાપસંગસેવી ન લહઈ કિંચિવિ સુહં તહા પુરિસો ।
સો મન્નણ વરાઓ સયકાયપરિસ્સમં સુક્ખં ॥૧૪૩॥

સુદ્દુવિ મગ્ગિજંતો કત્થવિ કેલીઈ નત્થિ જહ સારો ।
ઈંદિઅવિસણ્ણુ તહા નત્થિ સુહં સુદ્દુવિ ગવિઢં ॥

તદ્વન સૂકાઈ ગયેલા, રસવિનાના હાડકાના ટુકડાને બચકાં ભરનારો કુતરો જેમ હાડકાના રસને મેળવી શકતો નથી, કેવળ પોતાના તાળવાને ઘસે છે, અને એ તાળવામાંથી નીકળતા લોહીનો સ્વાદ કરવામાં તે સુખ માને છે. તે રીતિયે સ્ત્રીઓની સાથે ભોગોને ભોગવનારો કામમૂઢ પુરુષ કાંઈપણ સુખને મેળવી શકતો નથી. માત્ર ભોગવટાની વેળાના પોતાના કાયપરિશ્રમને તે અનુભવે છે. અને મોહની તીવ્ર મૂર્છાના યોગે બિચારો જીવ તેમાં સુખની કલ્પના કરે છે.

૧૪૨ : ૧૪૩

સારી રીતિયે શોધવા છતાંયે કેળના ગર્ભમાં જેમ કોઈપણ સ્થાને સાર નથી. તેમ સર્વ પ્રકારે ગવેષણા કરવા છતાંયે ઈંદ્રિયાના વિષયોમાં પારમાર્થિક સુખનો એક અંશ પણ નથી. ૧૪૪

સોણ પવસિઅપિઆ ચક્ષૂરાણ માહુરો વણિઓ ।
 ઘાળેણ રાયપુત્તો નિહઓ જીહાઙ સોદાસો ॥૧૪૫॥

ફાસિંદિણ દુદ્ધો નદ્ધો સામાલિઆમહીપાલો ।
 ઇક્કિક્કેણવિ નિહયા કિં પુળ જે પંચસુ પસત્તા ? ॥

વિસયાવિક્કલો નિવડઙ નિરવિક્કલો તરઙ દુત્તરભવોહં ।
 દેવીદેવસમાગયમાડયજુઅલં વ મણિઅં ચ ॥૧૪૭॥

✓ એક એક ઇન્દ્રિયની આધીનતાના યોગે; આલોક, પરલોક અને ઉભયલોકમાં અનેક પ્રકારના અનર્થો ઉત્પન્ન થાય છે. શાસ્ત્રમાં આને અંગે આ મુજબ દર્શાવેલ છે: ‘ત્રોત્ર ઇન્દ્રિયથી પરદેશ ગયેલા વાણિકની સ્ત્રી, ૨ વ્યક્તિ ઇન્દ્રિયથી માથુર વણિક, ૩ દ્રાણ ઇન્દ્રિયથી રાજપુત્ર, ૪ જિહ્વા ઇન્દ્રિયથી સૌદાસરાજ, ૫ સ્પર્શના ઇન્દ્રિયથી દુષ્ટ સુકુમાલિકાનો પતિ; આ પ્રકારે કેવળ એક એક ઇન્દ્રિયના વિષયની આસક્તિના યોગે આ લોકો નાશ પામ્યા.’ તે જોયો પાંચેય ઇન્દ્રિયોના વિષયોમાં આસક્ત રહે છે, તે વિષયમૂઢ આત્માઓની શી દશા?

૧૪૫ : ૧૪૬

વિષયોની અપેક્ષા રાખનારો જીવ; હૃસ્તર ભવસાગરમાં ડૂબી મરે છે. જ્યારે વિષયોની અપેક્ષા વિનાનો જીવ; અપાર ભવસાગરને તરી બંધ છે. જેમ દેવીના હાવભાવમાં મૂંઝાઈ જનાર જિનપાલિત અપાર સાગરમાં ડૂબી ગયો. જ્યારે દેવીની અપેક્ષાથી પર બનેલો જિનરક્ષિત દેવની સહાયથી ઇષ્ટસ્થાને પહોંચ્યો.

૧૪૭

છલિઆ અવયક્ષંતા નિરાવયક્ષા ગયા અવિગ્ધેનં ।
તમ્હા પવયણસારે નિરાવયક્ષેણ હોઅઠ્ઠવં ॥૧૪૮॥

વિસણ અવિયક્ષંતા પઢંતિ સંસારસાયરે ઘોરે ।
વિસણસુ નિરાવિક્ષા તરંતિ સંસારકંતારં ॥૧૪૯॥

તા ધીર ! ધીબલેનં દુદંતે દમસુ ઇંદિઅમંદે ।
તેણુક્ષયપઢિવક્ષો હરાહિ આરાહણપઢાગં ॥૧૫૦॥

રાગની અપેક્ષા રાખનારા આત્માઓ ઠગાયા છે. પોતાનું અહિત કરનારા બન્યા છે. અને રાગની અપેક્ષાને સર્વથા ત્યજી દેનારા મહાનુભાવ પુરૂષો નિર્વિઘ્નતાપૂર્વક પોતાના ઇષ્ટને મેળવી શક્યા છે. આ કારણે પ્રવચનના સારને પામનાર આત્માઓએ રાગ આદિથી નિરપેક્ષ સ્થિતિએ રહેવું જોઈએ. ૧૪૮

સાચેજ વિષયોની અપેક્ષા રાખનારા મોહમૂઢ જીવો ઘોર સંસારસાગરમાં પડે છે. તથા વિષયોથી તદ્દન નિરપેક્ષ રહેનારા પુણ્યવાન આત્માઓ ભીમ સંસાર અટવીને લાંઘી જાય છે. ૧૪૯

✓ આ કારણે હે ધીર ! દુઃખપૂર્વક દમી શકાય તેવા ઇન્દ્રિયો રૂપ સિંહોને તું ધીરતારૂપ બળથી દમ. આમ કરવાથી રાગ, ક્રોધ વગેરે આન્તર શત્રુગણના વિજયને પ્રાપ્ત કરી, તું આરાધનાની પતાકાનો સ્વીકાર કર. ૧૫૦

કોહાઈણ વિવાગં નાઝણ ય તેસિ નિગ્ગહેણ ગુણં ।
 નિગ્ગિણહ તેણ સુપુરિસ ! કસાયકલિણો પયત્તેણં ॥
 જં અઈતિવ્વહં દુવ્વહં જં ચ સુહં ઉત્તમં તિલોઈણ ।
 તં જાણ કસાયાણં બુઢ્ઢિવ્વહ્યહેઉઅં સઠ્ઠવં ॥૧૫૨॥
 કોહેણ નંદમાઈ નિહયા માણેણ પરસુરામાઈ ।
 માયાઈ પંડરજ્ઞા લોહેણં લોહનંદાઈ ॥ ૧૫૩ ॥

વળી ક્રોધ આદિ કષાયોના વિપાકને બાણીને તેના નિઝડના
 ગુણને તું સમજ. આ કારણે હે સુપુરુષ ! પરમજ્ઞાની પુરુષોએ
 ફરમાવેલ વિધિપૂર્વકના પ્રયત્નથી કષાયોરુપ કલેશનો તું શીઘ્ર
 નિઝડ કર. ૧૫૧

ત્રણેય લોકમાં જે અતિ હાડણુ દુઃખ છે, તે સઘળાનું એક
 અને અનન્ય કારણ ક્રોધાદિ કષાયોની વૃદ્ધિ છે. તેમજ સમસ્ત
 જગતમાં જે ઉત્તમ સુખ છે, તે સર્વનો હેતુ કષાયોનો ક્ષય છે. ૧૫૨

ક્રોધ આદિ એક એક કષાયની આધીનતાના યોગે અનેક
 પ્રકારના અપાયોનો સાંભવ છે. આ વસ્તુને અંગે શાસ્ત્રોમાં આ
 મુજબના દષ્ટાંતો પ્રસિદ્ધ છે: ‘ક્રોધથી નન્દ આદિ, માનથી
 પરશુરામ વગેરે, માયાથી પાંડુ આર્યો અને લોભથી લોભનન્દી
 આદિ નાશને પામ્યા.’* ૧૫૩

* ગાથા ૫૩ થી શરૂ થયેલ હિતશિક્ષાને ગુરૂદેવે શિષ્યને ઉદ્દેશીને
 આપી છે. તે અત્ર પૂર્ણ થાય છે.

इअ उवएसामयपाणएण पलहाइअम्मि चित्तंमि ।
 जाओ सुनिव्वओ सो पाऊण व पाणिअं तिसिओ ॥
 इच्छामो अणुसट्ठिं भंते ! भवपंकतरणदढलट्ठिं ।
 जं जह उत्तं तं तह करेमि विणओणओ भणइ ॥
 जइ कहवि असुहकम्मोदएण देहम्मि संभवे विअणा ।
 अहवा तणहार्इआ परीसहा से उदीरिज्जा ॥ ૧૫૬ ॥
 निद्धं महुरं पलहायणिज्जहिअयंगमं अणलिअं च ।
 तो सेहावेअव्वो सो खवओ पन्नवंतेणं ॥ ૧૫૭ ॥

આ પ્રકારે: સદ્ગુરના ઉપદેશરૂપ અમૃતનાં પાનથી, પાન કરનાર તૃષાતુરની જેમ જેના હૃદયમાં અપૂર્વ આદહાદ ઉત્પન્ન થયો છે એવો પુણ્યવાન વિનેય; સ્વસ્થ, શાન્ત અને વિનયથી નમ્ર બનીને ગુરૂમહારાજની સેવામાં આ મુજબ કહે છે: ‘કૃપાસિન્ધો! ભદ્રન્ત! ભવરૂપ સ્ત્રીકણ કાઢવને સુખપૂર્વક લાંઘી જવાને સાડ દૃઢ લાકડી સમાન આપશ્રીની આ હિતશિક્ષાને હું માથે ચડાવું છું. વળી ભગવન! આપે કરમાવ્યું તે બરોબર છે. તે પ્રમાણે હું કરું છું.

૧૫૪ : ૧૫૫

[ત્યારબાદ; અનશન કરવાને ઉદ્યત તે વિનેય, અનશનને અહણુ કરે. ચાર કે ત્રણ આહારના પરચક્ષણુ કરે.]

આ અવસરે કોઈ તીવ્ર અશુભ કર્મના ઉદ્યયથી, તે આત્માના શરીરે વેદના થાય અથવા તૃષા, ક્ષુધા વગેરે પરીપ્રહો ઉદ્ભવ; તો નિર્યામણ કરાવનાર ઉપકારી ગુરૂમહારાજ, તે અનશન સ્વીકારનાર ક્ષપક છાવની સ્થિરતા અને સમાધિને સાડ; સ્તિગ્ધ, મધુર, હર્ષને આપનાર અને મનને આનંદ દેનાર, સત્ય વચનોથી હિતશિક્ષા આપે.

૧૫૬ : ૧૫૭

સંભરસુ સુઅણ ! જં તં મજ્ઞંમિ ચઽઉવ્વિહસ્સ સંઘસ્સ ।
 વૂઢા મહાપઙ્ગા અહયં આરાહઙ્ગામિ ॥ ૧૫૮ ॥
 અરિહંતસિદ્ધકેવલિપચ્ચક્કં સઠ્ઠસંઘસક્કિલ્લસ્સ ।
 પચ્ચક્કાણસ્સ કયસ્સ મંજણં નામ કો કુણઙ્ ? ॥
 માલુંકીણ કરુણં સ્વજંતો ઘોરવિઅણત્તોવિ ।
 આરાહણં પવન્નો જ્ઞાણેણ અવંતિસુકુમાલો ॥ ૧૬૦ ॥
 મુગ્ગિલ્લગિરિંમિ સુકોસલોઽવિ સિદ્ધત્થદઙ્ગાઓ મયવં
 વઘીણ સ્વજંતો પઢિવન્નો ઉત્તમં અદ્દં ॥ ૧૬૧ ॥

તે આ પ્રકારે હે સુજન ! ચતુર્વિધ સંઘની મધ્યમાં, અનશનને સ્વીકારવાની વેળાએ તેં આ પ્રતિજ્ઞા સ્વીકારી હતી કે : ‘હું સારી રીતિયે આરાધનાને કરીશ,’ આ મહાપ્રતિજ્ઞાને આ અવસરે તું ફરી યાદ કર. વળી આણીના અવસરે વિરાઘકલાવ ન આવી બાય તે સાડ તું સાવધાન રહે :’ ૧૫૮

‘હે ભદ્ર ! તું બાણે છે કે : ત્રિલોકનાથ શ્રીઅરિહંતદેવ, શ્રીસિદ્ધભગવાન, શ્રીકેવળજ્ઞાની મહાત્મા તેમજ શ્રીચતુર્વિધ સંઘ આ આરેયની સાક્ષીયે શ્રદ્ધાથી સ્વીકારેલા વ્રતને ભંગવું એ મહાપાપ છે.’ આથી વ્રતના ભંગરૂપ મહાપાપને ડાણુ કરે ? ૧૫૯

‘વળી ફર શિયાલણુવડે ખવાતા, ઘોર વેદનાથી પીડાને પામતા કંઈ દશામાં આવેલા શ્રી અવન્તિ સુકુમાલ મહાસુનિએ આવા વિષમ અવસરે પણ શુભ ધ્યાનપૂર્વક આરાધનાને અખંડિત રાખી. તથા ચિત્રકુટ પર્વતની ઉપર, વાઘણુવડે ખવાતા અને મહાભયંકર વેદનાને સહન કરતા મોક્ષને પ્રિય માનનાર શ્રી સુકોશલ મહાત્મા સમાધિપૂર્વક મરણને પાત્રી મોક્ષમાં ગયા. ૧૬૦ : ૧૬૧

ગુટે પાઓવગઓ સુબંધુણા ગોમણ પલિવિઅમ્મિ ।
હજ્જંતો ચાણકો પહિવન્નો ઉત્તમં અટ્ઠં ॥ ૧૬૨ ॥

અવલંબિઝુણ સત્તં તુમંપિ તા ધીર ! ધીરયં કુણસુ ।
ભાવેસુ અ નેગુન્નં સંસારમહાસમુદ્દસ્સ ॥ ૧૬૩ ॥

જમ્મજરામરણજલો અણાહમં વસણસાવયાહન્નો ।
જીવાણ દુક્ખહેઝુ કઠં રુદ્ધો ભવસમુદ્ધો ॥ ૧૬૪ ॥

તેમજ સુખંધુ મંત્રીએ છાણું સળગાવીને, ગોકુલને વિષે પાદપો-
ગમ અનશનને સ્વીકારનાર શ્રી ચાણક્ય મંત્રીને, બાળવા છતાંયે,
તેની વેદનાથી સળગતા પાણુ તે મંત્રીશ્વર સમાધિપૂર્વક મરણને
પામ્યા, અને પોતાના આરાધકપણને અખંડિત રાખ્યું. ૧૬૨

‘આ કારણે: હે ધીર ! સત્ત્વને અવલંબીને તું પણ ધીરતાને
સદા ધારણુ કર’ આ મહાપુરુષોની જેમ તું સારી રીતિયે સંસાર-
રૂપ ભીમ મહાસાગરની નિર્ગુણતાનો વિચાર કર. ૧૬૩

‘હે કલ્યાણકામિન ! જન્મ, જરા અને મરણરૂપ ધૂંધવાતા
જળથી અપાર; અનાદિકાલીન; તથા અનેક પ્રકારના દુઃખોરૂપ
જળચર જંતુઓથી ભયંકર તેમજ કેવળ દુઃખાનુંજ કારણ, આ
સંસારસમુદ્ર સાચેજ કદને દેનાર છે.’ ૧૬૪

ધન્નોઽહં જેણ મણ અણોરપારંમિ ભવસમુદ્દમ્મિ ।
 ભવસયસહસ્સદુલહં લહ્ધં સદ્દમ્મજાણમિણં ॥૧૬૫॥
 એઅસ્સ પમાવેણં પાલિજ્જંતસ્સ સહ પયત્તેણં ।
 જમ્મંતરેઽવિ જીવા પાવંતિ ન દુક્ખદોગચ્ચં ॥૧૬૬॥
 ચિંતામણી અડઘ્વો એઅમપુઘ્વો અ કપ્પરુક્ખુત્તિ ।
 એઅં પરમો મંતો એઅં પરમામયસરિચ્છં ॥ ૧૬૭ ॥

‘તથા મહાભાગ! આવી અનુપમ આરાધનાને પામનાર તારે
 આ શુભ વિચાર કરવો જોઈએ કે: હું ધન્ય છું, કારણકે: લાખો
 લવોના પ્રયત્નોથી પણ કદાચ ન પામી શકાય તેવું મહાદુર્લભ
 સદ્ધર્મરૂપ મનોરમ વહાણ આ અપાર ભવસાગરને વિષે હૂબતા
 એવા મેં મેળવ્યું.’

૧૬૫

‘પુણ્યશાલિન! એક વેળાયે પણ પ્રયત્નપૂર્વક આરાધેલા આ
 શ્રીજિનકથિત ધર્મના પ્રભાવથી સંસારી જીવો, ભવાન્તરમાં પણ
 દુઃખ, દૌર્ગત્ય કે દરિદ્રતાને પામતા નથી. શ્રીજિનભાષિત ધર્મનું
 આ અચિન્ત્ય સામર્થ્ય છે.

૧૬૬

‘શ્રીજિનકથિત ધર્મ, ઇચ્છિતને આપનાર અપૂર્વ ચિંતામાણ
 રત્ન છે. અળાંક પ્રભાવશાળી કલ્પવૃક્ષ છે. સર્વ શક્તિને ધરાવનાર
 મહામંત્ર છે. તેમજ પરમ અમૃતરૂપ છે.’

૧૬૭

અહ મણિમંદિરસુંદરફુરંતજિણગુણનિરંજણજોઓ ।
 પંચનમુક્કારસમે પાળે પળઓ વિસજેઈ ॥ ૧૬૮ ॥

પરિણામવિસુદ્ધીએ સોહમ્મે સુરવરો મહિદ્ગદ્ગીઓ ।
 આરાહિઝળ જાયઈ ભત્તપરિઘ્નં જહન્નં સો ॥૧૬૯॥

ઉક્લોસેણ ગિહત્થો અચ્ચુઅકપ્પંમિ જાયએ અમરો ।
 નિઘ્વાણસુહં પાવઈ સાહૂ સઘ્વઢસિદ્ધિં વા ॥૧૭૦॥

ધર્મસાર્થવાહસમા શ્રીગુરુમહારાજની આ પ્રકારની હિત-
 શિક્ષાને મેળવીને; જેના મનરૂપ મંદિરને વિષે સુંદર રીતિયે
 જિનગુણરૂપ મેશ વિનાનો દીપક પ્રગટ થયો છે, એવા તે પુણ્ય-
 વાન ક્ષપક આ અવસરે શુભ ભાવનામાં સ્થિર બનીને પંચપરમેષ્ઠી
 મંત્રના સ્મરણપૂર્વક આયુષ પૂર્ણ થયે પ્રાણોનો ત્યાગ કરે. ૧૬૮

પરિણામની વિશુદ્ધિ પૂર્વક, ભક્તપરિજ્ઞાની જઘન્ય આરા-
 ધનાને કરીને તે શ્રાવક; સૌધર્મ દેવલોકમાં મહાઋદ્ધિવાળો મહ-
 ર્દ્ધિક દેવ બને છે. વળી ઉત્કૃષ્ટ આરાધનાને કરનાર તે ગૃહસ્થ
 અમ્યુત કદમમાં મહર્દ્ધિક દેવ થાય છે. આ વસ્તુ ગૃહસ્થ આરા-
 ધકની છે. જ્યારે પરિણામની વિશુદ્ધિથી જઘન્ય આરાધના કરનાર
 સાધુપુરુષ, સર્વાર્થસિદ્ધ દેવલોકનાં સુખોને પ્રાપ્ત કરે છે. અને
 ઉત્કૃષ્ટ આરાધના કરનાર સાધુમહાત્મા, યાવત મોક્ષનાં અનન્ત
 સુખોને મેળવે છે.

इअ जोइसरजिणवीरभइभणिआणुसारिणीमिणमो ।
भत्तपरिन्नं धन्ना पढंति निसुणंति भावेंति ॥१७१॥

सत्तरिसयं जिणाण व गाहाणं समयखित्तपन्नत्तं ।
आराहंतो विहिणा सासयसुक्खं लहइ मुक्खं ।१७२।

આ પ્રમાણે: યોગીપુરૂષોના ઇશ્વર એવા શ્રી મહાવીર પરમાત્માએ પ્રતિપાદિત કરેલા ભદ્રરૂપ-કલ્યાણરૂપ વચ્ચેના અનુભવનારા, તથા સમયક્ષેત્ર[અઢી દ્વીપ]ને વિષે એક કાલમાં ઉત્કૃષ્ટથી વર્તતા ૧૭૦ શ્રી તીર્થકરદેવોની સંખ્યાની જેમ ૧૭૦ ગાથાઓથી સંકળાયેલ આ શ્રી પદ્યનાને વિધિપૂર્વક જે ધન્ય પુરૂષો ભણે છે. સાંભળે છે. અને શુભ ભાવથી આ વસ્તુનું પરિશીલન કરે છે. તે પુણ્યવાન જીવો શાશ્વતસુખરૂપ મોક્ષને મેળવે છે. ૧૭૧ : ૧૭૨

અનશન સ્વીકાર; પરચક્ષાણુ.

શ્રી ભક્તપરિજ્ઞા પચન્નામાં આ પ્રકારનું સૂચન છે કે: 'કેવલજ્ઞાની, મનઃપર્યવજ્ઞાની, અવધિજ્ઞાની યા તેવા પ્રકારના વિશિષ્ટજ્ઞાનીના જ્ઞાનસામર્થ્યથી આયુષ્યનું નિશ્ચિતજ્ઞાન થાય તો અન્તિમકાળની આરાધના કરનારા આરાધક આત્માઓએ, યાવ-જીવનું-ભવચરિત્ર સાગારિક અનશન સ્વીકારવું જોઈએ.' પણ જ્યારે તેવા પ્રકારના વિશિષ્ટ જ્ઞાનીઓનો વિરહ હોય, કે જેથી-નિશ્ચિત રીતિયે આયુષ્યનું જ્ઞાન થવું શક્ય ન હોય, તેવા અવસરે નિયતકાલીન સાગારિક અનશન સ્વીકારવાની વિધિ છે.

આ બન્ને અનશનના પરચક્ષાણુનાં મૂળ સૂત્રો ભાવાનુવાદ પૂર્વક અહિં મુકવામાં આવ્યા છે. વર્તમાનકાળમાં તેવા પ્રકારના વિશિષ્ટજ્ઞાનીનો અભાવ છે. આથી મરણકાળની આસપાસના અવસરે, અથવા તેવા કોઇપણ વિકટ પ્રસંગો જેવાં કે-વ્યાધિ, ઉપદ્રવ, રાજભય, ચોર, અગ્નિ, શસ્ત્રભય વગેરેના આપત્તિ પ્રસંગોમાં એક દિવસ, બે દિવસ, પાંચ-દશ દિવસ, એક પ્રહર, યાવત્ અમુક નિયતકાલીન સાગારિક અનશન, આ સૂત્રોના આભાવાને [શ્રી અરિહંત વગેરે ગુરૂજનની સમક્ષ યા આત્મસાક્ષીયે, ધરિયાવહીયા કરી, દેવવંદન, ગુરૂવંદન કરી ત્રણવાર નમકાર ગણીને] ઉચ્ચર-વાપૂર્વક સ્વીકારવું જોઈએ.

અહન્નં મંતે ! તુમ્હાણં સમીવે, ભવચરિમં સાગારિયં પચ્ચ-
ક્ષામિ । [જડમે હુજ્જ પમાઓ ઇમસ્સ દેહસ્સ ઇમાહ રયણીણ]
અથવા । ઇમાહ્વેલાણ આહારમુવહિદેહં સવં તિવિહેણં વોસિરિયમ્ ।

અરિહંતસક્કિયં, સિદ્ધસક્કિયં, સાહૂસક્કિયં, દેવસ-
ક્કિયં, અપ્પસક્કિયં, ઉવસંપજ્જામિ; અન્નત્થણાભોગેણં, સહ-
સાગારેણં, સવ્વસમાહિવત્તિયાગારેણં, વોસિરામિ ।

હે ભગવન્ ! હું આપ તારકની પાસે ભવચરિમ-ચાવજીવનું
સાગારિક પચ્ચક્ષાણુ કરું છું, જે આ રીતિયે [આ દેહનું આ
રાત્રીના અવસરે કદાચ પતન થાય, એટલે કે દેહને મુકીને આત્મા
પરલોકમાં ચાલ્યો જાય] અથવા આ અવસરે મુખ્ય રીતિયે ચાર
પ્રકારના આહારને, સર્વ પરિગ્રહને, દેહને, હું મન, વચન, કાયાથી
સર્વ રીતિયે વોસિરાવું છું, મમત્વભાવને મુકવાપૂર્વક ત્યજી દઉં છું.

શ્રી અરિહંતભગવાન, શ્રી સિદ્ધભગવાન, શ્રી સાધુમહાત્મા
તેમજ સમ્યગ્દષ્ટિ દેવો-આ સર્વની સાક્ષીયે; વળી મારા પોતાની
સાક્ષીયે આ પચ્ચક્ષાણુને કરું છું. પચ્ચક્ષાણુમાં અપવાદો,
[આગારો] આ પ્રકારનાં છે—ઉપયોગશૂન્યતા હોય, સહસાત્કાર થઈ
જાય, ધર્મવૃદ્ધ મહાનપુરૂષોની આજ્ઞા હોય, સર્વ સમાધિનું કારણ
હોય, આ નિમિત્તોથી પચ્ચક્ષાણુનો ભંગ થાય તોયે પચ્ચક્ષાણુ
અખંડિત રહે છે. કારણકે: આ નિમિત્તો સિવાય હું પચ્ચક્ષાણુ
કરું છું-વોસિરાવું છું.

અદ્યન્નં મંતે ! તુમ્હાણં સમીવે સાગારિયં અણસણં ઉવસંપ-
જ્ઞામિ; દઘ્વઓ, સ્વિત્તઓ, કાલઓ, ભાવઓ ।

દઘ્વઓણં હમં સાગારિયં અણસણં; સ્વિત્તઓણં હત્થં વા
અનિત્થંવા; કાલઓ ણં અહોત્તંવા, બીયદિન્નંવા, તદ્વિયદિન્નંવા,
પાસસ્વમણંવા, માસસ્વમણંવા; ભાવઓણંવા જાવગહેણં ન ગહિ-
જ્ઞામિ, જાવ છલેણં ન છલિજ્ઞામિ, જાવ સન્નિવાયેણં, અન્નેણં
કેણઈ રોગાયંકેણં એસ પરિણામો ન પરિવડઈ, તાવમેયં હમં
સાગારિયં અણસણં ઉવસંપજ્ઞામિ ।

હે ભગવન્ ! હું આપની પાસે સાગારિક અનશન સ્વીકારું
છું. તે દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાળથી અને ભાવથી. આ ચારે પ્રકારે
પરચક્ષુષાણુ ઠરું છું.

દ્રવ્યથી આ સાગારિક-અપવાદપૂર્વકનું અનશન; ક્ષેત્રથી આ
સ્થાન કે અન્યસ્થાન; કાલથી આહોરાત્ર, બે દિવસ, ત્રણ દિવસ,
પાંચ દિવસ. એક મહિનો, યાવત સંકટપ મુજબ; ભાવથી જ્યાં-
સુધી ભૂત, પ્રેત, વ્યંતર વગેરેના વળગાડથી વિપરિણીત ન બનું,
કોઈ તેવા છલથી છળાઈ-ઠગાઈ ન જાઉં, કોઈ સન્નિપાતથી મતિબ્રષ્ટ
ન થાઉં, તથા અન્ય તેવા પ્રકારના કોઈ રોગ, ઉપદ્રવ વગેરેથી
આ શુભ પરિણામનું પતન ન થાય ત્યાંસુધી આ સાગારિક અન-
શનને હું સ્વીકારું છું.

તિવિહંપિ આહારં આસણં સ્વાહમં સાહમં અન્નત્થનામોગેણં
સહસાગારેણં મહત્તરાગારેણં સઘસમાહિવત્તિયાગારેણં વોસિરામિ ।
અરિહંતસક્ખિયં, સિદ્ધસક્ખિયં, દેવસક્ખિયં, અપ્પસક્ખિયં
ઉવસંપજ્જામિ; નિત્થારપારગાહોહં ।

જં જં મણેણં બદ્ધં જં જં વાયેણં માસિયં પાવં ।

જં જં કાયેણ કયં મિચ્છામિ દુક્કહં તસ્સ ॥ ૧ ॥

અરિહંતો મહદેવો જાવજ્જીવં સુસાહુણો ગુરુણો ।

જિણપન્નત્તં તત્તં ઇય સમ્મત્તં મણ્ઁ ગહિયં ॥ ૨ ॥

આ કારણે: હે ભદ્રન્ત! અશન, આદિમ, સ્વાદિમ-આ ત્રણ
પ્રકારના આહારને [યાવત્ યથાશક્તિ ચાર પ્રકારના આહારને]
ઉપયોગશૂન્યતા વગેરે ચાર પ્રકારના-પૂર્વકથિત અપબાદ પ્રસંગો
સિવાય હું વોસિરાવું છું-ત્યજી દઉં છું. શ્રીઅરિહંતભગવાન વગેરેની
સાક્ષીયે આ અનશનના પચ્ચક્ખાણુને હું સ્વીકારું છું. આથી
અપાર સંસારસાગરના નિસ્તારને હું સુખપૂર્વક પામી શકીશ.

અત્યાર અગાઉ, મેં જે જે પાપ મનથી બાંધ્યું હોય; જે જે
વાચ્યથી પાપ ઉચ્ચાર્યું હોય, જે જે પાપ કાયાથી કર્યું હોય તે તે
સર્વ માફ દુષ્કૃત-પાપ મિથ્યા થાઓ. હું હવે વિશુદ્ધિપૂર્વક
સ્વીકારું છું કે- 'શ્રીઅરિહંતભગવાન એજ દેવ છે. નિર્ઋન્થ સાધુ
મહાત્માઓ શુદ્ધ છે. શ્રીજિનકથિત રત્નત્રયીરૂપ તત્ત્વ-ધર્મ છે. આ
સિવાય જગતમાં કંઈજ પરમાર્થ નથી. '

(૪)

શ્રુતસ્થવિર શ્રીવીરભદ્રમહામુનિ પ્રણીત—

સંથારય પઢ્ણયમ્

[મૂળ ગાથા; (૧૨૩) અને ભાવાનુવાદ.]



ત્રણ આયબોલની તપશ્ચર્યા પૂર્વક સુવિહિત ગુરુમહારાજની
પાસે, વિધિમુજબ આ સૂત્રનો પાઠ લેવો જોઈએ.

∴

કાઝળ નમુકારં જિણવરવસહસ્સ વદ્ધમાણસ્સ ।

સંથારંમિ નિવદ્ધં ગુણપરિવારિં નિસામેહ ॥૧॥

એસ કિરારાહણયા એસ કિર મળોરહો સુવિહિઆણં ।

એસ કિર પચ્છિમંતે પઢાગહરણં સુવિહિઆણં ॥૨॥

ભૂઈગહણં જહ નક્કયાણ અવમાણયં અવજ્ઞાણસ્સ ।

મહ્લાણં ચ પઢાગા તહ સંથારો સુવિહિઆણં ॥૩॥

શ્રીજિનેશ્વરદેવો—સામાન્યકેવળજ્ઞાનીઓને વિષે વૃષભ સમાન, દેવાધિદેવ શ્રમણ ભગવાન શ્રીમહાવીર પરમાત્માને નમસ્કાર કરીને; અંતિમકાલની આરાધનારૂપ સંથારાના સ્વીકારથી પ્રાપ્ત થતી ગુણોની પરંપરાને હું કહું છું. આ કારણે હે ભવ્યજીવો ! આત્મકલ્યાણકર આ વસ્તુને તમે સાંભળો. ૧

શ્રી જિનકથિત આ આરાધના, ચારિત્રધર્મની આરાધનારૂપ છે. સુવિહિતપુરૂષો આવા પ્રકારની અન્તિમ આરાધનાનાં મનોરથો સેવે છે. કારણ કે: સુવિહિત પુરૂષોની જીવનપર્યાંતની સઘળી આરાધનાઓની પતાકાના સ્વીકારરૂપ અંતિમકાલની આ આરાધના છે. ૨

દરિદ્રપુરૂષો ધન, ધાન્ય વગેરેમાં જેમ આનન્દ માને છે, વળી મધ્ય પુરૂષો જયપતાકાને મેળવવામાં જેમ ગૌરવ લે છે. અને આના અભાવે એઓ અપમાન તથા દુર્ધ્યાનને પામે છે, તેમ સુવિહિત પુરૂષો આ આરાધનામાં આનન્દ તેમજ ગૌરવને પ્રાપ્ત કરે છે. ૩

પુરિસવરપુંડરીઓ અરિહા ઇવ સન્વપુરીસસીહાણં ।
 મહિલાણ ભગવર્દો જિણજણનીઓ જયંમિ જહા ॥૪॥
 વેરુલિઠવ્વ મળીણં ગોસીસં ચંદણં વ ગંધાણં ।
 જહ વ રયણેસુ વહરં તહ સંથારો સુવિહિઆણં ॥૫॥
 વંસાણં જિણવંસો સન્વકુલાણં ચ સાવયકુલાઈં ।
 સિદ્ધિગર્દ વ ગર્દણં મુત્તિસુહં સન્વસુક્ખાણં ॥૬॥
 ધમ્માણં ચ અહિંસા જણવયવયણાણ સાહુવયણાઈં ।
 જિણવયણં ચ સુર્દિણં સુદ્દીણં દંસણં ચ જહા ॥૭॥

સર્વ ઉત્તમ પુરૂષોમાં જેમ પુરૂષવર પુંડરીક શ્રીઅરિ-
 હંત પરમાત્મા, જગતના સર્વસ્ત્રીસમુદાયને વિષે જેમ
 શ્રીતીર્થંકરદેવોની માતા, મણિની સર્વ જાતિયોને વિષે જેમ
 વૈદૂર્ય, સર્વપ્રકારના સુગન્ધી દ્રવ્યોને વિષે જેમ ચંદન અને
 સર્વ પ્રકારના રત્નોમાં જેમ વજ્ર, તેમ સર્વ આરાધનાઓને
 વિષે આ સંથારાની આરાધના, સુવિહિત આત્માઓને માટે
 શ્રેષ્ઠતર છે.

૪:૫

તથા વંશોમાં જેમ શ્રીજિનેશ્વરદેવોનો વંશ, સર્વ કુલોમાં
 જેમ શ્રાવકકુલ, ગતિઓને વિષે જેમ સિદ્ધિગતિ, સર્વપ્રકારનાં
 સુખોમાં જેમ મુક્તિનું સુખ, વળી સર્વ ધર્મોમાં જેમ શ્રીજિ-
 નકથિત અહિંસાધર્મ, લોકવચનમાં જેમ સાધુપુરૂષોનાં વચનો,
 ઇતર સર્વ પ્રકારની શ્રુતિઓમાં જેમ શ્રીજિનવચનરૂપ શ્રુતિ,
 અને સર્વ પ્રકારની શુદ્ધિઓને વિષે જેમ સમ્યક્ત્વરૂપ આત્મ-
 ગુણની શુદ્ધિ, તેમ શ્રીજિનકથિત અન્તિમકાલની આરાધના-
 ઓમાં આ આરાધના મુખ્ય છે.

૬:૭

કલ્લાણં અબ્હુદઓ દેવાણં દુલ્લહં તિહુઅણંમિ ।

બત્તીસં દેવિંદા જં તં જ્ઞાયંતિ એગમણા ॥૮॥

લદ્ધં તુ તણે એયં પંડિઅમરણં તુ જિણવરક્ખાયં ।

હંતૂણ કમ્મમહ્લં સિદ્ધિપટ્ટાગા તુમે લદ્ધા ॥૯॥

જ્ઞાણાણ પરમસુક્કં નાણાણં કેવલં જહા નાણં ।

પરિનિવ્વાણં ચ જહા કમેણ ભણિઅં જિણવરેહિં ॥

સમાધિમરણરૂપ આ આરાધના સાથે જ કલ્યાણકર છે. અભ્યુદય-ઉન્નતિનો પરમહેતુ છે. આ કારણે: આવા પ્રકારની આરાધના ત્રણ ભુવનમાં દેવતાઓને પણ દુર્લભ છે. વળી દેવલોકના બત્રીશ ઈન્દ્રો પણ સમાધિપૂર્વકના પંડિતમરણની એક મનથી અભિલાષા રાખે છે.

સંતારાની આરાધના કરવા ઉદ્યત થયેલા શિષ્યને ઉદ્દેશીને, ઉપકારી ગુરૂમહારાજ આ મુજબ બોધ આપે છે કે:

‘વિનેય ! શ્રીજિનકથિત પંડિતમરણને તેં મેળવ્યું. આથી નિઃશંકરીતિયે કર્મમહ્લને હણીને તેં સિદ્ધિની પ્રાપ્તિરૂપ જયપતાકા મેળવી.’

ફરી વિનેયની સમક્ષ સંતારાની મહત્તા ગુરૂમહારાજ આ રીતિયે સમજાવે છે:—

‘સર્વપ્રકારનાં ધ્યાનોમાં જેમ પરમશુકલધ્યાન, મતિ આદિ જ્ઞાનોમાં જેમ કેવલજ્ઞાન, અને સર્વ પ્રકારનાં ચારિત્રોમાં જેમ કષાય આદિના ઉપશમથી યથાગ્યાત ચારિત્ર ક્રમશઃ મોક્ષનું કારણ છે, તેમ આ પંડિતમરણ પણ મોક્ષનું કારણ બને છે.

મૂળ અને લાવાનુવાદ. :: :: :: :: [૧૨૫

સવ્વુત્તમલાભાણં સામન્નં ચેવ લાભ મન્નંતિ ।

પરમુત્તમ તિત્થયરો પરમગઈ પરમસિદ્ધુત્તિ ॥૧૧॥

મૂલં તહ સંજમો વા પરલોગરયણાણ કિલિટ્ટકમ્માણં ।

સવ્વુત્તમં પહાણં સામન્નં ચેવ મન્નંતિ ॥૧૨॥

લેસાણ સુક્કલેસા નિઅમાણં વંમચેરવાસો અ ।

ગુત્તિસમિઈ ગુણાણં મૂલં તહ સંજમોવાઓ ॥૧૩॥

શ્રીજિનકથિત શ્રમણપણું એ, સર્વ પ્રકારનાં શ્રેષ્ઠ લાભોમાં સર્વશ્રેષ્ઠ લાભ ગણાય છે; કે જેના યોગે શ્રીતીર્થ-કરપણું, કેવલજ્ઞાન અને મોક્ષ સુખ પ્રાપ્ત થાય છે. વળી પરલોકના હિતમાં રક્ત અને કિલિષ્ઠ મિથ્યાત્વી આત્માઓને પણ મોક્ષની પ્રાપ્તિનું મૂળ જે સમ્યક્ત્વ ગણાય છે. તે સમ્યક્ત્વથી દેશવિરતિનું તેમ જ સમ્યગ્જ્ઞાનનું મહત્વ વિશેષ ગણાય છે. આના કરતાં શ્રીજિનકથિત શ્રમણપણાની પ્રાપ્તિરૂપ લાભનું મહત્વ વિશેષતર છે. કારણ કે: જ્ઞાનદર્શનરૂપ મુક્તિનાં કારણોની સફળતાનો આધાર શ્રમણપણાપર રહેલો છે. ૧૧:૧૨

તથા સર્વ પ્રકારની લેશ્યાઓમાં જેમ શુક્લલેશ્યા, સર્વ વ્રત, યમ, આદિમાં જેમ બ્રહ્મચર્યનું વ્રત અને સર્વપ્રકારનાં નિયમોને વિષે જેમ શ્રીજિનકથિત પાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિરૂપ ગુણો વિશેષ ગણાય છે, તેમ શ્રામણ્ય એ સઘળાં ગુણોમાં પ્રધાન છે. જ્યારે સંધારાની આરાધના આના કરતાં અધિક ગણાય છે.

૧૨૬] :: :: :: :: શ્રી સંથારાપરિણા પચત્તા

સવ્વુત્તમતિત્થાણં તિત્થયરપયાસિઅં જહા તિત્થં ।
અભિસેઝવ્વ સુરાણં તહ સંથારો સુવિહિયાણં ॥૧૪॥

સિઅકમલકલસસત્થિઅનંદાવત્તવરમલ્લદામાણં ।
તેસિંપિ મંગલાણં સંથારો મંગલં અહિઅં ॥૧૫॥

તવઅગ્ગિનિયમાસૂરા જિણવરનાણા વિસુદ્ધપત્થયણા ।
જે નિવ્વહંતિ પુરિસા સંથારગહંદમારુઢા ॥૧૬॥

વળી, સર્વ ઉત્તમ તીર્થોમાં જેમ શ્રીતીર્થ કરદેવોનું તીર્થ,
સર્વ જાતિનાં અભિષેકોને વિષે જેમ સુમેરૂના શિખરપર દેવ-
દેવેન્દ્રોથી કરાતો અભિષેક, તેમ સુવિહિત પુરૂષોની સંથારાની
આરાધના શ્રેષ્ઠતર ગણાય છે. ૧૪

શ્વેતકમળ, પૂર્ણકળશ, સ્વસ્તિક, નન્દાવર્ત, અને
સુદર કૂલમાલા આ સઘળીયે મંગળવસ્તુઓ કરતાં, અન્તિમ-
કાલની આરાધનારૂપ સંથારો એ અધિકતર મંગળ છે. ૧૫

શ્રીજિનકથિત તપરૂપ અગ્નિથી કર્મકાષ્ટોનો નાશ કર-
નારા, વિરતિ-નિયમોના પાલનમાં શૂરા, અને શ્રીજિનપ્રણીત
સમ્યગ્જ્ઞાનથી વિશુદ્ધ આત્મ પરિણુતિવાળા, તથા ઉત્તમ ધર્મ-
રૂપ ભાથુ જેને મેળવ્યું છે એવા મહાનુભાવ આત્માઓ
સંથારારૂપ ગજેન્દ્ર પર આરૂઢ થઈને સુખપૂર્વક પારને
પામે છે. ૧૬

મૂળ અને લાવાનુવાદ. :: :: :: :: [૧૨૭

પરમદ્વો પરમઉલં પરમાવયનંતિ પરમકપ્પુત્તિ ।
પરમુત્તમતિત્થયરો પરમગઈ પરમસિદ્ધિત્તિ ॥૧૭॥
તા એઅં તુમિ લદ્ધં જિણવયણામયવિભૂસિઅં દેહં ।
ધમ્મરયણંસિઆ તે પહિઆ ભવણંમિ વસુહારા ॥૧૮॥
પત્તા ઉત્તમપુરિસા કલ્લાણપરંપરા પરમદિવ્વા ।
પાવયણ સાહુ ધીરં કયં ચ તે અજ્જ સપ્પુરિસા ! ॥૧૯॥

ફરી ફરી સમજવું જોઈએ કે: મોક્ષનું પરમકારણ
હોવાના યોગે આ સંથારો સુવિહિત આત્માઓને મ્મટે
અનુપમ આલંબન છે. વળી શ્રીજિનકથિતઆ સંથારો, ગુણોનું
નિવાસસ્થાન છે. આ કારણે પરમ કલ્પ-આચારરૂપ છે. તથા
સર્વોત્તમ શ્રીતીર્થકરપદ, મોક્ષગતિ અને શ્રીસિદ્ધદશા એ
વગેરેનું મૂળ કારણ આ સંથારો છે. ૧૭

ફરી શિષ્યને ઉદ્દેશીને ગુરૂમહારાજ કહે છે:—

‘હિ વિનીત! તે’ શ્રીજિનવચનરૂપ અમૃતથી વિભૂષિત
શરીર મેળવ્યું છે. વળી તારા લવનને વિષે ધર્મરૂપ રત્નને
આશ્રયીને રહેવાવાળી વસુધારા પડી છે. કારણ કે: જગતમાં
જે જે મેળવવા યોગ્ય છે, તે તે સઘળું તે’ મેળવ્યું છે.’ ૧૮

‘તેમજ સંથારાની આરાધનાને સ્વીકારવાના યોગે, હિ
સત્પુરૂષ! તે’ જિનવચનને વિષે સારી ધીરતા રાખી છે.
આથી ઉત્તમપુરૂષોથી સેવ્ય અને પરમદિવ્ય એવી કલ્યાણ-
લાભોની પરંપરાને તે’ પ્રાપ્ત કરી છે.’ ૧૯

૧ ધીરા इति पाठां०

સમ્મત્તનાણદંસણવરરચણા નાણતેઅસંજુત્તા ।

ચારિત્તસુદ્ધસીલા તિરચણમાલા તુમે લદ્ધા ॥૨૦॥

સુવિહિઅગુણવિત્થારં સંથારં જે લહંતિ સપ્પુરિસા ।

તેસિં જિઅલોગસારં રચણાહરણં કયં હોઝ ॥૨૧॥

તં તિત્થં તુમિ લદ્ધં જં પવરં સચ્ચજીવલોગંમિ ।

ણ્હાયા જત્થ મુણિવરા નિઘ્વાણમણુત્તરં પત્તા ॥૨૨॥

‘તથા સમ્યગ્જ્ઞાન અને દર્શનરૂપ સુન્દર રત્નોથી મનોહર, વિશિષ્ટ પ્રકારના જ્ઞાનરૂપ પ્રકાશથી શોભાને ધરનાર અને આરિત્ર, શીલ વગેરે ગુણોથી શુદ્ધ ત્રિરત્નમાલાને હે વિનય ! તેં મેળવી છે.’

૨૦

‘સુવિહિત પુરૂષો, જેના યોગે ગુણોની પરંપરાને પ્રાપ્ત કરી શકે છે, તે શ્રીજિનકથિત સંથારાને જે પુણ્યવાન આત્માઓ પામે છે, તે આત્માઓએ જગતમાં સારભૂત જ્ઞાન વગેરે રત્નોનાં આભૂષણોથી પોતાની શોભાને વધારી છે.’

૨૧

‘વળી હે મુમુક્ષુ ! સમસ્ત લોકમાં ઉત્તમ અને સંસાર સાગરના પારને આણનાર એવું શ્રીજિનપ્રણીત તીર્થ, તેં મેળવ્યું છે. કારણ કે શ્રીજિનપ્રણીત તીર્થનાં સ્વચ્છ અને શીતળ ગુણરૂપ જલપ્રવાહોમાં સ્નાન કરીને, અનન્તા મુનિવરોએ નિર્વાણ સુખને પ્રાપ્ત કર્યું છે.’

૨૨

આસવસંવરનિજ્જર તિન્નિવિ અત્થા સમાહિઆ જત્થ।
તં તિત્થંતિ મ્હંતી સીલવ્વચવદ્ધસોવાળા ॥૨૩॥

મંજિય પરીસહચમૂં ઉત્તમસંજમબલેણ સંજુત્તા।

મુંજંતિ કમ્મરહિઆ નિવ્વાણમણુત્તરં રજ્જં ॥૨૪॥

તિહુઅણરજ્જસમાહિં પત્તોઽસિ તુમં હિ સમયકપ્પંમિ ।

રજ્જાભિસેયમઉલં વિઉલફલં લોહ વિહરંતિ ॥૨૫॥

અભિનંદહ મે હિઅયં તુવ્મે મુક્ખસ્સ સાહણોવાઓ ।

જં લદ્ધો સંથારો સુવિહિઅ ! પરમત્થનિત્થારો ॥૨૬॥

‘આશ્રવ, સંવર અને નિર્જરા વગેરે તત્ત્વો, જેમાં-જે તીર્થમાં સુવ્યવસ્થિત જળવાઈ રહ્યાં છે; તથા શીલ, વ્રત આદિ ચારિત્ર ધર્મરૂપ સુંદર પગથીયાઓથી જેનો માર્ગ સારી રીતિયે વ્યવસ્થિત છે, તે શ્રીજિનપ્રણીત તીર્થ કહેવાય છે.’ ૨૩

‘જેઓ પરિપહની સેનાને જીતીને, ઉત્તમ પ્રકારના સંયમમળથી યુક્ત બને છે, તે પુણ્યવાન આત્માઓ કર્મથી મુક્ત બનીને અનુત્તર-અનન્ત, અવ્યાબાધ અને અખંડ એવા નિર્વાણ સુખને ભોગવે છે.’ ૨૪

વિનયને ઉદ્દેશીને ગુરૂમહારાજ ફરી કહે છે: કે ‘હે મહા-નુભાવ ! શ્રીજિનકથિત સંથારાની આરાધનાને પ્રાપ્ત કરવાથી તેં ત્રણ ભુવનના રાજ્યનાં મૂળ કારણ સમાધિસુખને મેળવ્યું છે. વળી જે કારણથી સંથારો એ સર્વસિદ્ધાન્તોમાં અસાધારણ અને વિશાલફલનું કારણ રાજ્યાભિષેકરૂપ ગણાય છે. તેને પણ લોકને વિષે તેં મેળવ્યો. આથી માફ મન આજે અવણ્ય આનન્દને અનુભવે છે, કારણ કે હે સુવિહિત ! મોક્ષના સાધનરૂપ ઉપાય અને પરમાર્થથી નિસ્તારના માર્ગરૂપ સંથારાને તેં પ્રાપ્ત કર્યો છે.’ ૨૫:૨૬

દેવા વિ દેવલોઽ સુંજંતાં બહુવિદ્યાં મોગાં ।
 સંથારં ચિંતંતા આસનસયનાં સુંચંતિ ॥૨૭॥
 ચંદુન્નવ પિચ્છણિજ્ઞો સૂરો ઇવ તેઽસા વિદિપ્યંતો ।
 ધણવંતો ગુણવંતો હિમવંતમહંતવિક્ષ્વાઓ ॥૨૮॥
 ગુત્તીસમિદ્ઽવેઓ સંજમતવનિઅમજોગજુત્તમણો ।
 સમણો સમાહિઅમણો દંસણનાણે અણણમણો ॥૨૯॥
 મેરુન્નવ પન્નવયાણં સયંભુરમણુન્નવ ચેવ ઉદહીણં ।
 ચંદો ઇવ તારાણં તહ સંથારો સુવિહિઆણં ॥૩૦॥-

‘દેવલોકને વિષે બહુપ્રકારના પાંચે ઇન્દ્રિયોના દેવતાઈ
 સુખોને ભોગવનારા દેવો પણ, શ્રીજિનકથિત સંથારાની આરા-
 ધનાનું પૂર્ણ આદરભાવ પૂર્વકે ધ્યાન કરતાં આસન, શયન
 આદિ અન્ય સર્વ વ્યાપારોને તે અવસરે ત્યજી દે છે.’ ૨૭

શુભિ સમિતિથી સહિત; વળી સંયમ, તપ, નિયમ
 અને યોગોમાં ઉપયોગશીલ; તેમ જ જ્ઞાન, અને દર્શનની
 આરાધનામાં અનન્ય મનવાળા, તથા સમાધિથી યુક્ત એવા
 સાધુ, ચન્દ્રની જેમ પ્રેક્ષણીય અને સૂર્યની જેમ તેજથી દેદી-
 પ્યમાન હોય છે. વળી તે સુવિહિત સાધુ, જ્ઞાનરૂપ ધનવાળા,
 શુભવાન, અને સ્થિરતા શુભથી મહાહિમવાન પર્વતની જેમ
 પ્રસિદ્ધિને પામે છે.

૨૮:૨૯

‘ પર્વતોમાં જેમ મેરૂપર્વત, સર્વ સાગરોને વિષે જેમ
 સ્વયંભૂરમણ, તારાઓના સમૂહને વિષે જેમ ચન્દ્ર, તેમ
 સર્વ પ્રકારનાં શુભ અનુષ્ઠાનોની મધ્યમાં સંથારારૂપ અનુ-
 ષ્ઠાન પ્રધાન ગણાય છે. ’

૩૦

મળ કેરિસસ્સ મળિઓ સંથારો કેરિસે વ અવગાસે ।
ઝક્વંપિંગસ્સ કરણં એઅં તા ઇચ્છિમો નાઉં ॥૩૧॥

હાયંતિ જસ્સ જોગા જરાય વિવિહાય હુંતિ આયંકા ।
આરુહ્હ અ સંથારં સુવિસુદ્ધો તસ્સ સંથારો ॥૩૨॥

જો ગારવેણ મત્તો નિચ્છહ આલોઅણં ગુરુસગાસે ।
આરુહ્હ અ સંથારં અવિસુદ્ધો તસ્સ સંથારો ॥૩૩॥

જિજ્ઞાસુ શિષ્ય, ગુરુમહારાજને પૂછે છે કે :

‘હિ ભગવન્ ! કેવા પ્રકારના સાધુ પુરૂષના માટે આ સંથારાની આરાધના વિહિત છે ? વળી કયા આલંબનને પામીને આ અન્તિમકાલની આરાધના થઈ શકે ? અને અનશનને કયારે સ્વીકારી શકાય ? આ વસ્તુ હું બાણવાને ઈચ્છું છું, કૃપા કરીને આપશ્રી કરમાવશે !’ ૩૧

ગુરુમહારાજ જવાબ આપે છે કે ‘જેના મન, વચન અને કાયાના શુભયોગો સીદાતા હોય, વળી જે સાધુને અનેક પ્રકારના રોગો શરીરમાં ઉત્પન્ન થયા હોય, આ કારણે પોતાના મરણકાલને નજીક સમજીને, જે સંથારાને સ્વીકારે છે, તે સંથારો સુવિશુદ્ધ છે. ૩૨

પણ જે ત્રણ પ્રકારના ગારવથી ઉન્મત્ત બનીને, ગુરુની પાસે સરણભાવથી પોતાના પાપોની આલોચના લેવાને તૈયાર નથી; આ સાધુ સંથારાને સ્વીકારે છે, તો તે સંથારો અવિશુદ્ધ છે. ૩૩

જો પુણ પત્તબ્ધો કરેહ આલોઅણં ગુરુસગાસે ।
 આરુહહ અ સંથારં સુવિસુદ્ધો તસ્સ સંથારો ॥૩૪॥
 જો પુણ દંસણમહલો સિદ્ધિલચરિત્તો કરેહ સામન્નં ।
 આરુહહ અ સંથારં અવિસુદ્ધો તસ્સ સંથારો ॥૩૫॥
 જો પુણ દંસણસુદ્ધો આયચરિત્તો કરેહ સામન્નં ।
 આરુહહ અ સંથારં સુવિસુદ્ધો તસ્સ સંથારો ॥૩૬॥
 જો રાગદોસરહિઓ તિગુત્તિગુત્તો તિસલ્લમયરહિઓ ।
 આરુહહ સંથારં સુવિસુદ્ધો તસ્સ સંથારો ॥૩૭॥

વળી જે આલોચનાને યોગ્ય છે, અને ગુરૂની પાસે
 નિર્મળભાવપૂર્વક આલોચના લઈને સંતારાને સ્વીકારે છે,
 તેનો સંતારો સુવિશુદ્ધ ગણાય છે. ૩૪

શંકા આદિ દ્વેષણોથી જેનું સમ્બદ્ધર્શનરૂપ રત્ન મલિન
 છે, અને જે શિથિલરીતિયે ચારિત્રનું પાલન કરવા પૂર્વક
 શ્રમણપણાનો નિર્વાહ કરે છે, તે સાધુની સંતારાની આરા-
 ધના શુદ્ધ નથી-અવિશુદ્ધ . ૩૫

જે મહાનુભાવ સાધુનો સમ્યક્ દર્શનગુણ અત્યંત
 નિર્મળ છે, તથા જે નિરતિચાર પૂર્વક સંયમધર્મનું પાલન
 કરીને પોતાના સાધુપણાનો નિર્વાહ કરે છે, તેની સંતા-
 રાની આરાધના સુવિશુદ્ધ છે. ૩૬

રાગ અને દ્વેષથી રહિત, વળી મન, વચન અને
 કાયાના અશુભ યોગોથી આત્માનું જતન કરનાર તથા ત્રણ
 પ્રકારના શત્રુ અને આઠ જાતિના મદ્ધથી મુક્ત એવો પુણ્ય-
 વાન સાધુ, સંતારા પર આરૂઠ થાય છે, તેનો સંતારો
 સુવિશુદ્ધ ગણાય છે. ૩૭

તિહિં ગારવેહિં રહિઓ તિદંડપડિમોયગો પહિઅકિત્તી
આરુહૃ સંથારં સુવિસુદ્ધો તસ્સ સંથારો ॥૩૮॥

ચઠવિહકસાયમહળો ચઠહિં વિકહાહિં વિરહિઓ ।
આરુહૃ અ સંથારં સુવિસુદ્ધો તસ્સ સંથારો ॥૩૯॥

પંચમહઽવયકલિઓ પંચસુ સમિર્દસુ સુદ્ધુ આઠ્ઠો ।
આરુહૃ અ સંથારં સુવિસુદ્ધો તસ્સ સંથારો ॥૪૦॥

રસગારવ વગેરે ત્રણ ગારવથી રહિત, ત્રણ પ્રકારના પાપદંડને ત્યજ દેનાર, આ કારણે જગતમાં જેની કીર્તિ વિસ્તારને પામી છે, એવા શ્રમણ મહાત્મા સંથારા પર આરૂઠ થાય છે, તેનો સંથારો સુવિશુદ્ધ કહેવાય છે. ૩૮

ક્રોધ, માન આદિ ચારેય પ્રકારના કષાયોનો નાશ કરનાર, રાજકથા, દેશકથા વગેરે ચાર વિકથાઓના પાપથી સદા મુક્ત રહેનાર એવા સાધુ મહાત્મા સંથારાને સ્વીકારે છે, તેનો સંથારો સુવિશુદ્ધ છે. ૩૯

પાંચ પ્રકારના મહાવ્રતોનું પાલન કરવામાં તત્પર, પાંચ સમિતિના નિવાહમાં સારી રીતિયે ઉપયોગશીલ એવો પુણ્યવાન સાધુપુરૂષ સંથારાને સ્વીકારે છે, તેનો સંથારો સુવિશુદ્ધ કહેવાય છે. ૪૦

છક્કાયાપડિવિરઓ સત્તભયટ્ટાણવિરહિઅમરૂઓ ।

આરુહરૂ અ સંતારં સુવિસુદ્ધો તસ્સ સંતારો ॥૪૧॥

અટ્ટમયટ્ટાણજહ્વો કમ્મટ્ટવિહસ્સ સ્વવળહેઉત્તિ ।

આરુહરૂ અ સંતારં સુવિસુદ્ધો તસ્સ સંતારો ॥૪૨॥

નવવંભચેરગુત્તો ઉજ્જુત્તો દસવિહે સમણધમ્મે ।

આરુહરૂ અ સંતારં સુવિસુદ્ધો તસ્સ સંતારો ॥૪૩॥

પૃથિવીકાય આદિ ૫૬ જીવનિકાયની હિંસાના પાપથી વિરત, ઇહલોકલય વગેરે સાતેય પ્રકારના લયસ્થાનોથી રહિત બુદ્ધિવાળો, પુણ્યવાન સાધુ મહાત્મા; જે રીતિયે સંતારા પર આરૂઠ થાય છે, તેનો સંતારો સુવિશુદ્ધ છે. ૪૧

જેણે જાતિ, કુલ, લાલ વગેરે આઠ મહસ્થાનોને ત્યજ દીધાં છે એવો સાધુપુરૂષ આઠ પ્રકારના કર્મોનો નાશ કરવાને સાડ, જે રીતિયે સંતારાપર આરૂઠ થાય છે, તેનો સંતારો સુવિશુદ્ધ કહેવાય છે. ૪૨

વસતિત્યાગ, સ્ત્રી કથાવજન આદિ નવ પ્રકારની પ્રલ્લ-અર્થની ગુપ્તિનું વિધિમુજબ પાલન કરનાર અને ક્ષાન્તિ, માર્દવ વગેરે દશવિધ યતિધર્મનો નિર્વાહ કરવામાં કુશળ એવો મહાભાગ સાધુ, સંતારાપર આરૂઠ થાય છે. તેનો સંતારો સુવિશુદ્ધ ગણાય છે. ૪૩

જુત્તસ્સ ઉત્તમદ્દે મલિઅકસાયસ્સ નિવ્વિયારસ્સ ।
ભળ કેરિસો ઉ લાભો સંથારગયસ્સ સમણસ્સ ? ॥૪૪

જુત્તસ્સ ઉત્તમદ્દે મલિઅકસાયસ્સ નિવ્વિઆરસ્સ ।
ભળ કેરિસં ચ સુક્કં સંથારગયસ્સ સ્વગસ્સ ? ॥૪૫॥

પદમિલ્લુગંમિ દિવસે સંથારગયસ્સ જો હવહ્ લાભો ।
કો દાણિ તસ્સ સક્કા અગ્ગં કાઉં અણગ્ગસ્સ ॥૪૬॥

વિનીત શિષ્ય, ગુરૂમહારાજને પૂછે છે કે ‘ભગવન્ !
કષાયોને જીતનાર, અને સર્વ પ્રકારના વિષયોના વિકારથી
રહિત, વળી અન્તિમકાલીન આરાધનામાં ઉદ્યુક્ત હોવાને
કારણે સંથારાપર આરૂઢ થયેલા એવા સાધુને કયા પ્રકારનો
લાભ મળે ?’

૪૪

તેમ જ ‘હે ભગવન્ ! કષાયોને જીતનાર તથા સર્વ
પ્રકારના વિષયવિકારોથી રહિત અને અન્તિમકાલીન આરા-
ધનામાં ઉદ્યુક્ત હોવાને કારણે સંથારાપર વિધિમુજ્જ્ઞ આરૂઢ
થયેલા સાધુને કેવું સુખ પ્રાપ્ત થાય ?’

૪૫

ગુરૂમહારાજ જવાબ આપે છે, કે ‘વિધિમુજ્જ્ઞ સંથારા
પર આરૂઢ થયેલા મહાનુભાવ ક્ષપકને, પ્રથમ દિવસે જ જે
અમૂલ્ય લાભની પ્રાપ્તિ થાય છે, તેનું મૂલ્ય આંકવાને કોણ
સમર્થ છે ?’

૪૬

૧૩૬] :: :: :: :: શ્રી સંતારાપરિણા પચત્રા

જો સંઘિજ્ઞભવદ્વિઈ સઘ્વંપિ સ્વેઈ સોત હિં કમ્મં ।

અણુસમયં સાહુપયં સાહુ વુત્તોતહિં સમણ ॥૪૭॥

તળસંતારનિસન્નોઽવિ સુણિવરો ભટ્ટરાગમયમોહો ।

જં પાવહ મુત્તિસુહં કત્તો તં ચક્કવટ્ઠીવિ ? ॥૪૮॥

નિયપુરિસનાહયંમિવિ ન સારઈ તહ સહસ્સવિત્થારે

જિગવયણંમિવિ સા તે હેઝસહસ્સોવગૂઢંમિ ॥૪૯॥

કેમકે: તે અવસરે, તે મહામુનિ વિશિષ્ટ પ્રકારના શુભ અધ્યવસાયના યોગે સંજ્ઞેય લવોની સ્થિતિવાળા સર્વકર્મો પ્રત્યેક સમયે ખપાવે છે. આ કારણે: તે ક્ષપકસાધુ એ વેળાયે વિશિષ્ટ પ્રકારના શ્રમણુગુણને પ્રાપ્ત કરે છે. ૪૭

વળી એ અવસરે તૃણ-સૂકા ઘાસના સંતારાપર આરૂઢ થવા છતાંયે રાગ, મદ અને મોહથી મુક્ત હોવાને કારણે, તે ક્ષપક મહર્ષિ, જે અનુપમ મુક્તિ-નિઃસંગદશાના સુખને પ્રાપ્ત કરે છે, તે સુખ નિરંતર રાગદશામાં મૂંઝાતો ચક્રવર્તી પણ ક્યાંથી પ્રાપ્ત કરે ? ૪૮

વૈદિક્યલઘ્નિના યોગે પોતાનાં પુરુષસ્વપોને વિકૃત્વી, દેવતાઓ જે બત્રીશ ભેદના હબરો પ્રકારથી, સંગીતની લય પૂર્વક નાટકો કરે છે, તેમાં તેઓ તે આનન્દ મેળવી શકતા નથી, કે જે આનન્દ પોતાના હસ્તપ્રમાણ સંતારાપર આરૂઢ થયેલ ક્ષપક મહર્ષિ મેળવે છે. ૪૯

શ્રુણ અને ભાવાનુવાદ. :: :: :: :: [૧૩૭

જં રાગદોસમઈઅં સુક્ષ્મં જં હોઈ વિસયમઈયં ચ ।

અણુહવઈ ચક્રવટી ન હોઈ તં વીઅરાગસ્સ ॥૫૦॥

મા હોઈ વાસગણયા ન તત્થ વાસાણિ પરિગણિજ્ઞંતિ ।

બહવે ગચ્છં વુત્થા જમ્મણમરણં ચ તે સુત્તા ॥૫૧॥

પચ્છાવિ તે પયાયા સ્વિપ્પં કાહિંતિ અપ્પણો પત્થં ।

જે પચ્છિમંમિ કાલે મરંતિ સંથારમારુદ્ધા ॥૫૨॥

રાગ અને દ્વેષમય તથા પરિણામકદ્ધ આ કારણે વિષ-
પૂર્ણ જે વૈષયિક સુખોને છળાંડનો નાથ ચક્રવર્તી અનુભવે
છે તે, સંગદશાથી મુક્ત, વીતરાગ સાધુ પુરૂષો; અનુભવતા
નથી. તેઓ કેવળ અળાંડ આત્મરમણુતાના સુખને અનુ-
ભવે છે. ૫૦

મોક્ષના સુખની પ્રાપ્તિને માટે; શ્રીજૈનશાસનમાં એકાન્તે
વર્ષકાલની ગણના નથી. કેવળ આરાધક આત્માઓની અપ્ર-
મત્તદશા પર સઘળો આધાર છે. કેમકેઃ ઘણાંયે વર્ષો ગચ્છમાં
રહેનારા પણ પ્રમત્ત આત્માઓ જન્મ-મરણરૂપ સંસારસા-
ગરમાં ડુબી ગયા છે. ૫૧

જે આત્માઓ અન્તિમ કાલે સમાધિ પૂર્વક સંથારા-
રૂપ આરાધનાને સ્વીકારીને મરણને પામે છે, તે મહાનુભાવ
આત્માઓ જીવનની પાછલી અવસ્થામાં પણ પોતાનું હિત
શીઘ્ર સાધી શકે છે. ૫૨

૧૩૮] :: :: :: :: શ્રી સંથારાપરિજ્ઞા પયત્રા

નવિ કારણં તળમઓ સંથારો નવિ અ ફાસુઆ ભૂમી ।
અપ્પા યલ્લુ સંથારો હવઈ વિસુદ્ધે ચરિત્તમિ ॥૫૩॥

નિચ્છંપિ તસ્સ ભાવુજ્જુઅસ્સ જત્થ વ જહિં વ સંથારો ।
જો હોઈ અહવ્વાઓ વિહારમબ્બુદ્ધિઓ ત્હો ॥૫૪॥

વાસારત્તમિ તવં ચિત્તવિચિત્તાઈ સુદ્ધુ કાઝળં ।
હેમંતે સંથારં આરુહઈ સવ્વવત્થાસુ ॥૫૫॥

સૂકા ઘાસનો સંથારો કે જીવરહિત-પ્રાસુક ભૂમિ એજ
કેવળ અન્તિમકાલની આરાધનાનું આલંબન નથી. પણુ વિશુદ્ધ
નિરતિયાર ચારિત્રના પાલનમાં ઉપયોગશીલ આત્મા એ
સંથારારૂપ છે. આ કારણે આવેા આત્મા આરાધનામાં
આલંબન છે.

૫૩

દ્રવ્યથી સંલેખનાને સ્વીકારવાને તત્પર, ભાવથી કષા-
યના ત્યાગદ્વારાયે રૂક્ષ-લુખ્ખો એવેા આત્મા સદાકાલ જૈન-
શાસનમાં અપ્રમત્ત હોવાને કારણે કોઈપણ ક્ષેત્રમાં કોઈપણ
કાલે શ્રીજિનકથિત આરાધનામાં પરિણત બને છે.

૫૪

સંથારાને માટે સામાન્યરીતિયે આ મુજબ છે: કે
‘વર્ષાકાલમાં વિવિધ પ્રકારના તપોને સારી રીતિયે કરીને,
આરાધક મહાનુભાવ હેમન્તઋતુમાં સર્વ અવસ્થાઓને વિષે
સંથારાપર આરૂઠ થાય છે.’

મૂળ અને ભાવાનુવાદ. :: :: :: [૧૩૯

આસીઅ પોઅણપુરે અજ્ઞા નામેણ પુષ્પચૂલત્તિ ।
તીસે ધમ્માયરિઓ પવિસ્સુઓ અન્નિઆઉત્તો ॥૫૬॥
સો ગંગમુત્તરંતો સહસા ઉસ્સારિઓ અ નાવાણ ।
પઢિવન્ન ઉત્તિમટ્ઠં તેણવિ આરાહિઅં મરણં ॥૫૭॥
પંચમહવ્વયકલિઆ પંચસયા અજ્ઞયા સુપુરિસાણં ।
નયરંમિ હુંભકારે કહગંમિ નિવિસિઆ તદ્દા ॥૫૮॥
પંચસયા ઇગૂણા વાયંમિ પરાજિણ રુદ્ધેણં ।
જંતંમિ પાવમદ્દા છુન્ના છન્નેણ કમ્મેણ ॥૫૯॥

સમાધિભાવથી સંથારાપર આરૂઠ થઈને પંડિત મરણને
પામનાર વન્દનીય મહર્ષિઓના જીવનપ્રસંગોની તોંચ આ
મુજબ છે:—

પોતનપુરમાં પુષ્પચૂલા આર્યાના ધર્મગુરૂ શ્રી
અર્ણિકાપુત્ર પ્રખ્યાત હતા. તેઓ એક અવસરે નાવદ્વારાયે
ગંગાનદીને ઉતરતા હતા. નાવમાં બેઠેલા લોકોએ તે વેળાએ
તેમને ગંગામાં ધકેલી દીધા. ત્યારબાદ શ્રીઅર્ણિકાપુત્ર
આચાર્યે તે સમયે સંથારાને સ્વીકારી સમાધિપૂર્વક મરણને
મેળવ્યું. ૫૬:૫૭

કુંભકાર નગરમાં ઢંડકરાજના પાપબુદ્ધિ પાલકનામના
મંત્રીએ, સ્કંદકુંભાર દ્વારાયે વાદમાં પરાજિત થવાના કારણે,
ક્રોધવશ બની માયાપૂર્વક પંચ મહાવ્રતયુક્ત એવા શ્રીસ્કંદકેસરિ
આદિ પાંચસો નિર્દોષ સાધુઓને યંત્રમાં પીલી નાંખ્યા.

૧૪૦] :: :: :: :: શ્રી સંથારાપરિણા પચત્રા

નિમ્મમનિરહંકારા નિઅયસરીરેવિ અપ્પહીબદ્ધા ।

તેવિ તહ હુજ્જમાણા પહિવન્ના ઉત્તમં અટ્ટં ॥૬૦॥

દંહુત્તિ વિસ્સુઅજસો પહિમાદસધારઓ ઠિઓ પહિમં ।

જઠનાવંકે નયરે સરેહિં વિદ્ધો સયંગીઓ ॥૬૧॥

જિણવયણનિચ્ચિઅમઈ નિઅયસરીરેઽવિ અપ્પહીબદ્ધો

સોઽવિ તહ વિજ્જમાણો પહિવન્નો ઉત્તમં અટ્ટં ॥૬૨॥

મમતા રહિત, અહંકારથી પર તેમજ પોતાના શરીરને વિષે પણ અપ્રતિબદ્ધ એવા તે આરસો નવાણુ મહર્ષિપુરુષો તે રીતિયે પીલાવા છતાંયે સંથારાને સ્વીકારીને આરાધકભાવમાં રહ્યા. જ્યારે શ્રીસ્કન્દકસૂરિ અસમાધિ ભાવને વશ બની વિરાધક બન્યા.

૫૮:૫૯:૬૦.

હંડ નામના પ્રખ્યાત રાજર્ષિ, કે જેઓ પ્રતિમાને ધારણુ કરનારા હતા. એક અવસરે યમુનાવક નગરનાં ઉદ્યાનમાં તેઓ પ્રતિમાને ધારણુ કરીને કાર્યોત્સર્ગધ્યાને ઉભા હતા, ત્યાં યવન રાજાએ તે મહર્ષિને બાણથી વીંધી નાંખ્યા, તેઓ તે વેળાયે સંથારાને સ્વીકારી, આરાધક ભાવમાં રહ્યા. ત્યાર બાદ યવનરાજાએ સંવેગ પામીને શ્રમણપણાને સ્વીકાર્યું. શ્રીજિનવચનમાં નિશ્ચિત મતિવાળા તેઓ શરીરને વિષે સ્પૃહાવિનાના બનીને કાર્યોત્સર્ગધ્યાને ઉભા રહ્યા. તે અવસરે કોઈએ તેઓને બાણથી વીંધ્યાં; છતાંયે સંથારાને સ્વીકારી તે મહર્ષિ સમાધિમરણને પામ્યા.

૬૧:૬૨

આસી સુકોસલરિસી ચાઉમ્માસસ્સ પારણાદિવસે ।
ઓરુહમાણો અ નગા સ્વહો માયાહ વગ્ધીએ ॥૬૩॥

ઘીઘણિઅવદ્ધકચ્છો પચ્ચક્ષાણમ્મિ સુદ્ધુ ઉવઉત્તો ।
સો તહવિ સ્વજ્જમાણો પઢિવન્નો ઉત્તમં અટ્ટં ॥૬૪॥

ઉજ્જેણીનયરીએ અવંતિનામેણ વિસ્સુઓ આસી ।
પાઓવગમનિવન્નો સુસાણમજ્જમ્મિ એગંતો ॥૬૫॥

તિન્નિ રયણીહ સ્વહો મલ્લુંકી રુદ્ધિયા વિકટુંતી ।
સોવિ તહ સ્વજ્જમાણો પઢિવન્નો ઉત્તમં અટ્ટં ॥૬૬॥

સાકેતપુરના શ્રીકીર્તિધર રાજાના પુત્ર શ્રીસુકોશલકૃષિ,
ચાતુર્માસમાં માસક્ષપણના પારણાના દિવસે, પિતામુનિની
સાથે પર્વતપરથી ઉતરતા હતા. તે વેળાએ વાઘણ એવી
પૂર્વજન્મની માતાએ તેઓને કાઢી નાંખ્યા, છતાંયે તેવે
સમયે ગાઠ રીતિયે ધીરતા પૂર્વક પોતાના પ્રત્યાખ્યાનમાં
ખરેખર ઉપયોગશીલ રહ્યા. વાઘણથી ખવાતાં તેઓએ અન્તે
સમાધિપૂર્વક મરણને મેળવ્યું. ૬૩:૬૪

ઉજ્જયિની નગરીમાં શ્રી અવન્તિસુકુમાલ નામનો
ધનવાન પ્રખ્યાત હતો. તેણે સંવેગ લાવને પામીને દીક્ષા
લીધી. યોગ્ય અવસરે પાદપોષગમ અનશન સ્વીકારી તેઓ
શ્મશાનના મધ્યે એકાન્ત ધ્યાને રહ્યા હતા. રોષાયમાન એવી
શિયાલણે તેઓને ત્રાસ પૂર્વક કાઢી ખાધા. આ રીતિયે ત્રણ
રાત્રી સુધી ખવાતાં તેઓએ સમાધિ પૂર્વક મરણને પ્રાપ્ત
કર્યું. ૬૫:૬૬

१४२] :: :: :: श्री स'थारापरिज्ञा पयत्रा

जल्लमलपंकधारी आहारो सीलसंजमगुणाणं ।

अज्जीरणो अ गीओ कत्तिअ अज्जो सुरवणंमि ॥६७॥

रोहीडगंमि नयरे आहारं फासुअं गवेसंतो ।

कोवेण खत्तिएण य भिन्नो सत्तिप्पहारेणं ॥६८॥

एगंतमणावाए विच्छिन्ने थंडिले चइअ देहं ।

सोऽवि तह भिन्नदेहो पडिधन्नो उत्तमं अट्ठं ॥६९॥

पाडलिपुत्तंमि पुरे चंदयगुत्तस्स चेव आसीअ ।

नामेण धम्मसीहो चंदसिरिं सो पयहिऋणं ॥७०॥

कुल्लउरंमि पुरवरे अह सो अब्भुट्ठिओ ठिओ धम्मे ।

कासीअ गिद्धपट्ठं पच्चक्खाणं विगयसोगो ॥७१॥

अह सोवि चत्तदेहो तिरिअसहस्सेहिं खज्जमाणो अ ।

सोऽवि तह खज्जमाणो पडिधन्नो उत्तमं अट्ठं ॥७२॥

पाडलिपुत्तंमि पुरे चाणक्को नाम विस्सुओ आसी ।

सव्वारंभनिअत्तो इंगिणिमरणं अह निवन्नो ॥७३॥

મૂળ અને ભાવાનુવાદ :: :: :: :: [૧૪૩]

શરીરનો મલ, રસ્તાની ધૂળ, અને પરસેવો વગેરેથી કાઢવમય શરીરવાળા, પણ શરીરનાં સહજ અશુચિ સ્વભાવના જ્ઞાતા, સુરવણ ગ્રામના શ્રીકાર્તિકાર્ય ઋષિ શીલ તથા સંયમશુભોના આધારરૂપ હતા. ગીતાર્થ એવા તે મહર્ષિનો દેહ અજીર્ણ રોગથી પીડાતો હોવા છતાંયે તેઓ સદાકાલ સમાધિ ભાવમાં રમણ કરતા. એક વેળાયે શેહિડક નગરમાં પ્રાસુક આહારને ગવેષતા તે ઋષિને, પૂર્વ વૈરી કોઈ ક્ષત્રિયે શક્તિના પ્રહારથી વિંધ્યા. દેહ ભેદાવા છતાંયે તે મહર્ષિ એકાન્ત-ઉન્નત અને તાપ વિનાની વિશાલ ભૂમિ પર પોતાના દેહને ત્યજીને સમાધિ મરણને પામ્યા. ૬૭:૬૮:૬૯

પાટલીપુત્ર નગરમાં શ્રી ચન્દ્રગુપ્ત રાજાનો શ્રીધર્મસિંહ નામનો મિત્ર હતો. સંવેગભાવ પામીને તેણે ચન્દ્રગુપ્તની લક્ષ્મીનો ત્યાગ કરી પ્રવ્રજ્યા સ્વીકારી. શ્રીજ્ઞાનકથિતધર્મમાં સ્થિત એવા તેઓએ કોદંડપુર નગરમાં અનશનને સ્વીકાર્યું, અને ગૃહપૃષ્ઠ પચ્ચક્ષ્ણાણુને શોકરહિતપણે ક્યું. તે વેળાયે જંગલમાં હજારો પશુઓએ તેઓના શરીરને ચૂંથવા માંડ્યું. આમ જેનું શરીર ખવાઈ રહ્યું છે, એવા એ મહર્ષિ; શરીરને વોસિરાવીને પંડિત મરણને પામ્યા. ૭૦:૭૧:૭૨

પાટલીપુત્ર—પટણા નગરમાં શ્રીઆણકય નામનો મંત્રી પ્રસિદ્ધ હતો. અવસરે સર્વપ્રકારના પાપ આરંભોથી નિર્વૃત્ત થઈને તેઓએ ઇડિંગની મરણને સ્વીકાર્યું. ૭૩

१४४] :: :: :: :: श्री संधारापरिज्ञा पथना

अणुलोमपूअणाए अह से सत्तू जओ डहइ देहं ।
सो तहवि डज्झमाणो पडिवन्नो उत्तमं अट्ठं ॥७४॥

गुट्टयपाओवगओ सुबंधुणा गोमये पलिवियंमि ।
डज्झंतो चाणक्को पडिवन्नो उत्तमं अट्ठं ॥७५॥

काइंदीनयरीए राया नामेण अमघघोसुत्ति ।
तो सो सुअस्स रज्जं दाऊणं इह चरे धम्मे ॥७६॥

आहिंढिऊण वसुहं सुत्तत्थविसारओ सुअरहस्सो ।
काइंदिं चेव पुरिं अह पत्तो विगयसोगो सो ॥७७॥

नामेण चंडवेगो अह से पडिछिंदइ तयं देहं ।
सो तहवि छिज्झमाणो पडिवन्नो उत्तमं अट्ठं ॥७८॥

कोसंबीनयरीए ललिअघडा नाम विस्सुआ आसि ।
पाओवगमनिवन्ना बत्तीसं ते सुअरहस्सा ॥७९॥

जलमज्झे ओगाढा नईइ पूरेण निम्ममसरीरा ।
तहवि हु जलदहमज्झे पडिवन्ना उत्तमं अट्ठं ॥८०॥

મૂળ અને ભાવાનુવાદ. :: : :: [૧૪૫]

ત્યારબાદ ગાયોના વાડામાં પાદપોપગમ અનશનને સ્વીકારીને તેઓ કાયોત્સર્ગધ્યાને ઉભા રહ્યા. આ પ્રસંગે પૂર્વવૈરી સુખન્ધુ મંત્રીએ અનુકૂલ પૂજના જ્ઞાનાથી, છાણાને સળગાવીને એમના શરીરને સળગાવી નાંખવા માંડ્યું. આમ શરીર સળગવા છતાંયે, તે શ્રીચાણક્ય ઋષિએ સમાધિપૂર્વક મરણને પ્રાપ્ત કર્યું.

૭૪:૭૫

કાકન્દી નગરીમાં શ્રીઅમૃતઘોષ નામનો રાજા હતો. યોગ્ય અવસરે તેણે પુત્રને રાજ્ય સોંપી પ્રવ્રજ્યાને ગ્રહણ કરી. સૂત્ર અને અર્થમાં કુશલ તથા શ્રુતના રહસ્યને પામનાર એવા તે રાજર્ષિ શોકરહિતપણે પૃથ્વીપર વિહાર કરતાં ક્રમશઃ કાકન્દી નગરમાં પધાર્યા. ત્યાં ચંડવેગ નામના વૈરીએ તેઓના શરીરને શસ્ત્રના પ્રહારથી છેદી નાંખ્યું. શરીર છેદાઈ રહ્યું છે તેવી વેળાએ પણ તે મહર્ષિ સમાધિસાવમાં સ્થિર રહ્યા, અને પાંડિત મરણને પ્રાપ્ત કર્યું. ૭૬:૭૭:૭૮

કૌશામ્બી નગરીમાં લલિતઘટા નામના બત્રીશ પુરૂષો પ્રખ્યાત હતા. તેઓએ સંસારની અસારતાને જાણીને શ્રમણપણાને ગ્રહણ કર્યું. શ્રુતસાગરના રહસ્યને પ્રાપ્ત કરનારા એવા તેઓએ શરીરના મમત્વથી રહિત બની, યોગ્ય અવસરે પાદપોપગમ અનશનને સ્વીકાર્યું. અકસ્માત્ નદીના પૂરથી નદીને વિષે તણાતા મોટાહુદની મધ્યમાં તેઓ ખેંચાઈ ગયા. આવા અવસરે પણ તેઓએ સમાધિપૂર્વક પાંડિતમરણને પ્રાપ્ત કર્યું.

૭૯:૮૦

१४६] :: :: :: श्री संधारापरिज्ञा पथना

आसी कुलाणनयरे राया नामेण वेसमणदासो ।

तस्स अमचो रिट्ठो मिच्छदिट्ठी पडिनिविट्ठो ॥८१॥

तत्थयमुणिवरवसहोगणिपिडगधरोतहासिआयरिओ

नामेण उसहसेणो सुअसायरपारगो धीरो ॥८२॥

तस्सासी अ गणहरो नाणासत्थत्थगहिअपेआलो ।

नामेण सीहसेणो वायंमि पराजिओ रुट्ठो ॥८३॥

अह सो निराणुकंपो अग्गि दाऊण सुविहिअपसंते ।

सो तह वि डज्झमाणो पडिवन्नो उत्तमं अट्ठं ॥८४॥

कुरुदत्तोऽवि कुमारो सिंबलिफालिव्व अग्गिणा दट्ठो ।

सो तह वि उज्झमाणो पडिवन्नो उत्तमं अट्ठं ॥८५॥

आसी चिलाइपुत्तो मुइंगुलिआहिं चालणिव्व कओ ।

सो तहवि खज्झमाणो पडिवन्नो उत्तमं अट्ठं ॥८६॥

કલાણ [કુણાલ] નગરમાં વૈશ્રમણ્યદાસ નામનો રાજા હતો. આ રાજાને શિંઠ નામનો મંત્રી કે જે મિથ્યાદષ્ટિ અને દુરાચર વૃત્તિવાળો હતો. તે નગરમાં એક અવસરે મુનિવરોને વિષે વૃષભ સમાન, ગણિ પિટકરૂપ શ્રી દ્વાદશાંગીના ધારક તથા સમસ્ત શ્રુતસાગરના પારને પામનાર અને ધીર એવા શ્રીઋષભસેન આચાર્ય, પોતાના પરિવાર સહિત પધાર્યા હતા. તે સૂરિના શિષ્ય શ્રીસિંહસેન ઉપાધ્યાય કે જેઓ અનેક પ્રકારના શાસ્ત્રાર્થરહસ્યના જ્ઞાતા, તથા ગણુની તપ્તિને કરનારા હતા. રાજમંત્રી શિંઠની સાથે તેઓને વાદ થયો. વાદમાં શિંઠ પરાજિત થયો. આથી રોષથી ધમ-ધમતા, નિર્દય એવા તેણે પ્રશાન્ત અને સુવિહિત શ્રીસિંહસેન ઋષિને અગ્નિથી સળગાવી મૂક્યા. શરીર અગ્નિથી સળગી રહ્યું છે આ અવસ્થામાં તે ઋષિવરે સમાધિપૂર્વક મરણને પ્રાપ્ત કર્યું. હસ્તિનાગપુરના કુરૂદત્ત શ્રેષ્ઠીપુત્રે, સ્થવિરોની પાસે દીક્ષાને સ્વીકારી હતી. એક અવસરે નગરના ઉદ્યાનમાં તેઓ કાયોત્સર્ગધ્યાને ઉભા હતા. ત્યાં ગોપાળે નિર્દોષ એવા તેઓને શાલ્મલીવૃક્ષના લાકડાની જેમ સળગાવી મૂક્યાં. છતાંયે આ અવસ્થામાં તેઓએ સમાધિપૂર્વક પંડિત મરણને પ્રાપ્ત કર્યું.

ચિલાતીપુત્ર નામના ચોરે, ઉપશમ, વિવેક અને સંવરરૂપ ત્રિપદીને સાંભળીને દીક્ષા ગ્રહણ કરી. તે અવસરે તેઓ ત્યાંજ કાયોત્સર્ગધ્યાને રહ્યા. કીડીઓએ તેમના શરીરને ચાલણીની જેમ છિદ્રવાળું કર્યું આમ શરીર ખવાતું હોવા છતાંયે તેઓ સમાધિથી મરણને પામ્યા. ૮૧:૮૨:૮૩:૮૪:૮૫:૮૬

१४८] :: :: :: श्री संधारापरिज्ञा पथना

आसी गयसुकुमालो अल्लयचम्मं व कीलयसएहिं ।
धरणीअले उच्चिद्धो तेणवि आराहिअं मरणं ॥८७॥

मंखलिणानि य अरहओ सीसा तेअस्स उवगया दड्ढा
ते तहवि डज्झमाणा पडिवत्ता उत्तमं अट्ठं ॥८८॥

परिजाणई तिगुत्तो जावज्जीवाइ सच्चमाहारं ।
संधसमवायमज्जे सागारं गुरुनिओगेणं ॥८९॥

अहवा समाहिहेउं करेइ सो पाणगस्स आहारं ।
तो पाणगंपि पच्छा वोसिरइ सुणी जहाकालं ॥९०॥

खामेभि सच्चसंधं संवेगं सेसगाण कुणमाणो ।
मणवइजोगेहिं पुरा कयकारिअअणुमए वावि ॥९१॥

મૂળ અને ભાવાનુવાદ :: :: :: :: [૧૪૯]

શ્રીગજમુકુમાલ નામના ઋષિ, નગરના ઉદ્યાનમાં કાયો-
ત્સર્ગધ્યાને રહ્યા હતા. નિરપરાધી અને શાન્ત એવા તેઓને,
કોઈ પાપત્માએ હજારે ખીલાઓથી બાણે મઢેલ હોય એવી
રીતિયે લીલા ચામડાથી બાંધી, પૃથ્વીપર પછાડ્યા. આ છતાંયે
તેઓએ સમાધિપૂર્વક મરણને મેળવ્યું. ૮૭

મંખલી ગોશાળાએ નિર્દોષ એવા શ્રીસુનક્ષત્ર અને
શ્રીસર્વાનુભૂતિ નામના શ્રી મહાવીર પરમાત્માના શિષ્યોને
તેજોલેશ્યાથી બાળી નાંખ્યા હતા. તે રીતિયે સળગતાં તે
બન્ને મુનિવરો સમાધિભાવને સ્વીકારી પંડિત મરણને
પામ્યા. ૮૮

સંથારાના સ્વીકારની વિધિ આ છે: ‘યોગ્ય અવસરે,
ત્રણગુપ્તિથી ગુપ્ત એવો ક્ષપકસાધુ સંપરિણાથી બાણે છે. બાદ
ચાવજીવને માટે સંઘસમુદાયની મધ્યમાં ગુરૂના આદેશ મુજબ
આગારો પૂર્વક ચારેય આહારનું પર્યયદ્રખાણુ કરે છે. ૮૯

અથવા સમાધિ જીવવાને સારૂ, કોઈક અવસરે ક્ષપકસાધુ
ત્રણઆહારનું પર્યયદ્રખાણુ કરે છે. અને કેવળ પ્રાસુક જળનો
આહાર કરે છે. બાદ ઉચિત કાલે તે ક્ષપક, પાણીના આહાર-
નું પણ પર્યયદ્રખાણુ કરે છે. ૯૦

ક્ષમાપનાની વિધિ આ છે: ‘શેષલોકોને સંવેગ પ્રગટ
થાય તે રીતિયે તે ક્ષપકે ક્ષમાપના કરવી જોઈએ.’ અને સર્વ
સંઘ સમુદાયની મધ્યમાં તેણે કહેવું કે ‘પૂર્વે મન, વચન
અને કાયાના યોગોથી કરવા, કરાવવા કે અનમોદવા દ્વારાયે
મેં જે કાંઈ અપરાધો કર્યા હોય તેને હું ખમાવું છું.’ ૯૧

१५०] :: :: :: श्री स'थाश'परिज्ञा पथना

सव्वे अवराहपए एस खमावेमि अज्ज निस्सल्लो ।
अम्मापिऊसरिसया सव्वेऽवि खमंतु मह जीवा ॥९२॥

धीरपुरिसपण्णत्तं सप्पुरिसनिसेविअं परमघोरं ।
धन्ना सिलायलगया साहंती उत्तमं अट्ठं ॥९३॥

नारयतिरिअगईए मणुस्सदेवत्तणे वसंतेणं ।
जं पत्तं सुहदुक्खं तं अणुचिंते अणन्नमणो ॥९४॥

नरएसु वेअणाओ अणोवमाओ असायबहुलाओ ।
कायनिमित्तं पत्तो अणंतखुत्तो बहुविहाओ ॥९५॥

देवत्ते मणुअत्ते पराभिओगत्तणं उवगएणं ।
दुक्खपरिकिलेसकरी अणंतखुत्तो समणभूओ ॥९६॥

तिरिअगइं अणुपत्तो भीममहावेअणा अणोअरया ।
जम्मणमरणऽरहट्ठे अणंतखुत्तो परिब्भमिओ ॥९७॥

મૂળ અને ભાવાનુવાદ :: :: :: :: [૧૫૧]

એ હાથને મસ્તકે જોડીને તેણે ફરી કહેવું કે 'શલ્યથી રહિત આ હું આજે સર્વ પ્રકારના અપરાધોને ખમાવું છું. માતાપિતા સમાન સર્વજીવો મારા વિષે ક્ષમા રાખો. ૯૨

ક્ષપક મહાનુભાવને શ્રીગુરુમહારાજ આ મુજબ બોધ આપે છે: કે 'ધીરપુરુષોએ પ્રરૂપેલ, વળી સતપુરુષોથી સદા સેવાતા, અને કાયર આત્માઓ માટે અત્યન્ત દુષ્કર એવા પંડિતમરણ્ય-સંધારાને, શિલાતલપર આરૂઢ થયેલા નિઃસંગ અને ધન્ય આત્માઓ સાથે છે.' ૯૩

'હિ વિનેય ! સાવધાન બનીને તું વિચાર કર. તેં નારક અને તિર્યંચ ગતિમાં તથા દેવગતિ અને મનુષ્યગતિમાં કેવાં કેવાં સુખદુઃખો ભોગવ્યાં છે ?' ૯૪

'હિ મુમુક્ષુ ! નરકને વિષે તેં અસાતા બહુલ-દુઃખપૂર્ણ, અસાધારણ અને તીવ્ર વેદનાઓને શરીરની ખાતર પ્રાયઃ અનન્તીવેળાએ ભોગવી છે.' 'વળી દેવપણામાં તથા મનુષ્યપણામાં પારકાના દાસભાવને પામેલા તેં દુઃખ, સંતાપ અને ત્રાસને ઉપજવનારી વેદનાઓને પ્રાયશઃ અનન્તીવેળાએ અનુભવી છે' 'અને હે પુણ્યવાન ! તિર્યંચગતિને પામીને ન પાર પામી શકાય એવી મહાવેદનાઓને ઘણીયે વાર તેં ભોગવી છે. આ રીતિયે જન્મ તથા મરણરૂપ રેંટના આવર્તો જ્યાં સતત ચાલુ છે, એવા સંસારમાં તું અનન્તકાળ ભટક્યો છે.

૯૫:૯૬:૯૭

१५२] :: :: :: श्री सत्परापरिज्ञा पयत्रा
सुविहिअ ! अईयकाले अणंतकालं तु आगयगएणं ।
जम्मणमरणमणंतं अणंतखुत्तो समणुभूओ ॥९८॥

नत्थि भयं मरणसमं जम्मणसरिसं न विज्जए दुक्खं
जम्मणमरणायकं छिंद ममत्तं सरीराओ ॥९९॥

अन्नं इमं सरीरं अन्नो जीवत्ति निच्छयमईओ ।
दुक्खपरिकिलेसकरं छिंद ममत्तं सरीराओ ॥१००॥

जावंति केइ दुक्खा सारीरा माणसा व संसारे ।
पत्तो अणंतखुत्तो कायस्स ममत्तदोसेणं ॥१०१॥

तम्हा सरीरमाइं सविंभतरबाहिरं निरवसेसं ।
छिंद ममत्तं सुविहिअ ! जइ इच्छसि उत्तमं ठाणं ॥

जगआहारो संघो सव्वो मह खमउ निरवसेसंपि ।
अहमवि खमामि सुद्धो गुणसंघायस्स संघस्स ॥१०३॥

મૂળ અને ભાવાનુવાદ :: :: :: :: [૧૫૩

‘હિ સુવિહિત ! સંસારને વિષે ભૂતકાલમાં તે’ અનન્ત-
કાલસુધી અનન્તીવેળાએ અનન્તા જન્મ-મરણોને અનુભવ્યાં
છે’ આ બધાંયે દુઃખો સંસારવર્તી’ સર્વજીવોને માટે સહજ
છે. માટે વર્તમાનકાલના દુઃખોથી તું મૂંઝાઈશ નહિ અને
આરાધનાને ભૂલીશ નહિ.’ ‘મરણના જેવો મહાભય નથી,
જન્મ સમાન અન્ય કોઈ દુઃખ છે નહિ. આ કારણે જન્મ-
મરણરૂપ મહાભયોના કારણભૂત શરીરના મમત્વભાવને તું
શ્રીધ્ર છેદી નાંખ.’ ૯૮:૯૮

‘વળી હે ભાગ્યવાન ! આ શરીર જીવથી અન્ય છે. તથા
જીવ શરીરથી ભિન્ન છે’ આ નિશ્ચયપૂર્વક દુઃખ અને કલેશના
મૂળ ઉપાદાન સમા શરીરના મમત્વને તારે છેદી નાંખવું
જોઈએ. કારણ કે: ભીમ અને અપાર આ સંસારમાં, આત્માએ
જે કાંઈ શરીર સંબંધી કે મનસંબંધી દુઃખોને અનન્તીવેળાએ
ભોગવ્યાં છે, તે શરીર પરના મારાપણારૂપ મહાદોષના યોગે જ.
આથી હે સુવિહિત ! તને વારંવાર કહેવું પડે છે કે: ‘જો સમાધિ
પૂર્વક મરણને મેળવવું હોય તો તે ઉત્તમ અર્થની પ્રાપ્તિને
સાડે તારે શરીર આદિ આભ્યન્તર અને અન્ય બાહ્ય પરિ-
ગ્રહને વિષે મારાપણું સર્વથા વોસિરાવી દેવું.’ ૧૦૦:૧૦૧:૧૦૨

મુમુક્ષુ આત્મા, ગુરૂમહારાજની સમક્ષ ફરી ક્ષમાપના
કરે છે. કે ‘જગતના શરણરૂપ, હિતવત્સલ સમસ્ત શ્રીસંઘ,
મારાં સઘળાંયે અપરાધોને ખમો, તથા શત્રુથી રહિત બનીને
હું પણ, ગુણોના આધારભૂત શ્રીસંઘને ખમાવું છું.’ ૧૦૩

१५४] :: :: :: :: श्री संध्याशुभारिणा पयत्रा

आयरिअ उवज्झाए सीसे साहम्मिए कुलगणे य ।

जे मे केइ कसाया सव्वे तिविहेण खामेमि ॥१०४॥

सव्वस्स समणसंघस्स भयवओ अंजलिं करिअ सीसे

सव्वं खमावइत्ता अहमवि खामेमि सव्वस्स ॥१०५॥

सव्वस्सजीवरासिस्स भावओ धम्मनिहिअनिअचित्तो

सव्वं खमावइत्ता अहयंपि खमामि सव्वेसिं ॥१०६॥

इअ खामिआइआरो अणुत्तरं तवसमाहिमारूढो ।

पप्फोडंतो विहरइ बहुविहवाहाकरं कम्मं ॥१०७॥

जं बद्धमसंखिज्जाहिं असुभभवसयसहस्सकोडीहिं ।

एगसमएण विहुणइ संथारं आरुहंतो य ॥१०८॥

इह तह विहारिणो से विग्घकरी वेअणा समुट्ठेइ ।

तीसे विज्झवणाए अणुसट्ठिं दिंति निज्जवया ॥१०९॥

મૂળ અને ભાવાનુવાદ. :: :: :: :: [૧૫૫

તથા ‘શ્રી આચાર્યદેવ, શ્રીઉપાધ્યાય, શિષ્યો, સાધર્મિકો, કુળ તથા ગણ વગેરે જે કોઈને મેં કષાય ઉત્પન્ન કરાવ્યો હોય-કષાયનું હું કારણ બન્યો હોઉં તે સર્વને હું ત્રિવિધ યોગે ખમાવું છું.’ ‘શ્રી સર્વ શ્રમણ સંઘના સઘળાંયે અપરાધોને હું મસ્તક પર બે હાથ જોડવારૂપ અંજલિ કરી ખમાવું છું. તથા હું પણ (કરી) સર્વને ખમું છું.’ વળી હું જિન-કથિત ધર્મમાં આપત ચિત્તવાળો થઈને સર્વ જગતના જીવ સમૂહની સાથે બંધુભાવથી-નિઃશલ્યરીતિયે ખમાવું છું. અને હું પણ સર્વને ખમું છું.’

૧૦૪:૧૦૫:૧૦૬

આમ અતિચારોને ખમનાર, અને અનુત્તર તપ તથા અપૂર્વ સમાધિને પ્રાપ્ત કરનાર ક્ષપક આત્મા; બહુવિધ બાધા સંતાપ વગેરેના મૂળ કારણ કર્મસમૂહને ખપાવતો સમભાવમાં વિહરે છે. અસંખ્યેય લાખ કોટિ અશુભ ભવોની પરંપરા દ્વારાયે જે ગાઢ કર્મ બાંધ્યું હોય, તે સર્વ કર્મ-સમૂહને સંથારા પર આરૂઢ થયેલો ક્ષપક આત્મા, શુભ અધ્યવસાયોના યોગે એક સમયમાં ખપાવે છે. ૧૦૭:૧૦૮

આ અવસરે; સંથારાપર આરૂઢ થયેલા મહાનુભાવ ક્ષપકને કદાચ પૂર્વકાલીન અશુભના યોગે, સમાધિભાવમાં વિઘ્ન કરનારી વેદના ઉદયમાં આવે, તો તેને શમાવવાને સાડ, ગીતાર્થ એવા નિર્યોમક સાધુઓ બાવનાચંદન જેવી શીતલ ધર્મશિક્ષા આપે.

૧૦૯

१५६] :: :: :: श्री संधारापरिज्ञा पयत्रा
जइ ताव ते मुणिवरा आरोविअवित्थरा अपरिकम्मा ।
गिरिपम्भारविलग्गा बहुसावयसंकडं भीमं ॥११०॥

धीधणिअबद्धकच्छा अणुत्तरविहारिणो समक्खायां ।
सावयदादगयावि हु साहंती उत्तमं अट्ठं ॥१११॥

किं पुण अणगारसहायगेहिं धीरेहिं संगयमणेहिं ।
नहु नित्थरिज्जइ हमो संधारो उत्तमं अट्ठं ? ॥११२॥

उच्छूढसरीरघरा अन्नो जीवो सरीरमन्नंति ।
घम्मस्स कारणे सुविहिआ सरीरंपि छड्ढंति ॥११३॥

पोराणिअ पच्चुप्पन्निआउ अहिआसिऊण विअणाओ
कम्मकलंकवल्लीं विट्ठणइ संधारमारूढो ॥११४॥

મૂળ અને ભાવાનુવાદ. :: :: :: :: [૧૫૭

જે આ મુજબ: ‘હે પુણ્ય પુરૂષ ! આરાધનામાં જ
જેઓએ પોતાનું સઘળું અર્પિત કર્યું છે, એવા પૂર્વકાલીન
મુનિવરો; જ્યારે તેવા પ્રકારના અભ્યાસ વગર પણ, અનેક
જંગલી જનવરોથી ચોમેર ઘેરાએલા ભયંકર પર્વતની ટોચ
પર કાયોત્સર્ગધ્યાને રહેતા હતા.”વળી અત્યન્ત ધીર વૃત્તિને
ધરનારા આ કારણે શ્રી જિનકથિત આરાધનાના માર્ગમાં
અનુત્તર રીતિયે વિહરનારા તે મહર્ષિપુરૂષો, જંગલી જન-
વરોની દાઢમાં આવવા છતાંયે સમાધિલાવને અખંડ રાખે
છે. અને ઉત્તમ અર્થને સાધે છે.’

૧૧૦:૧૧૧

‘હે સુવિહિત ! ધીર તથા સ્વસ્થ મનોવૃત્તિવાળા નિર્યા-
મક સાધુઓ, જ્યારે સદા સહાય કરનારા છે એવી સ્થિતિમાં
સમાધિલાવને પામીને શું આ સંથારાની આરાધનાને પાર ન
પામી શકાય ? અર્થાત્ તારે સહેલાઈથી આ સંથારાના પારને
પામવો જોઈએ. કારણ કે જીવ એ શરીરથી અન્ય છે,
તેમ શરીર એ પણ જીવથી ભિન્ન છે. આથી શરીરના
મમત્વને મૂકી દેનારા સુવિહિતપુરૂષો શ્રીજિનકથિત ધર્મની
આરાધનાની ખાતર અવસરે શરીરને પણ ત્યજ દે છે.’

૧૧૨:૧૧૩

‘સંથારાપર આડઠ થયેલ ક્ષપક, પૂર્વકાલીન અશુભના
ઉદ્વેગથી ઉત્પન્ન થયેલી વેદનાઓને સમભાવપૂર્વક સહન કરીને,
કર્મરૂપ અશુભ કલંકની પરંપરાને વેલડીની જેમ મૂળથી
હલાવી નાંખે છે. આથી તારે પણ આ વેદનાઓને સમભાવે
સહવા પૂર્વક કર્મોને ખપાવવા જોઈએ.’

૧૧૪

१५८] :: :: :: श्री संधारापरिज्ञा पथना

जं अन्नाणी कम्मं खवेइ बहुआहिं वासकोडीहिं ।
तं नाणी तिहिं गुत्तो खवेइ ऊसासमित्तेणं ॥११५॥

अट्ठविहकम्ममूलं बहुएहिं भवेहिं संबिअं पावं ।
तं नाणी तिहिं गुत्तो खवेइ ऊसासमित्तेणं ॥११६॥

एवं मरिऊण धीरा संधारंमि उ गुरु पसत्थंमि ।
तइअभवेण व तेण व सिज्झिज्जा खीणकम्मरया ॥

गुत्तीसमिहगुणद्धो संजमतवनिअमकरणकयमउडो ।
सम्मत्तनाणदंसणतिरयणसंपाविअसमग्घो ॥११८॥

संघो सइंदयाणं सदेवमणुआसुरम्मि लोगम्मि ।
दुल्लहतरो विसुद्धो सुविसुद्धो तो महामउडो ॥११९॥

મૂળ અને લાવાનુવાદ. :: :: :: :: [૧૫૬

‘બહુકોડ વર્ષો સુધી તપ, ક્રિયા વગેરે દ્વારાયે અજ્ઞાન આત્મા જે કર્મસમૂહને ખપાવે છે. મન, વચન, કાયાના યોગેથી આત્માનું રક્ષણ કરનાર જ્ઞાની આત્મા, તે કર્મસમૂહને શ્વાસ માત્રમાં ખપાવે છે. કારણ કે: સમ્યગ્જ્ઞાન પૂર્વકનાં અનુષ્ઠાનોનો પ્રભાવ અચિન્ત્ય છે.’ ‘વિશેષ શું કહેવું? મન, વચન અને કાયાથી આત્માનું જતન કરનાર જ્ઞાની આત્મા, બહુ લવેથી સંચિત કરેલા આઠ પ્રકારનાં કર્મસમૂહરૂપ પાપોન શ્વાસમાત્રમાં ખપાવે છે. આ કારણે:હે સુવિહિત! સમ્યગ્જ્ઞાનનાં આલંબન પૂર્વક તારે પણ આ આરાધનામાં ઉજમાળ રહેવું.’

૧૧૫: ૧૧૬

આ મુજબ હિતોપદેશરૂપ આલંબનને મેળવનાર સુવિહિત આત્માઓ ગુરૂ વગેરે વડિલજનોથી પ્રશંસાને પામેલા સંત્યારાપર ધીરતાપૂર્વક આરૂઢ થઈ, સર્વપ્રકારના કર્મમલને ખપાવવા પૂર્વક તે લવમાં યા ત્રીજા લવમાં અવશ્ય સિદ્ધ થાય છે. અને મહાનંદ પદને પ્રાપ્ત કરે છે.

૧૧૭

શ્રી સંઘની સ્તુતિરૂપ અન્તિમ મંગળ: શુષ્તિ, સમિતિ આદિ ગુણોથી મનોહર; સમ્યગ્ જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રરૂપ રત્નત્રયીથી મહામૂલ્યવાન; તથા સંયમ, તપ, નિયમ વગેરે ગુણરૂપ સુવર્ણથી જડેલો શ્રીસંઘરૂપ મહામુકુટ, દેવ, દેવેન્દ્ર, અસુર અને માનવોથી સહિત ત્રણ લોકમાં વિશુદ્ધ હોવાને કારણે પૂજનીય છે, અતિશય દુર્લભ છે. વળી નિર્મળગુણોનો આધાર છે, માટે પરમશુદ્ધ છે, અને સૌને શિરોધાર્ય છે. ૧૧૮: ૧૧૯

હજ્જંતેણવિ ગિમ્હે કાલસિલાએ કવલ્લિભૂઆએ ।
 સૂરેણ વ ચંદેણ વ કિરણસહસંપયંહેણ ॥૧૨૦॥
 લોગવિજયં કરિંતેણ તેણ જ્ઞાણોવઉત્તચિત્તેણ ।
 પરિસુદ્ધનાણદંસણવિભૂમંતેણ ચિત્તેણ ॥૧૨૧॥
 ચંદગવિજ્ઞં લઘ્વં કેવલસરિસં સમાઉ પરિહીણં ।
 ઉત્તમલેસાણુગઓ પહિવન્નો ઉત્તમં અઢ્ઠં ॥૧૨૨॥
 એવં મએ અભિથુઆ સંતારગહંદવંધમારૂઢા ।
 સુસમણનરિંદચંદા સુહસંકમણં સયા દિંતુ ॥૧૨૩॥

સંતારાના આરાધકનું અન્તિમઃ ગ્રીષ્મઋતુમાં અગ્નિથી લાલચોળ તપેલા લોખંડના તાવડાના જેવી કાળી શિલામાં આરૂઢ થઇને હજારો કિરણોથી પ્રગ્ઠ, અને ઉગ્ર એવા સૂર્યના તાપથી બળવા છતાંયે, કષાય વગેરે લોકનો વિજય કરનાર અને ધ્યાનમાં સદાકાલ ઉપયોગશીલ, વળી અત્યન્ત સુવિશુદ્ધ જ્ઞાન દર્શનરૂપ વિભૂતિથી યુક્ત, તથા આરાધનામાં અર્પિત ચિત્તવાળા સુવિક્ષિત પુરૂષે; ઉત્તમ લેશ્યાના પરિણામપૂર્વક રાધાવેધ સમાન દુર્લભ, કેવલજ્ઞાનની સદૃશ, સમતાભાવથી પૂર્ણ એવા ઉત્તમ અર્થરૂપ સમાધિ-ભરણુને મેળવ્યું છે.

૧૨૦: ૧૨૧: ૧૨૨

પ્રાર્થનાપૂર્વક ઉપસંહારઃ આ પ્રકારે મેં જેઓની સ્તુતિ કરી છે, એવા શ્રીજિનકથિત અન્તિમ કાલીન સંતારા-રૂપ હાથીના સ્કન્ધપર સુખપૂર્વક આરૂઢ થયેલા, વળી નરેન્દ્રોને વિષે અન્દ્ર સમાન શ્રમણ પુરૂષો, સદાકાલ અમોને શાશ્વત, સ્વાધીન અને અખંડ સુખોની પરંપરા આપો. ૧૨૩

पंडितमृत्यु : महामहोत्सव :

आर्ये ! न शोचनीयोऽसौ महात्मा नरसत्तमः ।

येनैकदिनमात्रेण साधितं सत्प्रयोजनम् ॥१॥

यथा पापभरं कृत्वा प्रवृत्तो नरकं प्रति ।

यदि गच्छेत्तथैवाऽत्र ततः शोच्यो भवोदधौ ॥२॥

यः पुन प्राप्य सद्धर्मं निर्धूय निजकल्मषम् ।

सर्वार्थसिद्धिं संप्राप्तो नासौ शोकस्य गोचरः ॥३॥

પંડિત મરણુ : મહા મહોત્સવ :

‘શ્રી અનુસુ’દર ચક્રવર્તી’, એક દિવસનું સંયમ પાળીને સમાધિપૂર્વક અન્તિમ આરાધના કરી, પંડિતમરણુને પ્રાપ્ત કરી, સદ્ગતિને સાધી ગયા. તે પુણ્યવાનના મૃત્યુથી દુઃખી થતા શ્રી મુલસિતા સાધ્વી વગેરેને ઉદ્દેશીને, પૂ. શ્રી સમન્તભદ્રસૂરિ, તે અવસરે ઉપદેશરૂપ અમૃતવૃષ્ટિ કરે છે. જે આ મુજબ...

∴

‘આર્યે ! જે પુણ્યવાન મહાપુરૂષે, માત્ર એક દિવસના સંયમથી પોતાનું હિતકાર્ય સાધી લીધું છે. અને સ્વયં કૃતકૃત્ય બની શક્યા છે. તે પૃથ્વીભાગ્યશાળી આત્માને માટે જરાપણ શોક કરવાની જરૂર નથી. હા, જો એ ખૂબ પાપસમૂહને ઉપાર્જીને, તેના ભારથી અહિંથી મરી નરકસ્થપ દુર્ગતિમાં ગયા હોત, તથા પરિણામે અનન્ત અપાર સંસાર-સમુદ્રમાં ડૂબી ગયા હોત, તો અવશ્ય એ શોક કરવાને યોગ્ય ગણાત.

૧:૨

—પણ—

‘જે પુણ્યશાળી મહાનુભાવ, શ્રી જિનકથિત વિશુદ્ધ ધર્મને પ્રાપ્ત કરી, પોતાના પૂર્વોપાર્જિત કર્મનાં પૂંજને ઘોઘ, પંડિતમરણુને પ્રાપ્ત કરવા પૂર્વક સર્વપ્રકારના ઇષ્ટ અર્થોની સિદ્ધિને પામ્યા છે, તેને માટે શોક કરવો યોગ્ય નથી. ૩

शोचनीयः सतामिष्टः नरः संयमदुर्बलः ।

स हि सर्वत्र संसारे भ्रमेः दुःखभरे रितः ॥४॥

न शोचनीयः स्निग्धेन मृतः संयमवान् नरः ।

स हि संसारचक्रेऽपि तिष्ठेदानन्दपूरितः ॥५॥

स एव च बिभेत्युच्चैर्मरणे समुपस्थिते ।

येन नाचरितो धर्मः परलोकमुखावहः ॥६॥

सद्धर्मपथ्यपाथेयं यस्त्वादाय प्रतीक्षते ।

मरणं, तस्य तत्प्राप्तौ न भीः किंतु महोत्सवः ॥७॥

ज्ञानदर्शनचारित्र्यतपोरूपाघनाशिनी ।

आराधना चतुःस्कंधा यस्य स्यात्तस्य किं मृतम् ॥८॥

आनन्दोत्पादका स्तेऽत्र भगवन्तो मुनीश्वराः ।

ये क्षालयित्वा पापौघं मृताः पंडितमृत्युना । ९

‘જે આત્મા સંયમરૂપ બલવિનાનો છે. તે આત્મા દુઃખના ભારથી અપાર સંસારની ચોમેર ભટકે છે. આ કારણે સત્પુરૂષોને માટે તેની દશા શોચનીય છે. પણ જે પુણ્યવાન આત્મા, શ્રી જિનકથિત સંયમધર્મનું સુંદર પ્રકારે આરાધન કરી મરણને પામ્યો છે. તેને માટે સ્નેહીજનોએ શોક કરવાની કાંઈજ જરૂર નથી. કારણ કે: તે આત્મા કદાચ સંસારમાં હશે, તોપણ જ્યાં હશે ત્યાં આનન્દમાં જ રમનારો હશે. ખરેખર તેજ આત્મા મરણકાલે ડરે છે, મૂંઝાય છે, કે જેણે પરલોકના સુખને આપનાર શ્રી જિનપ્રણીત ધર્મનું સમ્યગ્ આરાધન કર્યું નથી.’ ૪:૫:૬

‘પણ જે ધર્મધન આત્મા, સુંદર રીતિયે ધર્મની આરાધના કરવા પૂર્વક, પરલોકના માર્ગનું ભાથું બાંધીને મૃત્યુની વાટ જોતો ઉભો છે, તેને મરણના અવસરે ડર નથી. એને સાડ મરણ મહોત્સવરૂપ છે. કારણકે પાપનો નાશ કરનારી જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને તપરૂપ ચાર સ્થિતિવાળી શુભ આરાધના; જેણે આચરી છે તેને મરણ શું છે? વાસ્તવિક રીતિયે તેઓ જીવન્ત છે. અજરામર છે. જે મુનીશ્વર ભગવન્તો, પાપસમૂહને ખપાવીને, પંડિત મૃત્યુથી મરણને પામ્યા છે, તેઓ ખરેખર આનન્દના દેનારા. એ મહાત્માપુરૂષોના મરણપ્રસંગો સાથે મહામહોત્સવ છે.’ ૭:૮:૯

अन्तिम आराधना

ज्ञानदर्शनचारित्रवीर्याराधनतत्परः ।

एक एवाऽन्तरात्मा मे व्युत्सृष्टमधुनाऽपरम् ॥१॥

रागद्वेषमहामोहकषायमलधूनकः ।

विशुद्धः सांप्रतं वर्ते स्नातकोऽहं समाहितः ॥२॥

क्षाम्यन्तु सर्वसत्त्वा मे क्षान्ति मे सर्वजन्तुषु ।

निर्वैरः सांप्रतं शान्तः क्षेत्रज्ञो मम वर्तते ॥३॥

यदन्तर्यायिनः किञ्चिद् बहिर्भूतं पुरा मया ।

गृहीतं स्वीयबुद्ध्या तद्व्युत्सृष्टमधुनाऽखिलम् ॥४॥

तीर्थेश्वरा महात्मानः सिद्धा निर्धूतकल्मषा ।

सद्धर्मः साधवश्चेति भवन्तु मम मङ्गलम् ॥५॥

एतावानेवोत्तमत्वेन गृह्णामि भुवनेऽप्यहम् ।

एतानेव प्रपद्येऽहं शरणं भवभीरुकः ॥६॥

અન્તિમ આરાધના

શ્રીજિનકથિત જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર તથા વીર્યની આરાધનામાં તત્પર મારો અન્તરાત્મા એક જ છે, એ જ મારો છે, આ સિવાય અન્ય સર્વને મેં ત્યજી દીધાં છે. રાગ, દ્વેષ, મહામોહ અને કષાયરૂપ કારમા મલને ધોઈને, હું અત્યારે નિર્મળ બન્યો છું. આ કારણે હું સાચો સ્નાતક થયો છું. વળી સર્વજ્ઞવો, મને ક્ષમા આપો. કારણ કે હું સર્વજ્ઞવોને ખમાવું છું. મારો આત્મા હાલ શાન્ત છે. મારે કોઈની પ્રત્યે વૈરવિરોધ નથી. જે કદિકાલે વાસ્તવિક રીતિએ મારા ચેતનસ્વરૂપ આત્માની સાથે સંબન્ધ રાખી શકે તેમ નથી. એવી પરવસ્તુઓને મેં અત્યાર સુધી મારી નજીકની માની લીધી; પોતાપણની બુદ્ધિથી મેં એ વસ્તુઓને જાણી હતી. હાલ તે પૌદ્ગલિક પરવસ્તુઓને હું વોસરાવી દઉં છું.

૧:૨:૩:૪

ત્રિલોકનાથ મહાત્મા શ્રીતીર્થકરદેવો; પાપમલથી સર્વથા રહિત શ્રી સિદ્ધલગવન્તો; તથા શ્રી જિનેશ્વર પ્રણીત ધર્મ; અને શ્રી સાધુપુરૂષો; મને મંગલરૂપ બનો. ત્રણેય લોકમાં આજ ચાર વસ્તુઓ શ્રેષ્ઠતમ છે. આ ચાર તત્ત્વો જ શરણુસ્થાન છે. આથી ભવના બ્રમણથી ડરેલો હું આના શરણુને સ્વીકારું છું. ૫: ૬

निर्वृत्तसर्वकामोऽहं मनोजालनिरोधकः ।

बन्धुः समस्तभूतानां सूनुवत्सर्वयोषिताम् ॥७॥

स्थितः सामायिके शुद्धे सर्वयोगनिरोधिनि ।

व्युत्सृष्टचेष्टं मां सिद्धाः पश्यन्तु परमेष्ठिनः ॥८॥

यच्च दुश्चरितं किञ्चिदिहान्यत्र च मे भवेत् ।

संजातं जातसंवेगस्तन्निन्दामि पुनः पुनः ॥९॥

सर्वोपाधिविशुद्धोऽहं ममेयमधुना मतिः ।

साक्षात्केवलिन स्तत्त्वं भगवन्तो विजानते ॥१०॥

भवप्रपञ्चनविरतो मोक्षैकगतचेतसा ।

समर्पितो मयाऽऽत्मैष जिनानां जन्मनाशिनाम् ॥

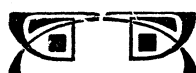
तत एव महात्मानः सद्भावार्पितचेतसः ।

स्वशक्त्याऽशेषकर्माशच्छेदं कुर्वन्तु मेऽधुना ॥१२॥

હું અત્યારે સર્વ લાલસાઓથી નિર્વૃત્ત છું. મનનાં દુષ્ટ વિકલ્પોને મેં તદ્દન રોકી લીધાં છે. હાલ હું જગતના સર્વ પ્રાણીવર્ગને બંધુરૂપ ગણુ છું, સર્વ સ્ત્રીઓ મારે મન માતા સમાન છે, હું તેઓનો પુત્ર છું. સર્વ પ્રકારના યોગોનો નિરોધ કરનાર હું શુદ્ધ સામાયિકમાં હાલ રહું છું. વળી સર્વ ચેષ્ટાઓને ત્યજી દેનારા મને, હે સિદ્ધભગવન્તો કૃષ્ણાદિષ્ટિથી નિહાળો. ૭:૮

આ ભવમાં કે અન્ય ભવોમાં, મેં જે કંઈ દુષ્કૃત આચર્યું હોય તે સર્વ દુષ્કૃતને, સંવેગભાવથી ભાવિત એવો હું, આ અવસરે વારંવાર નિન્દું છું. સર્વપ્રકારના પરિગ્રહને મૂકીને હું વિશુદ્ધ બન્યો છું. મારી મનોવૃત્તિ અત્યારે આ છે. મારી વર્તમાનસ્થિતિના તત્ત્વને શ્રી કેવલજ્ઞાનીભગવન્તો સાક્ષાત જાણી શકે છે. ૯:૧૦

કેવળ મોક્ષનીજ એક ઇચ્છાથી હું સંસારના સર્વ સંબંધોથી અજગો બન્યો છું. જન્મ મરણરૂપ મહાદુઃખોનો નાશ કરનારા શ્રી જિનેશ્વરદેવોના શરણે મેં મારા આત્માને સોંપી દીધો છે, આ કારણે : તે કૃષ્ણાસાગર મહાત્માપુરૂષો, સદ્ભાવપૂર્વક અર્પિત થયેલા મારાં સઘળાં કર્મોનો નાશ થોતાની શક્તિથી આ વેળાએ કરો. ૧૧:૧૨



જોવતે યૌવનં લક્ષ્મી રૂપે પ્રિય
 સર્વેષાં ન્યાનર્તિતાન્ધિતરગત
 વ્યાધિજન્મજરામૃત્યુગ્રસ્તાનાં પ્રાણિનામિહ ।
 વિના જિનોદિતં ધર્મં શરણં કોપિ નાઽપરઃ ॥૨॥
 સર્વેઽપિ જીવાઃ સ્વજના જાતાઃ પરજનાશ્ચ તે ।
 વિદધીત પ્રતિબન્ધં તેષુ કો હિ મનાગપિ ॥૩॥
 એક ઉત્પદ્યતે જન્તુરેક એવ વિપદ્યતે ।
 સુખાન્યનુભવત્યેકો દુઃખાન્યપિ સ એવ હિ ॥૪॥
 ધીરેણ કાતરેણાપિ મર્તવ્યં સ્વલુ દેહિના ।
 તન્મિચેત તથા ધીમાન્ ત મિચેત તથા પુનઃ ॥૫॥

* * *

શરીર, યૌવનવય, લક્ષ્મી તથા રૂપ જન સ્વજનજનોના સંયોગ;
 આ સઘળું એ ક્ષણજીવી છે. પવનથી ઉછળતા સાગરના તરંગોની જેમ
 આશુવિનાશી છે. રોગ, જન્મ, વળી મરણ અને મરણ વગેરેની
 કારની યાતનાઓથી રીખાતા જીવને શ્રીજિનેશ્વર દેવના ધર્મ
 સિવાય સાચો અન્ય માર્ગ જુઠું નથી. નિરાધારની જેમ આ
 જીવ એકલો જન્મે છે, એકલા જ મરે છે. અને યોતાની કારવાઈએને
 આરુપ એકાકી સુખદુઃખોને ભોગવે છે. શરીર એ પર છે, ધન,
 ધર્મ, દુઃખ, શુભ, નિઃશય નથી. દુઃખ છે. આ સઘળાં
 જન્મે છે, એકલા જ મરે છે. અને રાખવો એ સૂર્યતા
 ૧૬ કી સુખદુઃખોને ભોગવે છે. શરીર હિતકર છે. ધીર કે
 નહીં, જુઠું નથી. દુઃખ છે. આ પુરૂષે તેવી રીતિયે
 ૧૬ કી સુખદુઃખોને ભોગવે છે. શરૂ ન થાય.
 ૧૬ કી જુઠું નથી.
 ૧૬ કી એકલા જ